

LEVEN = LEREN

ONDERWJS **raad**

LEVEN = LEREN

Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht.

De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en website-discussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

De raad bestaat uit zestien leden die op persoonlijke titel zijn benoemd.

Leven = Leren, januari 2003.

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2003.

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag
e-mail: secretariaat@onderwijsraad.nl
(070) 310 00 00 of via de website: www.onderwijsraad.nl

Tekst:

Marlies Mielekamp

Redactie:

Marian van Dyck
Annemarie Estor

© Onderwijsraad, Den Haag.

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

LEVEN = LEREN

Onderwijsraad, Den Haag, januari 2003

Inhoudsopgave

TEN GELEIDE	9
1 “IK DENK DAT IK EEN STRAKKE LIJN NODIG HAD”	11
2 “EIGENLIJK GING DE STUDIE ME TE GEMAKKELIJK AF”	16
3 “PESTEN SCHOPT JE ZELFRESPECT OMVER”	22
4 “IK HEB MEZELF AAN MIJN HAREN OMHOOGGETROKKEN”	27
5 “ONDERNEMERSCHAP HEEFT ALTIJD AL IN ME GEZETEN”	33
6 “WAARSCHIJNLIJK BLIJF IK HIER NIET TOT MIJN PENSIOEN”	38
7 “IK LEER ER ELKE DAG NOG WEL IETS BIJ”	45
8 “ER KON GEEN CURSUS VOORBIJKOMEN, OF IK PIKTE HEM MEE”	50
9 “IN DE HORECA KUN JE ZONDER DIPLOMA GEWOON GEMAKKELIJK TERECHT”	55
10 “ALS JE ER ZELF NIET GOED UITKOMT, LAAT JE DAN ADVISEREN”	60
11 “NU IK GEMERKT HEB DAT IK KAN LEREN, WIL IK VERDER”	65
12 “IK HEB GEEN CARRIÈRENEIGINGEN”	72

13	“STUDEREN WERD BIJNA EEN SOORT VERSLAVING”	78
14	“LEIDINGGEVEN KUN JE NIET ECHT LEREN”	84
15	“ERVARINGSDESKUNDIGHEID SPEELT IN MIJN WERK EEN GROTE ROL”	91
16	“IK KOM GEWOON VAN DE BEZEM”	97
17	“BOEREN IS EEN MANIER VAN LEVEN”	102
18	“DOOR DE GOLDSTEINTRAINING LEERDE IK VOOR MEZELF OPKOMEN”	108
19	“IK WIST NIET EENS HOE JE EEN COMPUTER AANZETTE”	112
20	“IK LEER DOOR VRAGEN, VRAGEN, EN NOG EENS VRAGEN”	117
21	“IK HEB IN NEDERLAND EEN NIEUWE KANS GEKREGEN”	122
22	“IK WILDE WAT MEER ACHTERGROND HEBBEN”	127
23	“IK LEERDE VEEL LIEVER IN DE PRAKTIJK”	131
24	“EIGENLIJK DOE IK NU WAT IK ALS KIND AL WILDE”	135

Ten geleide

De Onderwijsraad werkt aan diverse verkenningen en adviezen die aan het thema 'kennissamenleving' raken. De raad beziet daarbij de maatschappelijke ontwikkelingen die tot een dergelijke samenleving leiden, en gaat na welke consequenties deze ontwikkelingen hebben voor onderwijs en leren.

Veel van de informatie die voor een dergelijke analyse nodig is, komt in de maatschappelijke discussie terug of is te vinden in beleidsanalyses en wetenschappelijke literatuur. Eén aspect is daarin echter nauwelijks te vinden, en is toch zeer belangrijk: de visie van individuele mensen op onderwijs en leren in de huidige samenleving. Hoe kijken zij terug op hun onderwijsloopbaan, hadden dingen anders gemoeten, en hoe dan? Wat was belangrijk voor de keuzes die voor vervolgopleiding en beroep werden gemaakt? Welke leerervaringen werden buiten het onderwijs opgedaan en hoe belangrijk waren die? Hoe relevant bleek de schoolse opleiding achteraf, voor het beroepsleven, voor andere maatschappelijke activiteiten en op persoonlijk vlak? Wat werd gemist, en wat waren de mogelijkheden om alsnog bij te leren wat men miste? Welke personen of welke instanties boden daarbij steun?

De raad heeft vierentwintig mensen bereid gevonden om, in een uitgebreid interview, op hun leerloopbaan terug te blikken, en aan te geven wat hun verdere ambities op dit vlak zijn. Het gaat om zeer verschillende mensen, met zeer verschillende achtergronden, leerervaringen en -wensen; een boeiend gezelschap, dat duidelijk maakt hoeveel meer 'leren' inhoudt dan enkel de tijd die op school wordt doorgebracht. De interviews zijn in deze bundel bijeengebracht. Uitspraken en inzichten uit de interviews zijn voor de raad belangrijk gebleken, en zijn dan ook in de advisering verwerkt. De Onderwijsraad wil diegenen die aan deze bundel hun medewerking gaven, van harte danken.

Namens de Onderwijsraad,

Prof.dr. A.M.L. van Wieringen
voorzitter

1 "Ik denk dat ik een strakke lijn nodig had"

Mathijs Scholtz (25) was een experimenterende puber die aan huiswerk maken een broertje dood had. De havo verliet hij dan ook voortijdig. Omdat hij niet achter zijn bureau kon blijven zitten, faalde hij ook op twee andere opleidingen. Toen Mathijs eenmaal zijn draai had gevonden in het politievak, ging elke studie hem heel gemakkelijk af. "Maar minstens zoveel leer ik door naar collega's te kijken."

In de derde klas van de middelbare school kwam ik met mijn kerstrapport thuis en riep tegen mijn moeder die in de keuken stond: "Mam, ik heb een negen op mijn rapport". "Vast niet voor Frans of Duits", antwoordde zij gelijk. Ik keek eens op mijn rapport en zei: "Dat is samen een negen". De echte negen was voor gym. Mijn ouders vonden dat niet zo belangrijk. Zij hadden liever gehad dat ik beter scoorde in leervakken.

Die cijfers waren altijd hopeloos; vooral voor de talen. Ik vond school helemaal niet erg, maar huiswerk maken deed ik nooit. Dat kostte gewoon teveel tijd. Ik kon het niet opbrengen om achter mijn bureau te gaan zitten en domme dingen te doen zoals woordjes leren. Ik zag het nut er niet van in. In die tijd had ik vaak ruzie met mijn ouders. Ik besepte wel dat ze zich zorgen maakten: zij hebben allebei gestudeerd en wilden dat ook graag voor hun kinderen. Ik wilde zelf uitmaken wat ik deed, en vond dat zij zich daar niet mee moesten bemoeien. De enige vakken waar ik goed voor scoorde waren gym en de maatschappijvakken. Vooral geschiedenis. Niet dat ik voor dat vak wat leerde. Ik lette gewoon goed op. En had van jongs af aan belangstelling voor wat er in de wereld gebeurde. Zo las ik al vanaf mijn negende elke ochtend de krant.

**

Van mijn lagere schooltijd herinner ik me eigenlijk alleen dat ik ook daar al goed was in geschiedenis. En dat rekenen me beter lag dan taal. Eén leerkracht is me bijgebleven. Hij gaf les in de vijfde klas - nu groep zeven. Hij was heel klein met een grijs baardje en we noemden hem 'de tuinkaboutert'. Maar hij

zorgde er wel voor dat je je aan regels hield. Zo moest je bijvoorbeeld opstaan als hij binnenkwam. Voor mij was dat heel goed. Of het fijn was is een andere zaak... Ik denk dat ik een strakke lijn nodig had. Thuis werd ik erg vrij gelaten. Ik denk dat mijn ouders me op mijn donder hadden moeten geven toen ik voor het eerst mijn huiswerk niet maakte. Misschien had dat ervoor gezorgd dat ik het voortaan wel deed. Als je vijftien of zestien bent is het te laat om daarmee te beginnen.

Nadat ik twee keer was blijven zitten, vertelde ik mijn ouders in vier havo dat ik van school wilde. Zij waren het daar niet mee eens, maar zagen in dat ze me niet konden dwingen naar school te gaan. Dit keer stelden mijn ouders wél een eis: ik mocht van school, maar dan moest ik eerst werk hebben. Die avond zorgde ik ervoor dat ik bij de groothandel in groente en fruit waar ik een bijbaantje had, voor vast aan de slag kon. Als ik ergens werkte, waren mensen namelijk altijd ontzettend tevreden over me. En ik heb nogal wat bijbaantjes gehad, zo bezorgde ik kranten, plukte aardbeien en werkte in een magazijn. Dan kon ik ineens wel de discipline opbrengen om hard te werken. Als ik maar niet achter een bureautje hoefde te zitten.

Ook dat sjuwwerk in die groothandel vond ik helemaal niet erg. Bovendien hield ik er zo'n 2000 gulden netto in de maand aan over. Daar kocht ik een scooter van, en als ik vrij was zat ik daaraan te klungelen. Ik vond en vind dat hartstikke leuk. Ik kreeg daar ook een ontzettend goed technisch inzicht van, want ik wist op een gegeven moment zowel motorisch als van elektronica heel veel. Daar heb ik, nu ik op mezelf woon, nog steeds plezier van. Ik deed in die tijd ook dingen die eigenlijk niet mochten. Samen met mijn vrienden voerde ik scooters op en zette er muziekinstallaties in. De hele buurt genoot mee van de keiharde housemuziek die we daarop draaiden. Toen zag ik alleen de lol van hard rijden en de politie bij de neus nemen. Nu besef ik wat de risico's ervan zijn.

Ik was gewoon een experimenterende puber die zich flink tegen iedereen afzette. En die uit stoerigheid met zijn vrienden meedeed. Zo zat ik op de havo in een groep waar veel gerookt en geblowd werd. Dat ik blowen echt lekker vond, nee. Maar ik deed wel mee. Een aantal vrienden ging ermee verder; zij begonnen pillen te slikken en harddrugs te gebruiken. Dat heb ik nooit gedaan. Daar was ik bang voor. Toen ik eenmaal van de havo was, heb ik ook nooit meer een joint aangeraakt. Toch heb ik van die beide vriendengroepen wel iets geleerd: me aan afspraken te houden. Dat deed ik namelijk nooit. Als je dat te vaak doet,

laten je vrienden je als een baksteen vallen. Terecht, denk ik achteraf.

**

Na twee jaar begon ik in te zien dat dit toch niet was wat ik mijn hele leven wilde. Ik heb toen alsnog geprobeerd om mijn middelbare school af te maken. Eerst op het voorbereidend hoger beroepsonderwijs (vhbo), later op een dagopleiding voor volwassenen. Ook die opleidingen mislukten, omdat ik het weer niet kon opbrengen achter mijn bureau te gaan zitten en huiswerk te maken.

In mijn vriendengroep zat toen een jongen van wie beide ouders bij de politie werkten. Daar hoorde ik verhalen die me aantrokken. De hele dag op straat en niet van acht tot vijf werken; dat leek me wel wat. Toen ik dan ook een advertentie zag waar surveillanten werden gevraagd, heb ik daarop gesolliciteerd. Ik heb toen mijn oude leraar Frans als referentie opgegeven. Hoewel Frans altijd zo ongeveer mijn slechtste vak was, had ik aan hem erg goede herinneringen. Het was een ongelooflijk eerlijke man die je op je donder kon geven, maar je nooit voor de hele klas voor schut zette als je je huiswerk weer eens niet had gedaan - zoals sommige andere leraren deden. Met hem kon ik na de les ook normaal praten. Hij heeft toen positieve en negatieve kanten van mij doorgegeven. Mijn algemene ontwikkeling en dat ik altijd een sociale jongen was, zag hij als meest positieve punten.

Ik ben dus aangenomen en mocht naar de opleiding in Lochem. Die was in een internaat en dat was echt heel goed voor me. Ook daar moest ik natuurlijk huiswerk maken, maar ik vond de stof die we kregen gewoon interessant. 's Avonds in bed nam ik alles nog eens voor mijn plezier door. Ik zag dat niet als huiswerk. Op de politieopleiding kwam die 9 voor gym ook goed van pas. Sport is namelijk een belangrijk onderdeel van de opleiding. Het zorgt voor een goed getraind lijf en dat is in dit werk handig. Ik merkte dat het ook grensverleggend kon zijn. Zo ben ik een goede langeafstandloper; sprinten ligt me veel minder. Nu hadden wij ooit een hardloophwedstrijd waar ik om de derde plaats streed met een jongen die Nederlands jeugdkampioen korte afstand was. Met zijn adem in mijn rug ben ik toen zo hard gaan sprinten dat het zwart voor mijn ogen zag. Maar ik won wel.

**

Na mijn opleiding heb ik een tijdje als surveillant gewerkt. Ondanks dat ik geen wapen mocht dragen en daardoor geen reguliere noodhulp mocht draaien, heb ik dat met veel plezier gedaan. Ik kon mijn ei ontzettend goed kwijt in het verkeersgebeuren. Ik herinner me nog goed wat mijn opleider tegen me zei toen ik een bromfietscontrole met hem deed "goh, ik heb nog nooit iemand gezien die zoveel van brommers weet als jij". "Je moest eens weten", dacht ik toen. Ook kreeg ik de gelegenheid er opleidingen naast te doen. Bijna altijd koos ik voor verkeersopleidingen. Ik mocht dan ook al heel snel zelfstandig alcoholcontroles doen.

Omdat ik graag verder wilde, solliciteerde ik als agent. Daarvoor moest ik een tijdje terug naar school. Dat viel wel even tegen, maar ik wist waar ik het voor deed. Toen ik eenmaal agent was, mocht ik meteen de recherchecursus gaan doen. Een eerlijke verklaring uit een getuige krijgen - liefst een bekende natuurlijk - vind ik leuk om te doen. Maar het zijn van acht tot vijf banen en dat trekt me niet. Ook kreeg ik de gelegenheid de motoropleiding te volgen. Ik had op mijn achttiende mijn motorrijbewijs al gehaald, en motoragent worden was voor mij echt een jongensdroom die uitkwam.

Ik vind het politievak sowieso heel leuk. Vooral het gevoel dat je iets kan doen voor een ander - wat natuurlijk niet altijd het geval is - bijvoorbeeld de waardering die je krijgt als je iemand gereanimeerd hebt. Ook de spanning van het vak vind ik leuk. Elke dag weer afwachten wat die zal brengen. Ik kan in een vechtpartij betrokken raken, maar ook een simpele aanrijding moeten optekenen. Per situatie moet je daar weer verschillend mee omgaan. Naar eigen goeddunken. Dus heel zelfstandig.

**

Ik leer nog steeds veel van collega's. In positieve, maar ook in negatieve zin. Als ik bijvoorbeeld zie hoe een collega met goed resultaat een agressief iemand aanpakt, leer ik hoe je zaken positief kunt ombuigen. Ik heb zelf wel eens iemand moeten aanhouden waarvan ik wist dat hij altijd gelijk begon te meppen als hij een akkefietje met de politie had. Als jij er door jouw houding voor kan zorgen dat hij dat niet doet, vind ik dat gunstig. Ik vind het ook fantastisch als iemand "nog een prettige dag, agent" zegt nadat hij een bekeuring van me heeft gehad. Dan heb ik het goed gedaan. Maar ik leer net zo goed van de collega die ik ooit een drugsverslaafde op een negatieve, belerende - bijna minachtende - manier zag behandelen.

Verslaafden zijn ook mensen, vind ik. Natuurlijk word ik ook wel eens boos als ik een junkie voor de tiende keer voor hetzelfde delict aanhoud. Maar achteraf denk ik altijd "had je dat nou niet anders kunnen aanpakken?". Ik hoop dat ik dat zal houden en over mijn eigen gedrag zal blijven nadenken.

Door dit vak heb ik ook met de dood leren omgaan. Juist doordat ik al zo jong de krant las, werd ik al heel jong met allerlei zaken geconfronteerd. Als kind had ik daar vaak nachtmerries over. Ik had een ontzettende angst voor alles wat met de dood te maken had. De allereerste keer dat ik tijdens mijn werk een lijk zag... vreselijk vond ik dat. Ik ben er nu zoveel mee in aanraking geweest dat het routine voor me is geworden. Dat vind ik een pré, ja. Daardoor heb ik geleerd dat de dood onvermijdelijk is. We gaan allemaal een keer.

**

Ik denk dat je bij de politie alle kanten op kan. Je kan dat ook zelf sturen, en krijgt in deze organisatie alle kansen. De eerste tien jaar wil ik vooral veel ervaring op straat opdoen. Hoofdagente zal ik sowieso worden, maar dat heeft meer met waardering dan met een echte specialisatie te maken. Daarna zou ik me willen specialiseren, en als brigadier een coachende rol willen vervullen voor nieuwe aspiranten. Door de negatieve manier waarop sommige leraren je op de middelbare school behandelen, weet geen mens beter dan ik hoe je dat niet moet doen. Als coach zou ik ook nog op straat kunnen werken. Dat zou ik namelijk voor geen goud willen missen.

Curriculum vitae

1988-1993	Havo, niet afgemaakt
1993-1995	Sjouwwerk in groente- en fruitgroothandel
1996-1997	Vhbo en volwassenenonderwijs havo; niet afgemaakt
1997	Opleiding tot surveillant van politie
1997-1998	Als surveillant gewerkt
1998	Opleiding tot politieagent
	Tussendoor diverse interne opleidingen
1998-heden	Agent

2 "Eigenlijk ging de studie me te gemakkelijk af"

Regels en structuur op zijn tweede basisschool brachten vechtersbaasje Khalid Oubaha (29) de rust om te leren. Discipline verkreeg hij door op hoog niveau te voetballen. Later maakte hij zich op de universiteit een wetenschappelijke manier van denken eigen. Doordat hij daarnaast bijbaantjes had, verwierf hij direct toepasbare kennis. "En heb ik als ondernemer tegenwoordig bepaalde kennis niet in huis, dan huur ik die in".

Ik herinner me nog goed wat mijn hoogleraar zei toen ik een half jaar voor mijn afstuderen vertelde dat ik De Drie Gezusters ging overnemen. "Ga je de horeca in? Met jouw opleiding? Weet je wel waar je aan begint?" De horeca wordt nog altijd gezien als iets voor louche figuren. Zo dachten mijn ouders er ook over. Ze associeerden die wereld met drank, drugs en agressie. Ze hadden liever gezien dat ik bankdirecteur was geworden. Mijn moeder verzucht geregeld dat het toch jammer is dat ik die studie niet heb afgemaakt. Een titel, dokter of advocaat worden - in onze cultuur leeft nog heel erg het beeld dat je het dan pas goed krijgt. Zelf heb ik absoluut geen spijt van die stap. Ik ben niet op zoek naar status. Mijn doel is om financieel onafhankelijk te zijn door leuke dingen te doen. Studeren was voor mij een hulpmiddel om dat doel te bereiken.

Aan het eind van mijn studie bedrijfskunde besepte ik dat ik iets met mensen wilde doen, liefst in een drukke omgeving. Ik weet van mezelf dat ik dan eigen baas moet zijn. Want ik ben heel sociaal, maar bots altijd als ik mensen boven me heb. Bovendien leer ik heel snel en kom ik op een dag in een fase dat ik net zoveel weet als mijn baas. Krijg je dus een probleem, want dan laat ik me niet meer vertellen wat ik moet doen. Ook heb ik een groot eergevoel en ben heel rechtstreeks. In grote organisaties is iedereen een poppetje, en zie je vaak dat niet degene die het meest presteert de beste kansen krijgt, maar degene die sluw is en ideeën van anderen presenteert als de zijne. Als ik zulke dingen meemaak kan ik me niet beheersen:

dan gaat het knallen. Dat onbeheerste kan me zomaar overvallen. Ik heb nog steeds de neiging om erop los te slaan als mensen zich in een van mijn zaken agressief gedragen.

**

Als kind had ik dat al: ik was een straatvechttertje; een druk, onhandelbaar jongetje. De eerste twee jaar zat ik op een openbare school met veel allochtone kinderen. Daar ging het helemaal mis, ik heb er alleen maar gevochten. Toen verhuisden we naar een andere wijk. Omdat mijn moeder niet wilde dat ik twee drukke straten moest oversteken om naar die school te gaan, kwam ik op een katholieke school terecht. Dat is mijn geluk geweest. Ik was daar de enige leerling van Marokkaanse afkomst. In de eerste klas bleef ik zitten. Daardoor is de basis goed. Verder kreeg ik vier jaar lang bijles Nederlands van die leerkrachten. En vond daar de rust die op die andere school ontbrak. Je kunt het niet aan een kind overlaten om zijn eigen regels en structuur te maken. Die moeten eerst opgelegd worden. Pas daarna kun je het de vrijheid geven om mee te denken. Leerkrachten op die school - oude rotten in het vak - wisten dat, ze kenden de psyche van kinderen en stimuleerden me enorm. Omdat ik prestatiegericht was, hoefden ze me alleen maar te sturen.

Dat die school katholiek was, vonden mijn ouders geen punt. Ik trouwens ook niet. Zelf ben ik gelovig moslim. Maar eigenlijk kun je wat al die verschillende godsdiensten zeggen in vier woorden samenvatten: "wees een goed mens". Mijn godsdienst is mijn drijfveer, daar haal ik mijn normen en waarden uit. Dat deden ze op die katholieke school ook. Kinderen worden niet alleen thuis opgevoed; ook op school. Als leerkrachten kinderen geen normen en waarden aanleren, gaat het fout.

In groep 8 kreeg ik van de leerkracht een vwo-advies, volgens de Citotoets was het havo-vwo. Door mijn gebrekkige taalgevoel ging dat advies omlaag. Nederlands is niet mijn moedertaal: de eerste beginselen heb ik op straat opgepikt. Daarom zal het altijd een zwakke schakel blijven. Na twee jaar middelbare school in Nieuwegein verhuisden we naar Maastricht. Daar was het schoolniveau aanmerkelijk hoger, vooral wat de talen betreft. Omdat het moeilijk is een andere taal te leren als je basis al minder is, was ik op de middelbare school met zesjes voor talen al dik tevreden.

Maar dat ik twee klassen doubleerde, kwam vooral omdat ik betaald voetbal speelde. Ik trainde vijf keer per week en speelde ook nog eens twee wedstrijden. Voetbal hield mij

letterlijk van de straat. Ik leerde een bepaalde discipline, en het gaf me een doel. Omdat het voetbalwereldje keihard is, leer je te knokken voor je droom. Je leert ook voor jezelf opkomen en wordt snel volwassen. Het is niet meetbaar, maar het heeft absoluut een bijdrage geleverd aan waar ik nu sta. Nadat ik mijn enkel had gebroken en mijn enkelbanden waren gescheurd, kwam ik niet meer op het niveau waar ik had gezeten. Toen maakte ik snel mijn vwo af en ging in Nijmegen bedrijfskunde studeren.

Eigenlijk ging die studie me te gemakkelijk af. Als ik tentamenweek had, sloot ik me op in de bibliotheek en leerde daar samenvattingen. Als ik daar in dook dacht ik bijna altijd "shit, ik heb een heleboel vragen over dit onderwerp en ik kan ze nu niet meer stellen". Ik volgde de colleges niet en begon altijd te laat. Ik leerde voor een vijf en een half. Terwijl ik eigenlijk erg geïnteresseerd was. Maar hoe ouder ik werd, hoe gestructureerder ik ging werken. In het begin volgde ik alleen colleges van docenten die boeiend les gaven. Later werd de materie belangrijker voor me dan de docent. Ik hield ook van het vak; dat bedrijfseconomische, de strategieën, de marketing. Op de universiteit leer je er hoofdlijnen uit pikken en daar gestructureerd over te denken. Als je afstudeert, zegt dat inhoudelijk niets over je. Maar het zegt wel dat je de discipline hebt om een studie af te maken. En dat je je een wetenschappelijke manier van denken hebt eigen gemaakt.

**

Omdat ik mijn ouders niet wilde vragen me te ondersteunen, heb ik naast mijn studie altijd gewerkt. Dat begon al op de middelbare school: daar werkte ik twee keer per week in de videotheek. Ik verdiende vijf gulden per uur die ik zelf mocht houden. Heel slim van mijn ouders. Want wilde ik die 501 in plaats van een merkloze spijkerbroek dan zeiden ze "die kun je toch zelf betalen?". Je leert zo met geld omgaan: als je iedere gulden zelf hebt verdiend, denk je namelijk heel goed na waar je hem aan uitgeeft. Omdat ik het werk kende, vond ik ook in Nijmegen al snel werk in een videotheek. Vanaf 1994 had ik daarnaast een bijbaantje als barkeeper. Naast mijn studie werkte ik dan ook zo'n twintig uur per week. In die kroeg ontdekte ik dat ik een horecahart had. Je bent onder de mensen, er is altijd muziek. Als je gaat stappen, kom je toch meestal gezellige mensen tegen? Het voelde voor mij niet als werken.

In dat café ontmoette ik mijn huidige maatje Bart: hij was ook barkeeper. We wisten allebei dat we ooit eigen baas wilden

worden. Samen hebben we toen geprobeerd een broodjeszaak op te zetten. Als je uit bent geweest wil je iets eten, liefst geen vette hap, maar iets gezonds. Uit Maastricht kende ik Het witte broodje. Die zaak liep als een tierelier. In het centrum van Nijmegen was toen een geschikt pand te koop en ik ben overal geweest om zo'n zelfde soort zaak te realiseren. Maar ik kreeg het geld gewoon niet los. Het aanbod van horecaondernemer Sjoerd Kooistra aan Bart en mij om franchiser te worden van De Drie Gezusters kwam dan ook als geroepen.

Als franchiser heb je het moeilijker dan als eigen baas. We betalen een groot percentage van de omzet aan Kooistra en ook alle andere kosten zijn voor ons. Moet er geïnvesteed worden dan zijn we weer afhankelijk van de eigenaar. Terwijl Bart en ik wel alle risico's dragen. Je wordt dus gelijk in het diepe gegooid en moet proberen elke cent die maar mogelijk is op bijvoorbeeld personeels- en telefoonkosten te besparen. Onze voorganger mocht tien procent meer van de omzet houden en is toch failliet gegaan. Dat wij er wel in slagen de zaak draaiende te houden, komt doordat we een perfect team vormen dat de boel vanaf het begin goed heeft aangestuurd. En natuurlijk door ons gevoel voor de horeca dat we als barkeeper ontwikkeld hebben.

Bart en ik hebben geen specifieke taken. Ik heb wel de grote lijnen neergezet en de structuur van de organisatie, maar verder doen we alles samen. Wij vullen elkaar aan. Nadat we franchiser over vier zaken waren, zijn we samen een eigen zaak in Arnhem begonnen. Ik wilde nog doorgroeien en ben sinds kort zo'n zelfde zaak in Enschede gestart. Bart koestert wat hij heeft. Hij is relativerender dan ik. Hij vond Enschede te ver weg en vindt vrije tijd ook belangrijk. Ikzelf weet niet eens hoeveel uur per week ik precies maak. Ik ben gewoon iedere dag met mijn werk bezig. Alleen op zondag ben ik vrij.

**

Ik blijf honger naar kennis houden. Ik zou bijvoorbeeld meer willen weten over boekhouden. Tijdens mijn studie ben ik daar doorheen gesjeesd. Ik leer snel, maar eigenlijk had ik beter moeten opletten in de schoolbanken. Ik heb er nog wel eens over gedacht om een aantal van die vakken alsnog te gaan volgen, maar heb daar de tijd niet voor. Daarom huren we kennis in, die we zelf niet - of niet honderd procent - in huis hebben. Zo kan ik mijn accountant en belastingspecialist alles vragen. En als ik in een bepaald bedrijf geïnteresseerd ben, laat ik daar een organisatieadviseur naar kijken. Zo'n bedrijvendokter vertelt

of het bedrijf gezond is, en of het de prijs waard is die gevraagd wordt. Die deskundigen zijn heel belangrijk voor de zaak. Daar bezuinigen we ook niet op: zij zorgen dat de basis gezond blijft. Natuurlijk kijk ik ook naar iemand als Kooistra. Dankzij bepaalde filosofieën die hij erop nahoudt, opent hij toch steeds weer grote zaken op goede locaties die lopen als een trein. Hij is praktijkgericht. Een echte ondernemer, en dat wil ik ook zijn.

**

Achteraf beseft ik hoe belangrijk die katholieke school is geweest. Bij één van mijn vijf zusjes liep het heel anders. Door financiële problemen op haar basisschool ontstonden daar dubbelklassen. Dat is voor geen enkel kind goed, maar vooral niet voor mindere leerlingen zoals mijn zusje. Omdat de communicatie met school moeilijk is voor mijn ouders, onderhoud ik die contacten. Ik heb er leerkrachten gesproken die mijns inziens veel te jong zijn en totaal niet berekend op hun taak. Heel andere mensen dan de inspirerende leerkrachten die ik had.

Mijn zusje is in groep 8 al gaan roken. Daar wisten wij niets van. Ze is nu zestien, wil elk weekend uit en blowt en slikt als een gek. Op haar eigen verzoek is ze sinds kort uit huis geplaatst. Met haar is het dus helemaal mis gegaan. En toen ik laatst een van mijn vroegere allochtone vriendjes uit Vianen sprak, hoorde ik dat de helft van die gasten vast zat. De politiek zou eindelijk eens moeten begrijpen dat de kwaliteit van de samenleving samenhangt met de kwaliteit van ons onderwijs. Als je daar op bezuinigt, krijg je de onoplosbare problemen die er nu zijn.

Curriculum vitae

1985-1993	Vwo-opleiding
1993-1998	Bedrijfskundestudie met specialisaties strategie en marketing aan de Katholieke Universiteit Nijmegen (niet afgemaakt)
1987-1996	Bijbaantje in videotheek, eerst in Maastricht, later in Nijmegen
1994-1998	Bijbaantje als barkeeper in Café de Stoof in Nijmegen
1998	Samen met partner exploitant De Drie Gezusters, Nijmegen
Februari 1999	Idem De Groote Griet, Nijmegen
April 1999	Idem Heidi's Skihut, Nijmegen
Augustus 1999	Idem Sjors & Sjimmie, Nijmegen

November 2000	Samen met partner eigenaar van Aspen Valley, Arnhem
December 2001	Alleen eigenaar van Aspen Valley, Enschede

3 "Pesten schopt je zelfrespect omver"

Leerkrachten moeten alerter zijn op pestgedrag, vindt Cosmas Cloosterman (40). Bij hem beïnvloedde het lange tijd zijn leven. Tijdens zijn geschiedenisstudie werd Cloosterman bij toeval audiometrist in een ziekenhuis. Waar hij veel in de praktijk leerde, onder andere omgaan met mensen. "Maar bij het schrijven van artikelen over oude Engelse auto's komt mijn wetenschappelijke studie wel degelijk van pas."

Na een lange studieweg ben ik uiteindelijk audiologisch assistent geworden op de KNO-afdeling van een ziekenhuis in Boxmeer. Vraag niet naar de connectie met mijn studie: die is er niet. Het was gewoon een samenloop van omstandigheden. Die studie is echter niet voor niets geweest. Bij het schrijven van artikelen over oude auto's - een van mijn nevenactiviteiten - komt mijn geschiedenisstudie wel degelijk van pas. Ik heb in die wetenschappelijke studie geleerd om 'screenend' te lezen. Daarna diep ik pas uit wat ik wil weten. Ook vind ik gemakkelijk de weg in archieven. Na eerst structuur in mijn onderzoek aangebracht te hebben, weet ik vooral wáár ik moet gaan kijken. Daardoor kost het onderzoek naar oldtimers me minder tijd dan iemand anders.

Al vanaf mijn derde jaar ben ik gefascineerd door auto's. Ik wilde, net als alle jongens, altijd brandweerman worden - alleen al om die mooie rode auto. Als er ook maar iets te vieren was, kreeg ik een auto. Dat waren de leuke dingen in mijn jeugd.

**

Mijn lagereschooltijd daarentegen was rampzalig. Ik zat in het katholieke Nijmegen op een jongensschool die langzaam gemengd werd. Ik woonde in een andere wijk, kwam uit een andere sociale laag van de samenleving en was klein en tenger. Bovendien was ik niet sportief, en van voetbal hield ik al helemaal niet. Daardoor werd ik buiten de groep geplaatst en het mikpunt van pesterijen. Ik herinner me nog goed hoe een

groep jongens op weg naar school eens een ei op mijn hoofd kapot sloeg. Hoe ik de toiletjes insloep en dat ei wegwaste. Ik denk dat onderwijzers het pestgedrag wel zagen, maar iets hadden van "dat komt vanzelf wel goed". Niet dus. Pesten doet iets met je: het schopt je zelfrespect omver.

Voor de rest was ik een redelijke leerling. Alleen rekenen was een plaag voor me. Als er een equivalent voor dyslexie op rekengebied bestaat, nou, dan heb ik dat. Hoe lang de tafeltjes er bij me in zijn gehamerd, dat wil je niet weten. En nu nog, als iemand me vraagt iets te vermenigvuldigen, moet ik daar eerst heel goed over nadenken. Maar er waren twee dingen waar ik in uitblonk: tekenen en schrijven. Met de stripverhalen die ik in de hogere klassen maakte, dwong ik ondanks alles respect af.

Op de mavo waar ik daarna terecht kwam, had ik het wat leren betreft niet moeilijk. Behalve met de exacte vakken. Die moest ik dan ook al snel laten vallen. Inmiddels was een van de jongens uit mijn vroegere lagere school mijn vriendje geworden. Net als ik kon hij aardig tekenen, en samen plakten en knipten we de schoolkrant in elkaar. Ook mijn opstellen begonnen op te vallen. Als we die terugkregen zei de leraar meestal: "En nu leest mijnheer Cloosterman voor uit eigen werk". Toch bemoeide ik me mijn hele mavo-periode nauwelijks met de rest van de leerlingen: ik was veel te bang weer het mikpunt van pesterijen te worden.

Na de mavo volgde de havo. Vervolgens deed ik ook nog het atheneum waar ik er een vak bij moest nemen. Economie werd dat: een regelrechte ramp. Ik heb van twee mensen bijles gehad, en ik denk dat als ze me nu zouden tegenkomen, je ze in een dwangbuis moet zetten. Ik zie die ene nog met trillende handen een shagje draaien. Zo gênant, die man begreep gewoon niet hoe iemand zoiets eenvoudig niet kon snappen. Voor mij bleef het echter Chinees. Uiteindelijk ben ik met een zwaar gecompenseerde vier voor economie geslaagd.

**

Omdat ik altijd al van geschiedenis hield, koos ik na het vwo voor de lerarenopleiding geschiedenis en Nederlands. Ook die opleiding ging me heel gemakkelijk af. Toen ik aan het eind was, dacht ik: "ik wil graag eerst nog iets ouder worden". Want theoretisch werd je duidelijk gemaakt hoe je les moest geven, maar de praktijk op de lts is toch heel anders! Orde houden was voor mij een groot probleem. lts- en mavo-leerlingen zijn

gewoon niet zo geïnteresseerd in geschiedenis. Een enkeling daargelaten, natuurlijk.

Inmiddels had ik tijdens mijn studie een cursus educatief werk in musea gedaan. Daar kwamen alleen geïnteresseerde jongeren. Dat museumwerk vond ik geweldig. Je pluisde alle literatuur over het onderwerp na, richtte tentoonstellingen in, en zorgde voor de PR. Omdat ik graag meer bagage wilde hebben voor dit soort werk, besloot ik naar de universiteit te gaan om geschiedenis te studeren. Nadat ik mijn doctoraal had behaald, solliciteerde ik me wezenloos bij musea. Maar er was weinig werk op dat gebied. Bovendien was ik inmiddels al bijna dertig: te oud, te hoogopgeleid, en dus te duur voor een startende werknemer.

**

Nu werkte ik naast mijn studie al zo'n vijf jaar zes tot zeven uur per week als audiologisch assistent in een Nijmeegs ziekenhuis. Het maken van gehoortesten is een technisch beroep dat sterft van de berekeningen. Vreemd genoeg lukt me dat. Vooral omdat je probeert door middel van exacte metingen een subjectieve zaak als het gehoor te testen. En dat praktisch toepassen van exacte kennis blijkt ik dus te kunnen. In de tijd dat ik afstudeerde kwam er een vaste baan als audiometrist in een Boxmeers ziekenhuis vrij. Daar ben ik voor 24 uur per week aangenomen. Ik was daarmee een van de weinigen van mijn jaargroep geschiedenis die na de studie tot de gelukkigen met een baan behoorde.

In het ziekenhuis heb ik aanzienlijk meer geleerd over hoe je met mensen omgaat dan op de lerarenopleiding. Door die pestervaring op de lagere school was ik tot die tijd heel terughoudend naar mensen toe. Ik keek altijd vanaf een afstandje naar mensengroepen, wilde me ook absoluut niet aan groepsgedrag conformeren. Als teruggetrokken persoon moest ik in dat werk ineens naar buiten treden. Voor mij was dat heel spannend. Het resultaat van een gehoortest hangt erg af van hoe goed je de patiënt instrueert. Ik kwam er achter dat zaken als houding en de manier waarop je iemand aankijkt, heel belangrijk zijn voor de communicatie met patiënten. Maar ook voor de contacten met collega's op de poli. De praktijk leert je beslist meer dan het bestuderen van theoretische groepsmodellen.

Sinds kort ben ik op kosten van het ziekenhuis begonnen aan een opleiding tot audicien. Ik zit in een turbogroep die de

driejarige opleiding in twee jaar doet. Met zware nadruk heb ik de verantwoordelijken van die opleiding gewezen op mijn totale gebrek aan exacte kennis. En er zit nogal wat wis- en natuurkunde in die cursus. Zij dachten dat het wel goed kwam. Ik heb net mijn eerste toetsuitslag gehad, en ik vermoed echt fraude... Nadat de cijfers voor exacte vakken altijd totota-uitslagen zijn geweest, had ik tot mijn stomme verbazing een zes en een half. Ik denk dat mijn praktijkkennis van de audiometrie me erbij helpt. Hoewel, die toets was echte middelbare schoolstof. Ik weet nu dat de manier van uitleggen bepalend is. Mijn huidige docent gaat helemaal zijn eigen weg bij het uitleggen van formules. En ik kan hem warempel volgen!

**

Ik ben aan dat bijbaantje in de audiologie gekomen door een vriend die hoofd van een KNO-poli was. Die leerde ik kennen doordat we beiden toen al fanatieke Minihobbyisten waren. Want de fascinatie voor auto's is gebleven. Al vóór mijn achttiende had ik een eigen auto. Omdat een Kever te duur was en een Eend te gammel, werd het een Mini. Waar ik vanaf het begin aan heb geknutseld. Kennis daarover verkreeg ik door in oude handboeken te kijken. En door dat maatje die de opvatting huldigde: "gewoon beginnen en kijken waar je terechtkomt". Ook hier blijkt weer dat als ik exacte kennis in de praktijk moet toepassen, me dat wel lukt. Bij het knutselen aan elektronische circuits in oude Mini's heb ik erg veel aan de natuurkunde die ik op de mavo heb gehad. Want daar zaten toevallig net de elektriciteitswetten in.

Door mijn liefde voor de Mini werd ik lid van het Austin Morris Riley Wolseley Register, een autoclub. En begon het clubblaadje mee vol te schrijven. Van lieverlee werd ik gevraagd ook in commerciële bladen over Engelse oldtimers te schrijven. Daarin komen én mijn interesse in geschiedenis én mijn schrijfvermogen van pas. Die lange studieweg blijkt zo toch nuttig.

**

Hoe mijn carrière is gelopen, is erg bepaald door wat ik wel en niet kon. Als ik ook maar enigszins beter was geweest in die bètavakken, was ik waarschijnlijk industrieel ontwerper geworden. Maar zonder exacte ondergrond kom je op zo'n opleiding niet terecht. Ik heb iets met vormgeving. Voor mij heeft dat te maken met emotie. In mijn artikelen krijg ik gelukkig volop de kans me met de vormgeving van auto's bezig te houden.

Achteraf gezien ben ik niet ontevreden over hoe ik terechtgekomen ben. De combinatie van het solitaire schrijven van artikelen en het werken in de gezondheidszorg - waar je veel met mensen te maken hebt - is voor mij ideaal. Hoewel ik toch een lichte voorkeur voor het schrijven hou. Als dat eens echt van de grond zou komen, en ik er genoeg mee zou kunnen verdienen...dan weet ik het zo net nog niet.

Curriculum vitae

Opleidingen:

1974-1978	Mavo
1978-1980	Havo
1980-1982	Vwo
1982-1987	Hbo-lerarenopleiding geschiedenis en Nederlands Aanvullend Certificaat van bekwaamheid in educatief werk in musea
1987-1992	Wo studie geschiedenis
1988	Praktijkgerichte interne opleiding audiometrie
1993	Vervolgcurcus klinische audiometrie
1993	Cursus aanpassen hoortoestellen

Praktijkervaring:

1986	Onderzoek naar ontstaan en historie van een kerkgemeente
1988-1992	Werkzaam als invalkracht audiometrie op KNO-poli in Nijmegen
1991-1992	Onderzoek ten behoeve van doctoraalscriptie
1991-1993	Werkzaam als invalkracht audiometrie op KNO-poli in Boxmeer
1991	Evenzo in ziekenhuis Tiel
1993	Vaste aanstelling als audiometrist in Boxmeer

4 "Ik heb mezelf aan mijn haren omhooggetrokken"

Henk Frickel (55) mocht thuis geen boeken lezen. Leergierigheid werd dus niet bepaald gestimuleerd. De mulo mislukte dan ook al snel. Toch wist hij dat hij naar school móest om vooruit te komen in het leven. Na enkele beroepsopleidingen besloot hij voor 'het beste' te gaan. Dat wil hij ook graag voor anderen. "Ik probeer mensen die buiten de samenleving staan, toch mee te laten doen."

Mijn eerste baantje was in een schoenfabriek waar ik jongste bediende was. De eerste werkdag werd me verteld dat ik voortaan de naam kreeg van de jongen die daar vóór me had gewerkt. Dat was gemakkelijk voor degene die me aanstuurde. Als je een jongen van veertien wilt breken, moet je dat doen. Dat kind liet het toe. Nu zal me dat niet meer gebeuren. Ik zal nooit meer aan me voorbij laten kijken. In geen enkel geval. En dat kan gekke situaties geven...

Wat ik in die schoenfabriek wel doorkreeg, was dat ik scholing nodig had. Op de lagere school was het eigenlijk altijd goed gegaan. Tot de vijfde klas. Toen kreeg ik een leraar die sloeg, schreeuwde en me aan mijn oren trok tot ze los kwamen te zitten. Terwijl ik tot die tijd goede cijfers had, ging het vanaf die tijd bergafwaarts. In die klas ontstond een scheiding tussen leerlingen waar ze wél en géén verwachtingen van hadden. Ik kwam in de B-klas terecht. Jongens uit die groep gingen naar de lts. Dat wilde ik niet laten gebeuren. Ik ben niet technisch, en de manier waarop jongens op de lts met elkaar omgingen, sprak me niet aan. Ik was altijd al een denkertje. Dat wist ik toen natuurlijk niet, ik wist geen donder. Ik regelde zelf dat ik een jaar naar het vglo mocht om zo uiteindelijk toch naar de mulo te kunnen.

Met kerst kreeg ik een brief dat ik van die school af moest. Dat zal aan mij hebben gelegen, maar ook aan de thuissituatie. Ik ben de vierde uit een gezin met zes kinderen. Eerst vijf jongens en twaalf jaar later kwam er nog een meisje. We woonden

met zijn achten in een klein huisje, en ik kon pas huiswerk maken als iedereen naar bed was. Dat werkte niet goed.

Er was binnen ons gezin een soort basale hardheid die niet bij mij aansloot. Dat is achteraf wel verklaarbaar. Mijn moeder heeft jong haar ouders verloren en is in een weeshuis terechtgekomen. Ze heeft weinig liefde ontvangen en kon dat later ook niet geven. Je werd ook niet gewaardeerd om wie je was. Mijn ouders verboden me zelfs om boeken te lezen. Sinds ik er zo'n jaar of tien geleden achter kwam dat mijn moeder analfabeet is, begrijp ik ook dat beter. Want het moet erg bedreigend zijn om je kind iets te zien lezen wat jij niet kunt vatten.

Leergierigheid werd in die omgeving dus niet gestimuleerd. Dat kleurt toch de manier waarop je de samenleving instapt. Mislukken op school was dan ook niet vreemd binnen ons gezin. Mijn broers gingen naar de lts en ook daar mislukte het. Maar ik wilde zo sterk dat het mij wél zou lukken. Ik wilde niet mislukken.

**

Nadat ik van school was gestuurd, had ik niets meer. Ik moest van mijn ouders werk zoeken en kwam dus terecht in die schoenfabriek. In mijn vrije tijd dronk ik veel, en verdween af en toe een paar dagen naar Amsterdam. Er was van alles met me aan de hand. Dat uitte zich in sporten, expressief taalgebruik en vernielen van dingen. Waar ik mezelf ook mee blesseerde.

Er is in die tijd een man geweest die een mooie swing gaf aan mijn leven. Een soort welzijnswerker in een jongerencentrum waar ik van mijn ouders eigenlijk niet mocht komen. Ik werkte met een stel jongens en hem in een tuin. Toen we klaar waren, deed hij de open haard aan, zette thee en begon voor te lezen. Eigenlijk schrok ik daarvan. Maar ik begreep ook gelijk dat er meer kon zijn dan die kale situatie thuis. Die jongerenwerker zag mij niet als iets dat last gaf, die zag mij.

Omdat ik toch doorhad dat ik moest leren om in het leven vooruit te komen, ben ik naar de avondmulo gegaan. Die was in hetzelfde gebouw als de lagere school waar ik op had gezeten. Ik kreeg ook weer les van mijn leraren uit klas 5 en 6 van de lagere school. Toen ik dat gebouw binnenkwam, voelde ik mijn binnenste buiten keren. Ik wilde er niet zijn, maar ik wist dat ik er móest zijn. Ik was ook bang. Ik had dan wel een grote mond, maar als ik te laat was en alleen een lokaal in moest,

durfde ik dat niet. Vreselijk. Maar ik heb die school wel afgemaakt.

Toen ik was geslaagd, belde mijn vroegere hoofdonderwijzer - die ook directeur van de avondschool was - me op en zei: "Ik snap niet hoe het kan". Dat was negatief bedoeld. "Mij krijg je niet klein", dacht ik. Maar wat ik later bereikt heb, deed ik voor mezelf, niet voor die man. Ik heb de ander niet nodig om me te activeren. Zo iemand als die hoofdonderwijzer doet voor mij af. Dat is niet iemand die mijn respect verdient.

**

Inmiddels werkte ik in een kantoorfunctie bij de Heinzfabriek. Ik wilde graag doorgaan met leren. Maar als je verder wilt leren is het belangrijk dat je weet wat de mogelijkheden zijn. Ik wist dat niet. Ik werd geïnspireerd door de situatie in dat bedrijf en koos voor de reclame. De overtuigingskracht die je nodig had om dat te brengen, sprak me aan. Het had ook iets te maken met mooie dingen willen maken. Met esthetiek en vormgeving. Reclame is 'the poor man's art gallery', zeggen ze toch? Ik ben toen eerst een schriftelijke reclameopleiding gaan doen, daarna heb ik op dezelfde manier mijn praktijkdiploma marketing gehaald, en vervolgens nog nima-a. Ook de nima-b opleiding heb ik gedaan, maar daar heb ik geen diploma van.

Op de reclameafdeling van de Heinz kwam ik echter niet aan de slag. Ik had een zekere excentriekheid in mijn optreden en kleding die in die tijd in een Amerikaans bedrijf niet aansloeg, zo droeg ik bijvoorbeeld toen al een oorbel. Inmiddels was ik op mijn zesentwintigste getrouwd. Omdat mijn vrouw liever niet had dat ik studeerde - ik zocht ze er volgens mij op uit - ben ik even gestopt met die beroepsopleiding.

**

Er kwam wat later sowieso een breuk in die beroepsopleiding. Dat had te maken met een reis naar Marokko die ik maakte. Tot mijn verwondering zagen ze me daar als een kapitalist. Ik begon me af te vragen waar ik eigenlijk mee bezig was. Werd ik gelukkiger van dat mooie flesje ketchup dat ik in de markt zette? Ineens dacht ik: "ik ga voor het hoogste, het beste". Eenmaal thuis ben ik 's avonds na het werk atheneum gaan doen. Daar had ik veel plezier in, en op mijn tweeëndertigste haalde ik mijn diploma.

Om de ervaringen die ik als kind had gehad, koos ik daarna voor de studie pedagogiek. Ik wilde zien wat er achter mensen zat. Nog steeds worden teveel mensen in de steek gelaten. Ook in opvoedingssituaties. Maar mensen bezitten een gigantische motor. De kunst is om die kracht uit ze te laten komen. Bij mij heeft niemand dat gedaan. Ik heb mezelf aan mijn haren omhooggetrokken.

Intussen was ik gescheiden en in een woongroep terechtgekomen. Tijdens mijn studie kreeg ik een beurs, maar ik had het nodig om daarnaast te werken. Samen met anderen ben ik als mede-eigenaar een café begonnen. Veel ouwehoeren, filosoferen en feesten. Toen ik afstudeerde, stopte ik in dat café. Dat was in 1984, de tijd dat er nauwelijks werk was. Uiteindelijk ben ik een tijdje in een niet-reguliere setting onderzoeker geweest.

**

In die functie kreeg ik contact met een universitair hoofddocent en via hem ben ik in Twente coördinator geworden van een Europees project om werkloosheid onder oudere werknemers aan te pakken. In samenwerking met een hogeschool ontwikkelde ik onder andere opleidingen. Per locatie waren daar zo'n tien volwassenen van veertig jaar of ouder die allemaal werkloos waren. Dat was erg vergelijkbaar met mijn eigen vroegere situatie.

Daarna ben ik in Eindhoven coördinator geworden van vier werkplaatsen voor mensen die niet in reguliere opleidingen terecht konden. In die werkplaatsen werden ze technisch en administratief geschoold. Dat heb ik zo'n jaar of zes gedaan tot de arbeidsmarkt aantrok en er minder mensen instroomden.

Vervolgens werd ik directeur van een Wet inschakeling werkzoekenden (Wiw)-instelling in Leeuwarden. De organisatie bestond uit 35 mensen waarvan twee leidinggevenden. Tegenwoordig werk ik in een soortgelijke baan in Nijmegen als manager filialen van welzijnsorganisatie Tandem. De functie is een andere dan de directeursfunctie, maar de problematiek is vergelijkbaar.

Ik zorg ervoor dat de condities en voorwaarden waaronder mijn mensen werken goed zijn. Waar ik naar streef is dat filiaalhouders die de werkers aansturen probleemsituaties in de wijk in hun totaliteit zien, en begrijpen wat voor aanbod je daarop moet zetten. Ze moeten zien dat de problemen met onderwijs, opvoeding en huisvesting die een Marokkaanse vrouw

in de dertiende wijk in Meijhorst heeft, niet apart van elkaar staan. Maar dat het er haar om gaat "hoe kom ik in godsnaam vooruit in het leven?". Op welke manier kunnen wij daar dan op aansluiten. Niet alleen door een kinderclubje, dat kan erbij, maar filiaalhouders moeten kijken hoe ze vanuit hun kennis van het netwerk een bepaalde combinatie binnen en buiten de instelling kunnen maken, zodat werkers in het veld die vrouw kunnen helpen.

**

Ik geef leiding door mensen te laten geloven in hun eigen kunnen en ze hier en daar wat instrumenten mee te geven. Ik kijk ook hoe ik iemands sterke en zwakke kanten in beeld kan krijgen. Zelf heb ik veel geleerd door me te spiegelen aan mensen in contacten en gesprekken. Ik heb gezocht naar het goede leven. Dat bedoel ik niet in materiële zin, maar zoals je behoort te leven. Ik kan niet aanwijzen wat ik specifiek van anderen heb geleerd. Ik ken mijn eigen bagage en kracht.

Wel hebben een aantal films betekenis voor me gehad. Zoals Rocco e i suoi fratelli, een Italiaanse film die voor mij ons gezin vertegenwoordigde zoals ik dat zag. Een opeenstapeling van mislukkingen en hardheid. Zoals het leven kan zijn.

Mijn broers zijn trouwens allemaal goed terechtgekomen. Met één van hen had ik veel contact. Hij klom omhoog bij V&D als ontwikkelaar van winkelconcepten. Toch zat hij er enorm mee dat hij geen basisopleiding had. Daar was hij zo kwetsbaar in. Als ik het atheneum niet had gedaan, zou ik dat ook hebben gehad. Hij is tien jaar geleden overleden en tot op zijn sterfbed was hij met ons gezin bezig. Dat gun je niemand. Ik heb het inmiddels wel een plek gegeven.

**

Eigenlijk ben ik na mijn studie pedagogiek altijd bezig geweest om mensen die buiten de samenleving staan, toch proberen mee te laten doen. Dat heb ik ook in mijn laatste sollicitatie gezet. Zelf had ik vroeger het gevoel dat ik op een vluchtheuvel stond en de samenleving aan me voorbij ging. Ik vond de auto's op zich niet zo mooi - dat middenklasseverhaal waar ik niet bij wens te horen - maar ik wilde toch mee. Zo wil ik mensen die nu op de vluchtheuvel staan ook meenemen. Dat moet je niet alleen vanuit je hoofd doen, maar ook vanuit je hart. Dan heb je het in mijn werk over liefde. Niet over verliefdheid, maar over menselijkheid in de zin van aandacht voor de ander.

Curriculum vitae

Opleiding:

1963-1966	Mulo in de avonduren
1970-1972	Praktijkdiploma reclame, LOI in de avonduren
1972-1974	Praktijkdiploma marketing, LOI in de avonduren
1972-1974	Marketingopleiding nima-a in de avonduren
1974-1978	Vwo-opleiding in de avonduren
1978-1984	Studie sociale pedagogiek en andragogiek, Katholieke Universiteit Nijmegen
1986	Postacademische training 'Opleiden trainen en vormen', PAOS Leiden
1989	Postacademische training beleidsrapportage, PAOS Leiden

Werkervaring:

1961-1966	Administratief medewerker schoenfabriek
1966-1979	Verkoop binnendienst, Heinz
1980-1984	Mede-eigenaar café De Cantine, Nijmegen
1982-1984	Begeleider WAO-gerechtigden Stadshobby- werkplaats Nijmegen (stage, studie en vrijwilligerswerk)
1982-1985	Trainer sociale vaardigheden Faculteit Tandheelkunde, Katholieke Universiteit Nijmegen
1986	Onderzoeker, Katholieke Universiteit Nijmegen
1986-1989	Coördinator-opleider Twentse Opleiding Projectorganisatie, Enschede
1989-1991	Docent sociale vaardigheden (Post-hbo), Hogeschool Enschede
1989-1991	Manager leer-werkprojecten, Stichting Buurt en Werk, Enschede
1995	Lid interim management team, BWE Eindhoven
1991-1999	Manager Werkplaatsen BWE, Eindhoven
1999-2001	Directeur Werkwijzer Leeuwarden, Wiw- uitvoeringsorganisatie
2001-heden	Manager filialen bij welzijnsorganisatie Tandem in Nijmegen

5 "Ondernemerschap heeft altijd al in me gezeten"

Het ongeluk waarbij ze haar been verloor, markeerde het leven van Karin Böhmer (36). Maar ze heeft er wel haar doorzettingsvermogen aan te danken. Dat had ze hard nodig bij het opbouwen van haar eigen zaak. Hoe je een bedrijf leidt, leerde ze in de praktijk. Maar ook door mensen om zich heen te verzamelen die haar kunnen adviseren. "Door de Doktersdienst op te zetten kon ik mezelf ontwikkelen en steeds nieuwe dingen leren."

Na zeven jaar in een drukke huisartsenpraktijk als doktersassistente te hebben gewerkt, dacht ik "als ik toch zo hard moet werken, kan ik net zo goed voor mezelf beginnen". Ik had daar trouwens wel een wereldbaas van wie ik veel geleerd heb. Ook hoe je een zaak niet moet leiden: hij maakte er namelijk een gigantische puinhoop van. De gedachte om een eigen bedrijf te starten, kwam ook in me op omdat de werkomstandigheden in die praktijk toen slecht waren. Ik werd gemengeld tussen Leon, die huisarts, en een associé waar hij ruzie mee had.

Nu ik ruim zes jaar eigen baas ben, besef ik dat het ondernemerschap altijd al in me heeft gezeten. Mijn doorzettingsvermogen om te bereiken wat ik wil, dank ik aan een verkeersongeluk op mijn dertiende waarbij ik mijn rechterbeen verloor. Dat was echt een breekpunt in mijn leven. Toen ik na drie maanden weer in de brugklas van de mavo terugkwam, paste ik totaal niet meer bij mijn leeftijdgenoten. Door wat ik in de revalidatiekliniek allemaal had meegemaakt, was ik in 'no time' volwassen geworden. Ik pakte de vriendschappen met vriendinnen ook niet op: dat ging gewoon niet meer. Ik ben me toen gaan afzonderen. Iets dat ik als klein kind ook al scheen te doen, maar wat vanaf die tijd erger werd.

**

Na de mavo heb ik anderhalf jaar op de mbo-opleiding cultureel werk gezeten. Tijdens de stage haakte ik af en begon aan een soort verlate puberteit. Ik had door het ongeval geen kans gekregen om me af te zetten tegen mijn ouders. Die hadden het immers al moeilijk genoeg? In het krakersmilieu waar ik was terechtgekomen, wilde niemand trouwens iets met de gevestigde orde te maken hebben. Iedereen was heel passief. Waarom zou je moeite doen om carrière te maken? Als de bom viel, was het immer toch afgelopen? Je kon beter een uitkering aanvragen en proletarisch winkelen. Dat laatste deed ik dan ook volop: vooral kaas en koffie, want die dingen waren duur. Een van de andere redenen dat er niet zo veel uit ons kwam, was dat er erg veel werd geblowd.

Nadat ik zo'n jaar of drie werkloos was, kwam ik in de 'motor scene' terecht. Ik heb toen zelf een motor gekocht en ging met een vriend op wereldreis. Al in Athene kregen we denderende ruzie, en ben ik alleen teruggegaan. Iemand had me verteld dat ik tijdig mijn kleppen moest stellen. Hoewel ik helemaal niet wist hoe dat moest, ging ik in Frankrijk midden op straat staan sleutelen. Natuurlijk kreeg ik de motor niet aan de praat. Er werd een monteur gebeld en terwijl hij mijn motor maakte, ben ik de hele tijd bij hem blijven zitten. Ik vond het zo fascinerend om te zien hoe hij dat deed. Die Fransoos maakte iets bij me los. "Ik wil ook weten hoe zo'n motor in elkaar zit", flitste het door me heen toen ik naar huis reed. Zoals het ongeluk een breekpunt was, werd dit een keerpunt.

Eenmaal thuis heb ik me - met behoud van uitkering - onmiddellijk ingeschreven voor een opleiding motortechneik. De cursus zelf ging me ontzettend goed af; ik trok het alleen niet met mijn been. Als ik twee dagen op school bezig was, kon ik mijn kunstbeen niet meer aan omdat de huid van mijn been helemaal kapot was. Dan bleef ik een week in bed, ging daarna opnieuw aan het werk, en schuurde mijn stomp in twee dagen weer kapot. Dat was zo frustrerend. Vooral omdat ik moest toegeven dat ik dat vak lichamelijk gewoon niet aankon. Maar door die opleiding kan ik nog steeds mijn eigen motor maken als daar iets mee is. En omdat ik weer in het arbeidsproces kwam, zorgde het er ook voor dat ik uit die neerwaartse spiraal kwam. Dat gebeurde trouwens toen met meer mensen uit mijn omgeving.

**

Ik begon in kranten te kijken naar een opleiding die bij me paste. Op een gegeven moment zag ik een advertentie voor een opleiding tot dokterassistent. Die was vier avonden per week.

Ik werd gewaarschuwd dat het heel zwaar was, maar heb dat totaal niet zo ervaren. Nu moet ik wel eerlijk zeggen dat ik er geen werk naast had, zoals sommige andere mensen. Ik vond het leuk om de overeenkomsten te ontdekken tussen een machine en het menselijk lichaam. Eigenlijk werkt het hart net als de oliepomp in een motor. Zonder al te veel moeite behaalde ik dan ook mijn diploma.

Ja, en toen kwam ik dus terecht in die huisartsenpraktijk in een Arnhemse achterstadswijk. Bij een moeilijke baas, maar wel eentje die heel sterk was in de benadering van zijn patiënten en personeel. Het was een hele intuïtieve man die als iemand zijn spreekkamer inkwam meteen wist of het wel of niet goed zat. Een van de eerste dingen die ik bij hem meemaakte was een patiënte die zich in haar hand had gesneden. "Meid, waar zat je kop, dat je je zomaar in je vingers snijdt", zei hij toen ze binnenkwam. Ze begon gelijk te huilen en alles wat haar dwars zat te vertellen. Ik dacht meteen: "zo kun je het dus ook benaderen". Fantastisch vond ik dat. Er is in zo'n volksbuurt altijd wel wat aan de hand en geleidelijk aan kwamen patiënten eerst bij mij in het hok om hun verhaal te vertellen. Dat vond ik prima. Ik leerde er onwijs veel van, maar het vroeg ook veel van me. Hoewel ik maar van acht tot één werkte, was ik totaal leeggezogen als ik thuiskwam.

**

Net voor de tijd dat de werkomstandigheden in de praktijk belabberd werden, stierf mijn vader. Totaal onverwacht; hij was pas eenenvijftig. Al die tegenslag bij elkaar, maakte dat ik psychisch vastliep. Het ongeluk kwam ineens weer naar boven. Ik zag alles heel zwart en negatief in. "Straks steek je de weg over en zit je achter de geraniums", dacht ik als mensen om me heen vrolijk of optimistisch waren. Ik durfde niet te leven. Ik ben toen zelf hulp gaan zoeken en terechtgekomen bij iemand die op een creatieve manier de positieve kanten van mensen naar boven haalde. Zij maakte me attent op mijn ondernemerscapaciteiten. Een reden temeer om dat eigen bedrijf te starten.

Het idee voor die zaak werd tijdens mijn werk geboren. Vrijwel alle huisartsen vinden de avond- en weekenddiensten de vervelendste kant van hun vak, had ik gemerkt. Mijn baas vertelde altijd dat heel veel van die klachten telefonisch door een doktersassistente konden worden afgehandeld. Een doktersdienst die de diensten van huisartsen opving, bemand door professionele assistenten die de patiënten ook advies

konden geven: volgens mij was dat een gat in de markt. Om een indruk van de wensen en verwachtingen van huisartsen te krijgen, ben ik begonnen met een marktonderzoek. Daarna maakte ik samen met Sacha - de partner van mijn therapeut die bedrijfspsycholoog is - een ondernemingsplan. Ik had dat al eerder door de Kamer van Koophandel laten doen, maar dat voldeed niet.

**

Als ik zakelijk helemaal vastloop, zoek ik hulp. Zoals onlangs toen ineens al die huisartsenposten als paddestoelen uit de grond kwamen en er steeds meer klanten van me verdwenen. Ik heb eerst weer met Sacha gepraat. Toen hij niet voldoende te bieden had, heb ik met iemand gepraat die uit het bedrijfsleven komt en nu diverse commissariaten heeft. Een andere vertrouwenspersoon voor mij is Patricia die waarnemend huisarts bij Leon was. Zij heeft me geholpen mijn eerste brief naar huisartsen op te stellen. Ik bespreek met haar vooral de zakelijke kant van mijn bedrijf. Verder neem ik veel door met mijn accountant.

Mijn oude baas Leon heeft sterk bepaald hoe ik met mijn personeel omga. Na een moeizame start waarin ik alles alleen deed, heb ik inmiddels zestig parttime doktersassistenten in dienst. Mijn streven is ze in hun ontwikkeling te stimuleren. Door de Doktersdienst op te zetten kon ik mezelf ontwikkelen en steeds nieuwe dingen leren. Dat wil ik mijn personeel ook meegeven. Ik motiveer de meiden door een positieve benadering en door ze veel schouderklopjes te geven. Vaak neem ik assistenten mee als ik op bezoek ga bij artsen zodat ze merken dat ze door klanten gewaardeerd worden. En natuurlijk deleger ik bepaalde verantwoordelijkheden. Om structuur in mijn organisatie aan te brengen heb ik onder het personeel coördinatoren aangesteld die ieder hun eigen specifieke taak hebben. Met hen spreek ik ook veel door.

Een echte opleiding op managementgebied heb ik eigenlijk nooit gedaan. Ik heb alleen ooit een communicatietraining gevolgd via een vrouwen netwerk. Daar heb ik veel aan gehad. Verder heb ik alles in de praktijk geleerd. Na een zakelijk gesprek evalueer ik altijd voor mezelf hoe het gesprek was verlopen en wat beter had gekund. Tegenwoordig ken ik het klappen van de zweep en doe ik dat minder. Hoe je zaken doet, heb ik afgekeken van andere mensen. Niet van iemand in het bijzonder, gewoon in mijn omgeving en van tv. Als ik naar intakegesprekken met huisartsen ga, kleeft ik me netjes: chic broekpak - nooit een

rok, dat is met die lelijke orthopedische schoenen eronder geen gezicht - koffertje bij me, laptop erin. De zakenvrouw gaat op stap. Vroeger zou ik dat nooit hebben gedaan, maar ik vind het geweldig om dat spel te spelen!

Wat ik ook erg leuk vind om te doen, is de automatisering. Voor patiënten die bellen, hebben we standaardgegevens in de computer ingevoerd die ingevuld moeten worden. De basis daarvoor is door een softwarebedrijf gelegd. Om de zaak te perfectioneren, bouw ik dat zelf verder uit. Dat heb ik mezelf geleerd. Dat is een van de dingen die ik zo leuk vind aan mijn bedrijf. En die ik dus niet zo snel zal delegeren.

**

In de grote steden verschijnen tegenwoordig steeds meer doktersposten waarin huisartsen hun krachten bundelen en vanuit een centraal punt de diensten regelen. Daardoor verdwijnen er klanten bij mij. Ik word als ondernemer momenteel flink op de proef gesteld. Ik heb overwogen ook voor apothekers en tandartsen te gaan werken, maar ik wil liever niet van onze *core business* afwijken. Mijn vrees is dat ik dan moet inleveren op kwaliteit. Misschien zouden we dagdiensten van huisartsen moeten gaan opvangen. Onze taak wordt dan wel heel anders: veel minder uitdagend, want de spanning van de spoeddienst verdwijnt. Die maakt het werk stressvol, maar ook leuk.

Omdat ik met een doktersdienst in Zwolle samenwerk is er toch enige stabiliteit. Hoewel het wel consequenties heeft voor de manier waarop we werken. Andere dienstenstructuren veroorzaken meer anonimiteit, dat merk je aan het eisende gedrag van bellende patiënten. Uitgescholden worden, maakt het een stuk minder aantrekkelijk om buiten kantooruren te werken. Dat wil ik niet voor mijn meiden. Wij hebben hier binnen het bedrijf een gesprek over gehad, en besloten dat we liever over de kop gaan dan onze manier van werken aan de kant te zetten. Momenteel trekken sommige artsen zich weer terug uit die doktersposten omdat ze geen zin hebben in die dienstenstructuur. En kloppen vervolgens weer bij mij aan. Dus wie weet kan ik wel blijven bestaan zoals we nu bestaan. En als dat niet lukt...dan begin ik misschien wel een heel ander bedrijf.

Curriculum vitae

1978-1982	Mavo-opleiding
1982-1984	Mbo-opleiding cultureel werk (niet afgemaakt)
1988	Opleiding auto- en motortechniek (niet afgemaakt)
1989	Opleiding tot doktersassistente
1989-1996	Doktersassistente in huisartsenpraktijk
1996-heden	Directeur Doktersdienst Nijmegen

6 "Waarschijnlijk blijf ik hier niet tot mijn pensioen"

Omdat Hetty Lentjes (39) afhaakte op de opleiding fysiotherapie, besloot ze als A-verpleegkundige "het maximale eruit te halen". Al snel werd ze teamleider en tegenwoordig is ze hoofdverpleegkundige. Inmiddels heeft ze ook drie kleine kinderen. Ondanks dat volgt ze naast haar baan een hogere managementopleiding. "Ik weet zeker dat ik in een lijnfunctie door wil gaan, maar hoe, dat is nog toekomstmuziek."

Een half jaar na mijn diplomering als A-verpleegkundige moest ik voor een gesprek bij mijn hoofd en teamleider komen. Op weg daar naar toe dacht ik: "wat heb ik fout gedaan?". Ik was stomverbaasd toen ze me vroegen of ik een jaar teamleider wilde worden. "Waarom ik?", reageerde ik meteen. Ik was pas 26, en de laatste die op de afdeling van die revalidatiekliniek was binnengekomen: dan verwacht je niet voor zo'n functie te worden gevraagd. Zij zagen leidinggevende capaciteiten in mij waar ik me zelf nog niet van bewust was.

Toen ik eenmaal aan leidinggeven geroken had, wilde ik dat niet meer opgeven. Na dat jaar solliciteerde ik dan ook naar een vacature voor teamleider op de afdeling Dwarslaesie. Ik ben daarnaast de opleiding middle management in ziekenhuizen en instellingen gaan doen. Dat was een schriftelijke opleiding van anderhalf jaar die vooral theoretisch was. Je leerde er bijvoorbeeld hoe organisaties eruit zagen en wat de inhoud van een conflict- of functioneringsgesprek moest zijn. Practica had je bij die opleiding niet.

In de praktijk had ik heel veel aan mijn direct leidinggevende op de afdeling. Dat was zo'n toffe peer. Hij kon goed beleid maken en was ook heel goed voor zijn team. En of het nu de patiënt of de specialist was: hij kon met iedereen goed opschieten. Ik beschouwde hem als een maatje die me veel ruimte gaf om te leren. Hij coachte me, nam me bijvoorbeeld mee naar informatiebijeenkomsten met revalidanten. En liet me als ik eraan toe was, zelf die presentaties verzorgen. Hij was echt een voorbeeld voor me.

Een ander groot voorbeeld was een patiënt die ik in de kliniek ontmoette: een wijkverpleegkundige van begin dertig die een aantal maanden in Tanzania had gewerkt. Doordat ze daar op een landmijn was gelopen, verloor ze haar beide benen. Die vrouw had zo'n ongelooflijk doorzettingsvermogen. Ze hield ondanks alles lol in het leven. Als wij moeite hadden om haar wonden te verzorgen, loodste zij ons als collega daar doorheen. Dat is klasse. En zet je aan het denken. Zo kan je dus ook met tegenslag omgaan, leerde ze me.

**

De basis voor de manier waarop ik nu in het leven sta, is in mijn jeugd gelegd. Ik ben de oudste van vier kinderen, en mijn ouders gaven ons in hoge mate de kans om zelfstandig te zijn. Gedeeltelijk was dat uit nood geboren, ze hadden namelijk een fruitbedrijf en werkten in het seizoen vaak samen buiten. Daardoor kregen wij dus heel veel vrijheid. Zo lieten ze me bijvoorbeeld zelf de middelbare school kiezen waar ik naar toe wilde. Dat werd niet de dichtstbijzijnde, maar het Canisiuscollege in Nijmegen.

Alles was daar leuk, behalve school. Ik begon pas te leren als het echt moest en soms was dat te laat. Toen ik én in de tweede én in de derde voorwaardelijk overging en in vier havo bleef zitten, heb ik ook weer zelf besloten naar een andere school te gaan. Een kleine, strenge havo, waar ik op mijn sloffen het diploma haalde.

Omdat ik altijd al iets paramedisch wilde doen heb ik me daarna op de opleiding diëtetiek, logopedie en fysiotherapie ingeschreven. Uiteindelijk ben ik bij de naselectie aangenomen op de opleiding fysiotherapie in Utrecht. Die studie heb ik niet afgemaakt. Nadat ik het eerste jaar dubbel had gedaan, haalde ik ook het tweede jaar niet in een keer. Mijn studiebeurs hield toen op, en daarom ging ik weer thuis wonen om van daaruit in Nijmegen te gaan studeren. De opleidingen sloten onvoldoende op elkaar aan en het tweede jaar dreigde weer mis te gaan. Omdat ik iets achter de hand wilde hebben, solliciteerde ik naar de in-serviceopleiding tot verpleegkundige in een Nijmeegs ziekenhuis. In maart kreeg ik ineens bericht dat ik kon beginnen. Mijn mentor dacht eigenlijk dat ik het tweede jaar best zou redden, maar ik heb zelf beslist de opleiding tot verpleegkundige A te gaan doen.

Toch bleef ik heel lang het gevoel houden dat ik had gefaald. Het verschil was ook zo groot. Op de opleiding fysiotherapie was je bezig met patiëntenonderzoek en therapievoorstellen, als leerling verpleegkundige mocht je alleen de meest basale dingen doen. Wanneer de gediplomeerden pillen gingen uitzetten of hechtingen verwijderden, deden de leerlingen het poetsrondje. Ik vond het helemaal niet erg om te poetsen, maar als ik dan zag hoe een vroegere studiegenoot met de fysiotherapeut meeliiep...Ik kon die student zelfs geen gedag zeggen, zo jaloers was ik. Toen al dacht ik: "uit deze opleiding ga ik wel het maximale halen".

De in-serviceopleiding ging me heel gemakkelijk af. Ik had tijd over en organiseerde in die tijd een reünie voor mijn oude havo. Ook sociaal was ik veel actiever dan tijdens mijn studie fysiotherapie. Ik sportte veel, en zat al snel als wedstrijdleider in het bestuur van de badmintonvereniging, eerst voor de jeugd, later voor senioren.

**

Dat organisatietalent komt me goed van pas nu ik sinds 1993 hoofdverpleegkundige ben op de afdeling 'short stay' in een klein streekziekenhuis. In die functie moest ik ook functioneringsgesprekken gaan voeren. De eerste gesprekken waren minstens zo spannend voor mij als voor de kandidaat. Ik kende de methodiek vanuit mijn opleiding middle management, maar doen is vers twee. Gelukkig was er voor die functioneringsgesprekken in het ziekenhuis een formulier waarin bepaalde standaardvragen werden gesteld. En ik legde mijn oor te luister bij andere afdelingshoofden. Verder heb ik de personeelsfunctionaris gevraagd mijn eerste verslagen te lezen. Als hij punten tegenkwam die niet aan de orde waren geweest of te onbeduidend waren, dan wilde ik dat graag horen. Ik heb daar niets op gehoord.

Zo heb ik veel in de praktijk geleerd. Ik ben bijvoorbeeld slimmer geworden in het kiezen van het tijdstip om iets aan te kaarten. Ik zoek daar nu een gelegenheid voor. Ik laat me ook niet meer zo gemakkelijk voor iemands karretje spannen. In mijn begintijd heeft de directeur patiëntenzorg dat eens gedaan. Hij vroeg me of ik met de maatschapcoördinator van de chirurgen wilde bespreken of de chirurgen in de zomer wat meer gespreid op vakantie konden gaan. Dan had je een regelmatig aanbod van patiënten op de short stay en kon je beter plannen hoeveel bedden beschikbaar moesten zijn. Toen de betreffende chirurg visite kwam lopen vroeg ik: "Hebt u een momentje?". Direct

daarop stelde ik mijn vraag. Waarop de onderlip van die man begon te trillen van woede en hij me toevoegde: "Hetty Lentjes, als je hier langer wilt blijven werken, moet je je vooral niet met de vakantie van de professionals bemoeien". Achteraf besefte ik dat die adjunct zelf wel tig keer bot had gevangen op die vraag. Daar heb ik van geleerd om tegen zo'n man te zeggen: "dit soort dingen bespreken, ligt niet op mijn niveau; pak dat zelf maar op".

In een organisatie werken altijd bepaalde machten die heel politiek bezig zijn. Als bepaalde specialisten onderling wrevel hebben en dat via mij proberen uit te spelen, kan ik niet met dat spel meedoen. Recht is recht en krom is krom. Laveren tussen partijen of eerst een veer laten om vervolgens de buit binnen te halen, kan ik niet. Misschien zou ik dat toch moeten leren.

**

Als hoofdverpleegkundige zit je altijd tussen de directie en het team. Minder leuke boodschappen van boven moet je vertalen naar het personeel. Dan moet je goed weten wat je meteen vertelt en wat je eerst moet voorbereiden en pas later vertelt. Dat is een leerproces geweest. Zo moest ik eens iets minder prettig doorgeven aan mijn team. Zij gaven aan daar graag met de adjunct-directeur over te willen praten. Die speelde toen de Sinterklaas waardoor het team het gevoel kreeg "als er weer eens iets is, slaan we Hetty Lentjes fijn over en gaan meteen naar de directie". Als je jezelf op non-actief wilt zetten, moet je dat soort dingen vooral toelaten. Ik heb het voorval met de adjunct-directeur besproken. Toch is het later nog eens gebeurd. Toen was ik sterk genoeg om "nee, nou zetten we door" te zeggen. Ik had er geen trek in om weer de kop van Jut te zijn.

Gelukkig is het contact met de andere afdelingshoofden goed en praten we samen over dit soort ervaringen. Omdat er altijd wel wat is, brengen we geregeld een casus in en horen dan van elkaar hoe de ander het zou oplossen. Een soort intervisie, eigenlijk.

**

Omdat ik met een vriendin een kinderwinkel wilde starten, heb ik in 1997 het diploma Algemene Ondernemersvaardigheden (het AOV-diploma) - het vroegere Middenstandsdiploma - gehaald. We wilden daar niet alleen kleding verkopen, maar ook cadeautjes

en boeken. We hadden al een naam bedacht, ons ingeschreven bij de Kamer van Koophandel, en waren al naar panden aan het kijken. Maar uit een prognose die we lieten maken, bleek dat we pas na twee jaar winst zouden maken. Daar moesten we dan wel allebei onze huizen als onderpand voor inzetten. Dat risico vonden we te groot en daarom ging het niet door.

Het idee om iets heel anders te gaan doen, ontstond omdat er problemen op de afdeling waren. Naast mij was een informeel leider opgestaan waardoor het team in twee kampen werd verdeeld. Ik was dan wel formeel leider, maar zo'n informeel leider kan de sfeer danig beïnvloeden. Toen zij vertrok, verbeterde de sfeer. Uiteindelijk zijn we er als team sterker uitgekomen.

**

Een andere tegenslag was dat eind 2000 het ziekenhuis op een financieel tekort afstevende. De short stay zou bepaalde tijd gesloten worden en de verpleegkundigen werden op andere afdelingen ingezet. Ik was dus eigenlijk een hoofd van niks. Toen ik een advertentie zag waar voor vier maanden een projectmanager werd gevraagd, heb ik aangegeven dat ik graag onbetaald verlof wilde om dat project te gaan draaien. Daar schrokken ze van in het ziekenhuis, en ze boden me studiefaciliteiten aan. Ik heb toen even gedacht om bedrijfs- of bestuurskunde te gaan studeren. Zo'n lange studie kon ik het thuisfront echter niet aandoen. Daarom koos ik voor de voortgezette opleiding management in de gezondheidszorg die vijftien maanden duurde.

Naast mijn baan hebben mijn man en ik inmiddels een gezin met drie kinderen van drie tot negen jaar. Dat ik naast die drukke baan ook nog een studie kan doen, is mogelijk omdat mijn man sinds de jongste geboren werd 22 uur per week werkt. Ik had nooit gedacht dat hij dat überhaupt zou overwegen, en was dan ook erg verrast toen hij het aanbood. De eerste tijd vond hij het geweldig. Later kreeg hij er meer moeite mee. Vooral omdat hij zich als parttimer op zijn werk niet volwaardig voelde, maar ook omdat in onze vriendenkring het huismannenbestaan niet echt status had. Nu heeft hij zich daar overheen gezet, en vindt dat hij het prima voor elkaar heeft.

**

Eigenlijk is deze opleiding voor mijn huidige functie overdone. Waarschijnlijk blijf ik hier dan ook niet tot mijn pensioen en

kijk ik na deze opleiding verder. Dat hoeft niet per sé in de zorg te zijn. Ik weet zeker dat ik in een lijnfunctie door wil gaan, maar wat precies en op welk niveau, dat is nog toekomstmuziek.

Sinds vorig jaar besef ik sowieso dat alles maar betrekkelijk is. Toen kreeg mijn man klachten die wezen op een hartinfarct. Gelukkig bleek het iets anders te zijn. Als je dan ineens zo teruggeworpen wordt op jezelf, word je heel klein. "Wat hoger kaderopleiding?", dacht ik in die tijd. Als de basis goed blijft, ga ik door. Zo niet, dan stopt mijn loopbaan even.

Curriculum vitae

Opleiding:

1966-1974	Basisschool in Bemmelen
1974-1980	Havo
1981-1985	Opleiding fysiotherapie (niet afgemaakt)
1985-1988	In-serviceopleiding tot verpleegkundige A
1990-1991	Schriftelijke opleiding middle management in ziekenhuizen en instellingen
1997	Diploma Algemene Ondernemersvaardigheden
2000-heden	Voortgezette opleiding management in de gezondheidszorg

Werkervaring:

September 1988	Verpleegkundige, Maartenskliniek Nijmegen
1989-1990	Waarnemend teamleider, Maartenskliniek Nijmegen
1990-1993	Teamleider afdeling dwarslaesie, Maartenskliniek Nijmegen
1993-heden	Hoofdverpleegkundige afdeling short stay, Maasziekenhuis Boxmeer

7 "Ik leer er elke dag nog wel iets bij"

Eigenlijk heet Jean Zhiou (28) Xiao Yang, wat 'ochtendzon' betekent. Die naam gaf haar Chinese opa haar. Hij en haar oma waren belangrijke mensen voor haar. Jean woont nu negen jaar in Nederland en na in verschillende Chinese restaurants te hebben gewerkt, heeft ze sinds kort haar eigen Japanse restaurant. "Ik heb veel geleerd door te kijken hoe ze het in andere restaurants doen."

De belangrijkste mensen in mijn leven waren mijn grootouders. Ze stonden altijd voor me klaar. Als ik na school weer eens met iemand was meegegaan om boeken te lezen en de tijd was vergeten, kreeg ik thuis geen eten. Dan ging ik altijd naar Ao-Jiang waar mijn grootouders woonden. Niet dat die me eten gaven, o nee, wat dat betreft trokken ze één lijn met mijn ouders. Maar ze waren heel lief voor me en begrepen mijn sterke karakter.

Het was vooral mijn oma die me stimuleerde om te leren. Al voor ik naar school ging leerde ze me lezen. Ze was in haar stad een bekende basisschoolleerkracht en vond een goede opleiding voor meisjes even belangrijk als voor jongens. Dat was in China toen heel bijzonder. Ik zie me nog samen met mijn nichtjes en neefjes om de tafel zitten, terwijl mijn oma ons les gaf in het Mandarijn. Op school leerde je dat ook, maar daar was het van een heel ander niveau. Mijn oma leerde ons het perfecte Mandarijn. Spreken en schrijven. Hoewel ze al stierf toen ik dertien was, heb ik aan die kennis mijn hele leven veel gehad.

Na de basisschool ging ik naar de middelbare school. Dat deed je in China in twee etappes: eerst een driejarige middenschool en daarna gingen de besten, waaronder ik, naar een driejarige opleiding die vergelijkbaar is met het Nederlandse vwo. Na mijn examen deed ik vakantiewerk bij een vriend van mijn vader die een fabriek had waar ze leren portemonnees maakten. Ik vind het leuk om met mijn handen te werken en deed dat met veel plezier. Daarna ben ik in Wu Han economie gaan studeren.

**

Eigenlijk is het een heel stom verhaal hoe ik in Nederland ben terechtgekomen. Tijdens dat vakantiewerk was namelijk een vriend van de familie verliefd op me geworden. Ook in Wu Han bleef hij me achtervolgen met brieven en telefoontjes. Mijn ouders vonden dat niet prettig. Ik was volgens hen te jong. Omdat ik heel veel familie in Nederland had, wilden ze dat ik daar heen ging. Maar ik bepaal zelf wat ik doe, en verzette me daar tegen. We hadden daar vaak ruzie over. Mijn moeder is niet zo gezond en begon toen op mijn gevoel te werken. En och, ik hield toch niet van die jongen en ben toen in 1993 maar naar mijn oudere zus in Schiedam gegaan.

Ik wist niets over Nederland. Alleen dat het een tulpenland was en dat ze er melk dronken. Maar ik vond Nederlanders al snel heel aardig. Na een week ging ik al alleen met de trein naar mijn tante in Den Haag. Mijn zusje had me een keer de weg naar het station gewezen, maar ik vergat een weg over te steken en heb een uur rondjes gelopen. Iemand in een café zag me steeds weer voorbij lopen en bood aan me met de auto naar het station te brengen. "Hoe durfde je dat?", zei mijn zus toen ze het hoorde.

**

Het eerste Chinese restaurant waar ik ging werken was van een vriend van mijn vader in Oldenzaal. Al snel bleek dat ze me daar graag als schoondochter hadden en wilden dat ik met hun jongste zoon trouwde. In de Chinese gemeenschap zie je dat soort gearrangeerde huwelijken vaker. Maar ik wilde niet gedwongen worden om te trouwen en na twee maanden was ik dan ook alweer terug bij mijn zus.

Toen ben ik gaan werken in de eerste sushibar van Rotterdam. Tussen de eigenaren en mij klikte het en die man en vrouw namen me aan als hun pleegdochter. Ik leerde daar vooral eten serveren en drankjes schenken. Omdat ik erg hard moest werken, was het niet mogelijk om een cursus Nederlands te volgen. Ik kende dan ook alleen een paar Nederlandse basiszinnnetjes die je nodig hebt in de horeca zoals 'alstublieft' en 'eet smakelijk'. Na vier maanden ben ik daar weggegaan omdat het andere personeel er moeite mee had dat ik het lievelingetje van de baas was.

Chinese mensen hier in Nederland zijn niet zo aardig voor elkaar. Ze zijn koud en zakelijk: het gaat ze alleen om geld

verdienen. Ik hou daar niet zo van. Ook daarom vond ik het in die begintijd niet nodig om Nederlands te leren. Ik wilde gewoon ooit weer terug naar China.

Juist omdat ik het Nederlands onvoldoende beheerste, bleef ik in die Chinese restaurantwereld hangen. In het Nijmeegse restaurant Ni Hao waar ik daarna ging werken, kon ik het goed vinden met de koks. De meisjes vond ik minder. Als je aardig bent, word je vaak door andere vrouwen niet zo leuk behandeld. Ik was de laatste die was aangenomen en moest daar al het zware werk doen. Zoals de ramen buiten zemen. En als ik vroeg hoe alle drankjes heten die ze daar schonken, zeiden ze "dat moet je zelf maar zien". In de sushibar hoefde ik alleen maar sake te schenken, dus ik kende die namen echt niet. Omdat ook het salaris heel laag was, heb ik het daar niet lang volgehouden. Ik kon er niet meer tegen. Maar ik heb er wel Kantonees leren praten. Dat spraken ze daar alleen en nadat ik twee weken lang mijn mond stijf dicht had gehouden, zei ik mijn eerste zinnetje. Daarna pikte ik het heel snel op.

**

Het grappige is dat dat nu de taal is die ik met mijn man spreek. Die ontmoette ik toen ik vier jaar geleden in zijn restaurant in Utrecht werkte. Pas toen wij samenwoonden ben ik naar school gegaan om Nederlands te leren. Dat was een inburgeringscursus in Rijswijk. Omdat er erg veel niveauverschillen tussen de cursisten waren, sprak de cursus me niet zo aan. Mijn man - die al vanaf zijn vierde in Nederland woont - heeft me erg gestimuleerd om meer Nederlands te gaan praten.

Daarnaast is een Nederlands echtpaar heel belangrijk voor me geweest. Die kwamen eten in het restaurant in Oegstgeest waar ik destijds werkte. Ik bediende hen en vergat tot twee keer toe wat ze besteld hadden. Dat gebeurde me bijna nooit en ik schaamde me dood. Ik raakte met ze in gesprek en op een gegeven moment zijn mijn man en ik met hen in een Rotterdams restaurant gaan eten. Ze waren de eersten waar ik Nederlands tegen durfde te praten. Zij lachten me niet uit als ik iets verkeerd zei, maar stimuleerden me juist om vooral Nederlands te praten. Dat was zo goed voor mij.

Na de cursus Nederlands ben ik bij het Centrum Vakopleiding een cursus administratie gaan volgen. Vooral omdat het mijn droom was om een eigen restaurant te beginnen. Die cursus ging me heel gemakkelijk af. Ik was altijd al beter in rekenen dan in

taal. Eigenlijk duurde die opleiding tien maanden, maar ik heb het in een half jaar gedaan.

**

En nu heb ik dan sinds bijna drie maanden mijn eigen Japanse restaurant in Den Haag. Mijn man is met me mee geweest naar de bank om alles te regelen en heeft geholpen met de verbouwing. Bankzaken zal ik trouwens altijd aan mijn man overlaten - hij kan dat gewoon beter - maar verder doe ik alles zelf. Dat moet ook wel, want mijn man werkt tegenwoordig als adjunct-secretaris in het Paleis van Justitie en daar kan ik hem niet constant lastig vallen.

De drie koks die hier werken, heb ik allemaal zelf aangenomen. In de avonduren word ik geholpen door een Chinees en een Indonesisch meisje. Die meisjes heb ik alles heel goed uitgelegd, want ik weet zelf hoe vervelend het is als dat niet gebeurt. En ik werk zelf even hard mee als zij. Ook met het zware werk. Ik heb veel geleerd door goed te kijken hoe ze het in andere restaurants deden. Voor de inkoop heb ik veel gehad aan die cursus administratie. De meeste leveranciers komen hier naar toe. Naar de vishandel ga ik zelf, want dan kan ik de beste vis uitzoeken. Daarnaast hou ik ook nog de boekhouding bij. En voer ik gesprekken met grote opdrachtgevers. Zoals de mijnheer die hier net was en graag nu en dan met mensen van zijn opleiding hier wil komen lunchen.

Ik ben nooit vrij. Van maandag tot vrijdag werk ik van elf uur 's ochtends tot elf uur 's avonds. In het weekend is hier geen lunch en dan begin ik 's middags om vijf uur. Mijn man klaagt wel eens dat ik te hard werk en nooit thuis ben. Maar ik ben kritisch en wil goed voor mijn klanten zorgen. Ook moet het er hier perfect uitzien. Ik vind met mijn handen werken nog steeds leuk en zorg er bijvoorbeeld voor dat er altijd mooie bloemstukken staan. En wordt het straks drukker dan neem ik een fulltime serveerster aan, zodat mijn man en ik weer eens samen naar de film kunnen. Of uit eten.

**

Omdat hier vaak buitenlandse mensen komen, wilde ik graag Engels leren. Maar daar heb ik eigenlijk geen tijd voor. Mijn vriendin vertelde me onlangs dat haar broertje zo graag Mandarijn zou willen leren. Hij komt nu ongeveer één keer per week in mijn lunchpauze hier en krijgt dan les van me in het Mandarijn. Hij leert mij dan Engels. In het restaurant leer ik

trouwens elke dag nog wel iets bij. Veel restauranteigenaren hebben alles op de horecaschool geleerd. Daar haal je je kennis uit de boeken. De toepassing in de praktijk is vaak anders. Daar leren ze bijvoorbeeld om vier tafels te bedienen: dat is de standaardsituatie. Als het hier druk is heb ik veel meer tafels om te bedienen, en moet ik improviseren. Daarom vind ik dat je dit vak beter in de praktijk kunt leren.

Curriculum vitae

1985-1991	Middelbare school in Rui-An
1991-1992	Studie economie aan de universiteit van Wu Han (niet afgemaakt)
1993-2001	In verschillende Chinese en Japanse restaurants door heel Nederland gewerkt
Januari 2002	Opening eigen Japanse restaurant Matsuki in Den Haag

8 "Er kon geen cursus voorbijkomen, of ik pikte hem mee"

Bij Pieter Grevel (65) thuis was het geen vetpot. Leren was er daarom niet bij. Toen hij dit als een gemis begon te ervaren, deed hij er alles aan om dat te compenseren. Daarbij geholpen door twee mensen die hem het gevoel gaven dat er meer in hem zat. "Er is één ding waar ik spijt van heb: dat ik een brede basisopleiding mis."

Gestimuleerd om te leren, ben ik van huis uit nooit. Eerlijk gezegd remden mijn ouders het eerder af. Ik neem ze dat niet kwalijk. Er was simpelweg geen geld voor. En als een van hun drie zonen kostgeld kon inbrengen, was dat meer dan welkom.

Ik begon mijn schoolloopbaan op de Groen van Prinstererschool, een christelijke basisschool in Rotterdam. Daar hadden ze nog halfjaarklasjes. Toen ik in groep 7 - dus eigenlijk halweg de derde klas - zat, verhuisden we. Op de nieuwe school werd ik getest naar welke klas ik kon. Omdat ze me te goed vonden voor de vierde, kwam ik in klas vijf terecht. Ik leerde gewoon graag en gemakkelijk. Er is in die tijd een juffrouw van school thuis komen praten of ik niet verder mocht leren. Maar dat was niets voor ons, vond mijn moeder; ik was voorbestemd om timmerman te worden. "Dat beroep gaat er nooit uit", zei mijn vader nog. Nou, hij moest eigenlijk even terug kunnen komen, er wordt tegenwoordig haast niets meer met hout gedaan!

Ik kwam dus op de ambachtsschool terecht. Waar ik in de tweede klas weer afgehaald werd. Mijn tante had in die tijd namelijk een vriend met een eigen scheepvaartkantoor. Die zag wel iets in mij. En hoewel ik eigenlijk nog niet mocht werken - ik was pas twaalf - regelde hij een plaatsje voor mij op zijn kantoor. Vooral om daar verder te leren. Maar ik had pech; de verkering met mijn tante ging uit en ik mocht van mijn moeder niet meer bij hem gaan werken. Toch ben ik die man nog steeds dankbaar: hij was de eerste die me het gevoel gaf dat ik meer kon dan timmeren.

Eigenlijk had ik natuurlijk gewoon weer terug gemoeten naar de ambachtsschool. Maar dat vonden mijn ouders niet nodig. Ik was ook min of meer losgeslagen. Toen ben ik naar een voorbereidend klasje voor de mulo gegaan - waar ik met mijn ambachtsschoolachtergrond meer leraar handenarbeid dan leerling was. Op de mulo ben ik overigens nooit terechtgekomen; er werd van mij verwacht dat ik geld ging verdienen. Ik werd voor korte tijd boekbinder en daarna heb ik nog even in een slagerij gewerkt. Daar hadden de jongens het onderling altijd over varen. Dat leek me wel wat.

**

Ik ben toen op mijn zestiende naar een soort 'matrozenschooltje' gegaan en rond de tijd van de watersnoodramp ben ik gaan varen. Als ik ergens veel geleerd heb, is het daar. Je zat er negen maanden in een kleine hut met twee kooien boven elkaar en alleen twee stalen kasten voor je spullen, nou, dan leer je wel wat verdraagzaamheid is. En ontwikkel je vanzelf sociale vaardigheden. Ook ben ik op die reizen van buitenlanders gaan houden en andere culturen gaan waarderen. Ik at langs de weg zittend nasi in Indonesië. En schreef voor een Spaanse jongen aan boord liefdesbrieven naar zijn Hollandse vriendinnetje. Op een gegeven moment was het zelfs zo dat die Spanjaard Nederlands met mij sprak en ik Spaans tegen hem.

Ook daar was weer iemand die me deed beseffen hoe jammer het was dat ik niet verder had geleerd. Dat was de derde stuurman, Gerard Verroen. Hij bracht me de beginselen van wiskunde bij en gaf me de interessantere karweitjes. Vooral de minder zware karweitjes waar ik ook nog eens lekker mee verdiende, zoals schilderkarweitjes in de hutten, of op het passagiersdek. Hij zag wel dat ik niet zo'n echte, ruwe zeebonk was. Dankzij hem ben ik een cursus algemene ontwikkeling via de LOI gaan doen. En daarna een vervolgcursus bij de PBNA. Uiteindelijk kon ik toelatingsexamen doen voor de Zeevaartschool. Van de dertig kandidaten werden er maar twintig toegelaten. Waaronder ik. Daar was ik erg trots op.

Het eerste jaar van de Zeevaartschool kon ik betalen doordat ik wat geld gespaard had. Toen dat op was, moest ik stoppen. Mijn ouders konden het niet betalen. Ik heb nog wel geprobeerd het geld zelf te verdienen door nachtwerk in de haven te doen, maar uiteindelijk bleek dat te zwaar. De toenmalige directeur van de Zeevaartschool - mijnheer van Veen - vond dat heel erg. Het was

niet anders: ik had zelf wel de wens om te leren, maar de middelen waren er simpelweg niet.

Ik ben toen mijn vaartijd af gaan maken. Moest ook wel, want voor ik naar de Zeevaartschool ging had ik in drie maanden mijn dienstdtijd gedaan. Dat kon alleen als je tekende om daarna nog vijf jaar op de koopvaardij te blijven varen. Ik deed dat dus braaf terwijl ik inmiddels mijn vrouw had leren kennen en allang wist dat ik niet altijd op de vaart wilde blijven.

**

Eenmaal aan wal leek een baan in de commercie me wel wat. Toen daar thuis mensen van een verzekeringsmaatschappij met mij over kwamen praten, zei mijn moeder gelijk "dat is niets voor jou". Ik twijfelde, dacht: "misschien heeft ze wel gelijk". In eerste instantie heb ik dan ook bedankt. Dat kun je je nu niet meer voorstellen: ik was bijna getrouwd en luisterde toch naar mijn moeder die vond dat een dubbeltje nooit een kwartje kon worden. Pas toen andere mensen van die maatschappij nog eens kwamen praten, ben ik alsnog in de verzekeringen gegaan. Daar heb ik nooit spijt van gehad.

Dat ik erg op zoek was naar wie en wat ik was, blijkt uit de beroepskeuzetest die ik in 1959 heb laten doen. Daar kwamen allerlei beroepen uit waar ik niets voor voelde. Zoals politieagent. Maar er bleek ook uit dat ik leidinggevende capaciteiten had, en dat is er later wel degelijk uitgekomen. Want ik begon in de verzekeringen als vertegenwoordiger, maar werd al heel snel inspecteur. In de loop der tijd doorliep ik alle rangen die er in die verzekeringwereld waren: allemaal leidinggevende functies. En ik ben geëindigd als regiomanager.

**

Toen ik mijn gebrek aan opleiding als een gemis begon te voelen, heb ik er alles aan gedaan om dat te compenseren. Op een gegeven moment vond ik bijvoorbeeld mijn basiskennis Nederlands onvoldoende. Omdat je in het verzekeringswezen vaak 's avonds werkt, kon ik niet naar de avondschool. Ik ben toen Nederlands op de 'moedermavo' gaan doen. Daar zat ik als enige man tussen allemaal meiden. Daarna haalde ik bij Schoevers mijn diploma handelscorrespondentie.

En ik deed natuurlijk alle assurantieopleidingen die maar mogelijk waren. Er kon geen cursus voorbijkomen, of ik pikte hem mee. Daar gaf de maatschappij waar ik voor werkte me ook

alle gelegenheid toe. Ook nam ik zelf initiatieven om cursussen te volgen, bijvoorbeeld het staatsdiploma Assurantie-B. Elke cursus bracht mij meer bekwaamheid, maar natuurlijk speelden ook inzet en doorzettingsvermogen een rol in mijn loopbaan. Ik leerde ook veel van de rollenspellen op cursussen. Dan zag je hoe anderen het deden. Later ben ik binnen mijn eigen functie zelf les gaan geven in verzekeringen, financieringen, hypotheeken en verkoopkunde. Behalve voor mijn eigen medewerkers, deed ik dit ook als gastdocent door het hele land.

Zo'n tien jaar voor mijn pensioen zat ik in de kweekvijver voor promotie. Die heb ik om een aantal redenen geweigerd. Eén daarvan was dat ik geen zin had om naar Amsterdam te gaan. Een andere dat mijn vrouw reuma had. Omdat ik een vrij beroep had, maakte ik zelf de dienst uit en werkte op tijden die mij uitkwamen. Daardoor konden we het samen goed redden. Ik vond mijn privé-leven op dat moment belangrijker dan meer geld verdienen.

Op een gegeven moment had ik een perfecte ploeg en kreeg ik tijd voor iets ernaast. Dat werd de Ondernemingsraad waar ik zestien jaar lid van was. Die is erg belangrijk voor me geweest; je keek mee in de keuken van de bestuurders. Ik ben daar begonnen als voorzitter van de Buitendienstcommissie. De eerste termijn deed ik dat als niet gekozen lid, daarna ben ik steeds gekozen. De laatste twaalf jaar zat ik in de Centrale Ondernemingsraad. Ook daar heb ik weer zoveel geleerd. Zo deed ik daar meerdere opleidingen rechts- en wetskennis en de cursus conflicthantering.

**

Een half jaar voor ik eruit stapte kreeg ik van mijn werkgever nog de kans om de hogere managementopleiding van Krauthammer te gaan doen. Tijdens die opleiding heb ik heel wat opgestoken over presentatie en didactiek. Dat laatste komt me goed van pas in een andere nevenfunctie. Door omstandigheden werd ik namelijk oprichter van een tennisvereniging waarvan ik ook nog vijf jaar voorzitter was. Nou vond ik de dames daar goed tennissen, maar het lopen was niets. Ik ben toen eerst het algemeen basisonderwijs sportdiploma gaan halen en vervolgens het diploma recreatiesportleider A. En nu geef ik al zo'n negen jaar looptraining aan dames.

Sinds ik op mijn zestigste gestopt ben met werken, doe ik dat zo'n twee dagen per week. Daarnaast tennis ik veel en ben ik ook nog bestuurder van de deelgemeente IJsselmonde waar we

subsidiegelden beheren en uitgeven. Niet echt de politiek, maar we hebben er wel regelmatig contact mee. Toen ik werkte, wilde ik altijd al eens een boekje schrijven waarin allerlei politieke termen werden uitgelegd. Mensen weten daar toch weinig van. Maar verder dan er op vakantie over lezen en er wat aantekeningen over maken, kwam het niet. Toen ik mijn kantoor aan het opruimen was, doken die aantekeningen weer op. De afgelopen vier jaar heb ik gewerkt aan zo'n verklarend politiek woordenboekje. Het boek is net uitgegeven en ik ben alweer bezig met een vervolgboekje.

**

Ik kom er steeds meer achter dat het leven meer te bieden heeft dan alleen werk. Ik ben nu vijf jaar thuis en mijn vrouw en ik hebben het heerlijk samen. Als ik mijn leven over zou kunnen doen, deed ik het precies zo. Hoewel...er is één ding waar ik spijt van heb: dat ik een brede basisopleiding mis. Ik merk dat in discussies met mijn beide dochters. Dan delf ik - vaak met plezier - het onderspit. Natuurlijk heb ik dat in mijn werk ook wel geleerd, maar die meiden zijn gewoon sterker in het formuleren en debatteren. Met zo'n brede basis gaat dat een stuk gemakkelijker. Achteraf gezien heb ik dat als een gemis ervaren.

Curriculum vitae

1948	Verlaat in de tweede klas de ambachtsschool
1948	Volgt een voorbereidend jaar voor de mulo
1949-1950	Werkt in een boekbinderij
1950-1952	Werkt in een slagerij
1952-1953	Een jaar 'matrozenschooltje'
1953-1961	Van ketelbinkie tot volmatroos
1956	Maart tot en met juni: militaire dienst
1957-1958	Zeevaartschool
1961	Vertegenwoordiger verzekeringen
1962	Varia-inspecteur: leidinggevende functie
1967	Levensinspecteur: idem
1968	Districtsinspecteur: idem
1978	Verkoopleider verzekeringen: idem
1993-1996	Regiomanager Verzekeringswezen: idem

9 "In de horeca kun je zonder diploma gewoon gemakkelijk terecht"

Aan school had Erik Schotman (34) een broertje dood. Zonder ooit een diploma te halen leerde hij toch twee vakken: dat van kok en schilder. Gewoon in de praktijk. Sinds kort heeft hij bewust voor het koksvak gekozen. En behaalde onlangs zijn allereerste diploma in de horeca. "Ik wil door middel van die korte opleidingen deelcertificaten halen, waardoor ik ooit voor mezelf kan beginnen."

Eigenlijk zat het er van jongs af aan al in dat ik iets met mijn handen zou gaan doen. Toen ik zo'n jaar of tien was, hield ik bijvoorbeeld geen dagboek bij zoals andere kinderen, nee, als ik iets meegemaakt had, bouwde ik het na van Lego. Juist omdat ik altijd met mijn handen bezig was, kozen mijn ouders voor Freinetonderwijs. Voor mij was dat een goede keus. Ik heb er heel veel gestencild en dat soort dingen gedaan. De leerkrachten waren ook erg enthousiast, en dat stimuleerde me.

Maar school is nooit mijn grootste hobby geweest. Ik kan me heel moeilijk concentreren. En hoewel ik een late leerling was, moest ik toch een klas overdoen op de basisschool. Aan het eind van die school bleek dat mavo of havo te hoog voor me gegrepen was. De lts leek me niets, vooral omdat ik geen idee had welke kant ik op wilde. Uiteindelijk ben ik op een middenschool in Amsterdam terechtgekomen. Drie klassen waren dat, waarna je kon kiezen of je naar de mavo, de havo of het vwo ging. Zover ben ik nooit gekomen, want na twee jaar ben ik van school gegaan.

Die middenschool was een experiment waar allemaal bij elkaar geraapte leerkrachten les gaven. Ieder met zijn eigen ideeën over onderwijs. Het was er echt een grote chaos. Ik heb in die twee jaar iets van vijf mentoren gehad, die allemaal overspannen weggingen omdat ze het niet aankonden. Nu was ik niet zo'n lief jongetje, hoor. Ik heb er bijvoorbeeld ontzettende ruzie gehad met de gymleerkracht. Ik wou graag volleyen of voetballen, van hem moesten we apenkooi spelen of

oefeningen aan de rekstok doen. Dat was niet mijn idee van sporten. Achteraf gezien was die school niet zo'n gelukkige keus. Ik had meer structuur nodig gehad. Maar ja, het was een van de weinige scholen die me wilden aannemen.

**

Omdat ik pas vijftien en nog leerplichtig was, ben ik daarna naar het Pedagogisch Psychologisch Instituut (PPI) gegaan. Eigenlijk was dat meer een dagverblijf dan een school. Ik heb daar een erg leuke tijd gehad. Vooral omdat het heel praktijkgericht was, en je er je eigen dagindeling kon maken. Om elf uur 's ochtends kwam je binnen, en sprak dan met je mentor door wat je die dag wilde doen. Je moest elke dag verplicht een paar uur naar het studielokaal, voor de rest hield ik me vooral bezig met zeefdrukken, auto's repareren en fotografie. Vooral dat laatste vond ik erg leuk. Ik heb nog een tijdje stage gelopen bij het ANP om foto's af te drukken. De jaren op het PPI zijn erg belangrijk geweest voor mijn eigen ontwikkeling. Ik heb daar ook veel vrienden gekregen. Een diploma heb ik er niet aan overgehouden. Tegenwoordig schijnt dat wel te kunnen.

In de tijd dat ik op het PPI zat, had ik een bijbaantje in een alternatief kookcafé. Daar werkte ik twee tot drie keer in de week. Gewoon een beetje in de keuken helpen met het voorbereiden van de gerechten: aardappels schillen, groenten wassen en dat soort dingen. Ook heb ik een jaar in het eerste Kentucky Fried Chicken Restaurant van Nederland gewerkt. Daar werd ik al heel snel 'hoofd kippenbakker'. Ik vond dat leuke baantjes, maar zag koken absoluut niet als mijn toekomst. In Amsterdam kun je zonder diploma gewoon gemakkelijk in de horeca terecht. En het verdiende goed.

Nadat ik een paar jaar in de horeca had gewerkt, heb ik een jaar niets gedaan.: Mijn vader was net overleden, en ik zat niet bepaald lekker in mijn vel. Bovendien wist ik niet wat ik wilde. Welke kant ga ik op? Waar ben ik nu echt in geïnteresseerd? Dat waren vragen waar ik toen over heb nagedacht. Dat jaar leefde ik van een kleine uitkering.

**

Daarna kwam ik in de keuken van een jeugdherberg terecht. Dat was een leuke tijd. Ik had veel contact met leeftijdgenoten en een goede verhouding met de chefkok. Ik heb er ook veel geleerd. Zoals op tempo werken en voor grote groepen koken. Je

had daar een deadline: op een bepaalde tijd moest het eten voor zo'n driehonderd man echt op tafel staan. Ik begon daar altijd om een uur of twee 's middags. Omdat ik sowieso meer een avondmens ben, zijn de werktijden in de horeca heel fijn voor mij. Ik denk dat ik in die tijd begon te beseffen dat ik in die bedrijfstak wilde blijven werken.

Toch ben ik daarna bij toeval iets heel anders gaan doen. Want na een half jaartje werkloos te zijn geweest, kwam ik bij studentenhuysvestingproject Casa 400 terecht. Om de kamers goedkoop te houden, woonden daar acht maanden studenten en vier maanden was het hotel. Toen ik er begon was het de bedoeling dat ik in de zomer in de keuken zou werken, in de winter zou ik de technische dienst een handje helpen. Die zomer waren er veel annuleringen van groepen Spaanse studenten, en het werk in de keuken ging niet door. Ik kwam dus fulltime bij de technische dienst terecht. Omdat ze de verdiepingen aan het verbouwen waren, had de schilder een maatje nodig. Ja, en toen ben ik dus gaan schilderen. Dat heb ik gewoon in de praktijk van die man geleerd. Ik vond het ook leuk om te doen. Dat schilderen was toch weer iets nieuws, en ik had er fijne collega's.

**

Maar na twee jaar was het werk klaar en liep mijn contract af. Ik moest dus weer op zoek naar iets anders. Toen ben ik voor het eerst echt de restaurantkeuken ingegaan. Bij Badhuis Oost, een mooi grand café met een à la carte restaurant. Voordien had ik altijd voor grote groepen gekookt, hier werkte je per tafel. Dat is toch een ander soort werk. Ik begon er aan de koude kant, het maken van salades en desserts, zeg maar. Ze hadden daar wel door dat ik het in me had, en al gauw stond ik aan de warme kant. Ik bakte vlees, maakte sausen, dat soort dingen. Daar ben ik ook mijn grote voorbeeld, Rob, tegengekomen. Hij was daar de kok met de meeste ervaring. Net als bij die schilder was het weer een soort meester-gezelverhouding. Waar je dus heel veel van leert.

Tegen mijn bedoeling in, moest ik na een half jaar weg. Weer einde contract. Ik heb toen een half jaar een uitkering gehad en via een uitzendbureau bij een eetcafé gewerkt. Tot Rob me belde. Hij begon met twee anderen een restaurant in de binnenstad van Amsterdam. Rob was daar chefkok en samen runden wij de keuken. Dat was zo'n gezellige tijd. Hartstikke leuk. Omdat Rob en ik op elkaar aangewezen waren, heb ik daar de kneepjes van het à la carte koken geleerd.

Maar ja, ook dat eindigde. Zij verkochten de zaak. Daarna kwam er een Chinees in waar ik nog als chefkok voor heb gewerkt. Dat werd niets. Die man had dat restaurant voor zijn vriendin gekocht als een soort speeltje. Nou, ze hielp het natuurlijk binnen de kortste keren naar de filistijnen. Toen er daarna een stel yuppen uit Almere in kwamen, ben ik er weggegaan. Daar voelde ik me niet bij thuis.

In Broek in Waterland, waar ik woon, ben ik toen bij een pannenkoekenrestaurant begonnen. Als kok voor het à la carte gebeuren. Omdat het altijd erg druk was, raakte ik bedreven in het werken onder hectische omstandigheden. Maar eigenlijk vind ik dat routinematig werken niet zo leuk. Bovendien was de sfeer er niet zo best. Daarom ben ik er na een jaar weer weg gegaan.

Het horecawerk was me in dat pannenkoekenhuis tegen gaan staan. Na even thuis te hebben gezeten, ben ik daarom weer het schildersvak ingegaan. Bij een vriend van me. Dat was een tijdje leuk. Ik ben zelfs van plan geweest een eigen schildersbedrijf te beginnen. Had me al ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Maar het was heel moeilijk om eigen opdrachtgevers te vinden. Uiteindelijk werd het dus niets.

**

Toen heb ik heel bewust besloten weer richting keuken te gaan. Maar wel in een leuk restaurant. Dat werd Van Beeren in de Amsterdamse binnenstad. Daar werk ik heel zelfstandig. We staan daar met twee koks, de één werkt op de dagen dat de ander er niet is. Als ik nu in de keuken sta, ben ik eindverantwoordelijk. Ik heb nu ook mensen onder me die ik moet aansturen en begeleiden. Verder help ik mee met het samenstellen van de menu's en heb zo medezeggenschap over de kaart.

Tot mijn eigen verbazing, heb ik sinds kort een heus diploma. Ik heb namelijk bij Stichting Vakopleiding Horeca (SVH) de cursus sociale hygiëne gedaan. Een korte cursus waarin je veel leert over hoe je met het personeel en de gasten omgaat. Ik heb bij de SVH net weer een cursus over warenkennis in de horeca aangevraagd. Ik wil door middel van die korte opleidingen deelcertificaten halen, waardoor ik ooit voor mezelf kan beginnen. Ik hoef geen sterrenrestaurant, hoor. Gewoon een eetcafé waar zo'n zestig gasten in een gezellige sfeer kunnen eten.

Curriculum vitae

1981-1983	Middenschool
1985-1988	Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI)
1984-1985	Hoofd kippenbakker Kentucky Fried Chicken (bijbaantje)
1984-1988	Bijbaantje alternatief kookcafé
1989-1991	Werk in de keuken van een jeugdherberg
1991-1993	Casa 400: studentenhuysvesting: even in de keuken, grootste deel: schilder
1993	Restaurantkok Badhuis-oost
1994	Uitkering
1994-1998	Kok à la carte restaurant Tobias in de Engel
1998-1999	Kok in pannenkoekenrestaurant Broek in Waterland
2000-2001	Schilder in bedrijf van een vriend
2001-heden	Kok bij Van Beeren in Amsterdam, eindverantwoordelijk als hij dienst heeft
2002	Diploma sociale hygiëne bij SVH

10 "Als je er zelf niet goed uitkomt, laat je dan adviseren"

Jacqueline Le Grand-van den Bogaard (57) begon haar carrière als verloskundige. Tegenwoordig is ze lid van de Raad van bestuur van het Nijmeegse Canisius Wilhelmina Ziekenhuis. Ze behoort daarmee tot de zes procent vrouwen in de top van de gezondheidszorg. In zo'n functie terechtkomen vraagt een leven lang leren, vertelt Le Grand. "Tijdens die weg omhoog is permanente educatie vreselijk belangrijk."

Je ziet wel vaker dat mensen vrij vroeg kiezen voor leidinggeven. Bij mij was dat ook zo. Op mijn zesentwintigste was ik al directeur van een kraamcentrum. Een organisatie waar 120 kraamverzorgsters in dienst waren en ongeveer twintig kraamverzorgsters per jaar werden opgeleid. Na de vroedvrouwschool en een verkorte opleiding tot verpleegkundige was dat echt een sprong in het diepe. Nou staat leidinggeven in een kraamcentrum wel heel dicht bij de praktijk en de inhoud van het werk. Ik had dan ook ontzettend veel steun aan mijn achtergrond als verloskundige. Daardoor kon ik het werk waar de kraamverzorgsters in terechtkwamen heel goed begrijpen.

Ik ben toen wel gelijk een vervolgopleiding op managementgebied gaan volgen. Omdat ik ook bij de opleiding betrokken was, heb ik tevens een tweedegraads onderwijsbevoegdheid gehaald. Als je wilt doorgroeien is een goede opleiding als start een fantastische springplank, maar daarmee red je het niet tot je zestigste. Dat kan niet.

**

Mijn eerste opleiding na de hbs was die tot verloskundige. Toen ik naar de vroedvrouwschool wilde, heb ik dat er thuis echt moeten doordrukken. Mijn vader had eigenlijk andere beroepen voor mij in gedachten. Ik koos voor die studie omdat ik een professioneel beroep wilde dat opleidde tot een zelfstandige positie in de maatschappij. Een andere reden was dat je voor

die opleiding intern moest. Dat gaf me de mogelijkheid om buiten ons gezin te kijken hoe de wereld eruitzag.

De vroedvrouwschool was een combinatie van leren en werken. Je werd getraind in het ontwikkelen van een klinische blik en op basis daarvan de diagnose stellen. Omdat je van het begin tot het eind bij de bevalling bleef, leerde je om niet bij elk tegenwindje om te vallen. Gewoon volhouden. Het betekende zowel lichamelijk als geestelijk nogal wat als je soms meer dan 24 uur bij een patiënt moest blijven. In de gespecialiseerde kliniek die bij de school hoorde, kreeg je ook te maken met problematische baringen. Je maakte zo op jonge leeftijd al kennis met situaties van leven en dood. Verder hoorde bij jouw taak de opvang van moeder, vader en de verdere familie. Zo leerde je al vroeg zelfstandig te werken.

**

Na die opleiding heb ik drie jaar een verloskundigenpraktijk in Brabant gehad. In die tijd deed je dat nog in je eentje. Je had dus altijd dienst en moest permanent bereikbaar zijn. Als je zo jong bent, is dat heel zwaar. Omdat ik diep in mijn hart altijd al arts wilde worden, heb ik me toen ingeschreven voor de studie geneeskunde, waar ik tot twee keer toe voor werd uitgeloot.

Via de inspectie hoorde ik dat mensen met een paramedische opleiding op twee plaatsen in het land in een hele korte periode verpleegkundige konden worden. Dat heb ik toen gedaan. Daarna wist ik zeker dat ik niet als verpleegkundige in een ziekenhuis wilde werken. In die jaren was je nog erg ondergeschikt aan de medisch specialist of aan het afdelingshoofd, en ik was vanuit de verloskundigenpraktijk gewend om enorm zelfstandig te werken. Op dat moment koos ik voor die leidinggevende functie in dat kraamcentrum. Daar heb ik zo'n jaar of zes gewerkt.

**

Toen heb ik iets heel gek gedaan: ik had die gezondheidszorg even helemaal gezien en ben twee jaar lang van gespaard geld de wereld rondgetrokken. Daar heb ik ongelooflijk veel van geleerd. Dat je niet alles naar je hand kunt zetten, bijvoorbeeld. Ik ben van nature iemand die alles wel even regelt. Nou, daar was vaak niks te regelen. Soms waren er situaties dat je op de stoep zat te wachten tot de trein aankwam die er allang had moeten zijn, maar die pas uren later

arriveerde. Daar kon je dus niks aan doen. Ik heb toen ook op een andere manier leren kijken. Omdat de cultuur en de setting waarin je je bevond zo heel anders waren dan je gewend was, moest je bewust waarnemen wat er gebeurde. Daar heb ik in mijn carrière veel aan gehad. Er zijn altijd periodes in je loopbaan dat het minder goed gaat. Dan probeer ik rustig af te wachten en te kijken wat er in mijn omgeving gebeurt. En niet meteen aan mezelf te gaan twijfelen.

Na dat reizen heb ik samen met mijn partner een oud pand gekocht en ben daar een specialiteitenrestaurant in begonnen. Uit mijn verloskundigentijd wist ik al dat ik het ondernemersaspect heel leuk vond. Ook dit was weer erg leuk, maar heel zwaar. Het was dag en nacht werken. Ik leerde daar om snel en direct feedback te krijgen van de klant. In de gezondheidszorg waar ik nu werk, komen klachten indirect naar je toe, of alleen als het heel ernstig is. In een restaurant hoor je meteen van de gast of die het naar zijn zin heeft of niet. Als je daar niet goed op reageert, komt hij gewoon niet meer terug. Daardoor leer je goed kijken naar die klant. Dat is in mijn huidige functie net zo goed aan de orde.

**

Even heb ik nog gedacht om meerdere restaurants te beginnen. Maar het werken in de horeca betekende een aanslag op mijn sociale leven. Als al je vrienden vrij zijn, ben jij hard aan het werk. Toen heb ik besloten me weer te gaan verdiepen. En ben de postacademische studie organisatie- en bestuurskunde gaan doen. Daar heb ik ontzettend veel geleerd over veranderingsprocessen, en het adviesvak écht geleerd.

Na een aantal jaar bij een organisatieadviesbureau te hebben gewerkt, ben ik hoofd van de afdeling organisatie, personeel en training bij een nationale kruisvereniging geworden. In die baan kwamen vooral mijn organisatie- en advieskant tot uitdrukking. Omdat alle managers in de wijkverpleging daar opgeleid werden, gaf ik daarnaast trainingen. En deed daar veel ervaring op met groepsdynamica. Op een gegeven moment moest de thuiszorgorganisatie bezuinigen en werd onze poot opgeheven. We hebben nog een poging gedaan om te verzelfstandigen en met elkaar een eigen adviesbureau te starten. Een paar mensen durfden dat uiteindelijk niet aan, en het is dus niet doorgegaan.

**

Ja, en toen solliciteerde ik op een vacature voor directeur patiëntenzorg in het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis. Niet gevraagd of via een headhunter, maar heel klassiek op een advertentie in de krant. Na een snelle, korte procedure hebben ze voor mij gekozen. Door een organisatieverandering vijf jaar geleden werd aan de top de Raad van bestuur eindverantwoordelijk, en ben ik één van de twee leden van die raad geworden.

Voor de dagelijkse aanspreekbaarheid hebben we de taken verdeeld. In mijn pakket zitten personeel en organisatie, patiëntenzorg, kwaliteitsbeleid en PR en marketing. Met mijn collega deel ik de portefeuilles financiën en economisch beleid. Mijn dagen bestaan uit heel veel overleg en afstemmen. Het is een praatbaan. In onze sector gaat de besluitvorming heel sterk via het overleg. Ik vraag alle belangrijke partijen om hun mening. En daar ben je toch wel even mee bezig.

Ik heb in deze organisatie veel meegemaakt. De nieuwbouw van het ziekenhuis, organisatorische veranderingen. Maar ook veranderingen in de gezondheidszorg zelf: de enorme krapte die er is ontstaan op de arbeidsmarkt, de overweging van de overheid om ziekenhuizen te verzelfstandigen, en daarna het beleid dat die beslissing weer terugnam, de wachtlijsten en de grote ontevredenheid van de bevolking over onze gezondheidszorg die zijn ontstaan. Dat is nogal wat.

Ik vind dat ik in mijn huidige functie ontzettend veel heb gehad aan de periodes dat ik als zelfstandig ondernemer werkte. Wat je hier beleeft is toch niet veel anders dan wat elke ondernemer meemaakt. Je moet simpelweg antwoorden zien te bedenken op veranderingen in je omgeving. Natuurlijk is het gezien de complexiteit van de organisatie een behoorlijk ingewikkelde taak. Maar je moet oppassen gezondheidszorg als iets anders te zien dan de organisatie van elk willekeurig ander bedrijf.

**

Naast mijn 'gewone' werk heb ik allerlei nevenfuncties. Op het gebied van de gezondheidszorg ben ik lid van de Brancheorganisatie van Ziekenhuizen en de Gezondheidsraad. Zo kom ik in het belang van het ziekenhuis te weten wat zich daar ontwikkelt. Maar ik zit daar vooral om de belangen van ons ziekenhuis te verbinden met landelijk beleid. Die afstand is namelijk heel groot. Daar moet je gewoon in investeren.

Daarnaast heb ik ook nog functies in secties van onze maatschappij die zichzelf voor dezelfde dilemma's en problemen geplaatst zien als de gezondheidszorg. En waar soms ook dezelfde oplossingen mogelijk zijn. Zo ben ik commissaris van de schouwburg en van een landelijke woonzorgorganisatie. Dat laatste segment is veel beter gedecentraliseerd dan de gezondheidszorg. Daar zie je dus waar de gezondheidszorg kansen niet heeft gehad, of bepaalde zaken niet heeft opgepakt.

**

Ik heb gemerkt dat je je eigen carrière nooit helemaal kunt plannen. Voor een deel bepaal je het zelf, voor een deel overkomt het je. Als je er zelf niet goed meer uitkomt, laat je dan adviseren. Ook als je denkt: "O, die persoon staat toch wel heel ver weg van mij, durf ik die wel te benaderen?". Mensen zijn heel vaak bereid je te helpen als je ze dat vraagt. Zij hebben immers alles zelf al meegemaakt en ontdekt. Je krijgt zo vaak de beste adviezen.

Als vrouw ben ik één van de weinigen in deze functie. Ik heb geleerd in die 'mannenwereld' niet te praten over fouten of twijfels. Over het algemeen hebben vrouwen die neiging meer. Mannen hebben die twijfels net zo goed, maar praten daar bijna nooit over. Als vrouwen dat wél doen, wordt dat als een teken van zwakte geduid.

Wellicht heeft het feit dat ik me in die masculiene wereld staande weet te houden ook iets te maken met mijn plaats in het gezin: lange tijd was ik het enige meisje tussen twee jongens. Ik ben dus in een jongenswereld opgegroeid en heb al jong geleerd hoe mannen met elkaar omgaan. In een expert meeting hoorde ik ooit dat een cluster van meer mannelijke eigenschappen het zowel mannen als vrouwen gemakkelijker maakt door te stromen in managementfuncties. Misschien heeft die vroege keus voor een leidinggevende functie daar toch iets mee te maken.

Curriculum vitae

Opleiding:

1957-1962 Hbs-a in Maastricht
1962-1966 Opleiding verloskunde in Heerlen
1969-1970 Verkorte in-serviceopleiding verpleegkunde
1971-1973 Tweedegraads onderwijsbevoegdheid
1973-1975 Managementopleiding gezondheidszorg
Middenstandsdiploma en horecadiploma's
Postacademische opleiding organisatie en
bestuurskunde,
CIOO

Werkervaring:

1966-1969 Verloskundigenpraktijk in Brabant
1969-1970 In-servicestages in ziekenhuis als leerling
verpleegkundige
1970-1976 Directeur kraamcentrum
1978-1984 Eigenaar specialiteitenrestaurant
1984-1990 Organisatie-adviseur
1990-1993 Hoofd afdeling organisatie, personeel en training
nationale kruisvereniging
1994-heden Directeur patiëntenzorg, cq. lid raad van bestuur
Canisius Wilhelmina Ziekenhuis, Nijmegen

11 "Nu ik gemerkt heb dat ik kan leren, wil ik verder"

Toen ze met de computer kennismaakte, had Lydia Woudenberg (34) al heel wat baantjes gehad. Maar ze wist meteen dat ze op computergebied verder wilde. Een dure opleiding kon ze echter niet betalen. Tot ze door omstandigheden thuis kwam te zitten en zo'n cursus via de Sociale Dienst mocht volgen. In no-time haalde ze haar PDI-1 diploma. De opleiding PDI-2 is haar volgende doel. "Mijn streven is om netwerkbeheerder te worden."

Al meteen toen ik in aanraking kwam met de computer, wist ik: "hier wil ik goed in worden". Door veel te zoeken op Internet kom ik aan mijn kennis. Zo heb ik een abonnement op *Webwereld*: een nieuwsblad over de computer dat elke dag per mail binnenkomt. Daarin staat een rubriek waar je vragen aan een forum kunt stellen. Die lees ik allemaal door. Via dat forum heb ik geleerd hoe je een gratis firewall kan downloaden. En pas heb ik weer een programma gedownload dat de cookies van je computer haalt.

Ik chat ook heel veel. Niet om een partner te ontmoeten, maar gewoon voor de gezelligheid. Daar heb ik ontzettend veel mensen door leren kennen. Voor die tijd had ik een kleine vriendenkring; nu reis ik het hele land door om mensen te ontmoeten. Ook omdat ze weten dat ik inmiddels veel kennis over de PC in huis heb. Dat ik de gelegenheid heb gehad om op computergebied een diploma te halen, en op dit terrein werk heb gevonden, heeft me een doel gegeven. Eindelijk, want hiervoor heb ik nooit een baan gehad waarvan ik dacht "dit wil ik mijn hele leven blijven doen."

**

Mijn eerste baantjes waren de stages in het brugjaar schoolverlaters. De eerste was bij een schoenmakersopleiding. Dat vond ik leuk, maar je werkt dan in een stoffige omgeving en dat ging niet met mijn contactlenzen. Mijn tweede stage was bij een juwelier. Ik kwam daar midden in de drukke uitverkooptijd

terecht. Eigenlijk moest ik het verkopen van de dure sieraden aan het vaste personeel overlaten. Tot op een gegeven moment iedereen heel druk was en er een mevrouw kwam die iets heel duurs wilde. Die heb ik toch maar geholpen. En met succes. Toen zagen ze dat ik het wel aankon. Op het eind van die stage kreeg ik een gouden ring met een groeibriljantje, zo tevreden waren ze over me. Dat was erg goed voor mijn zelfvertrouwen.

Tot die tijd was ik niet zo zeker van mezelf. Eigenlijk ben ik mijn hele schooltijd een buitenbeentje geweest. Ik kwam in de derde klas vanuit Uden in Nijmegen wonen. Ik viel dus gelijk op door mijn Brabantse accent. Verder had ik een briljetje en was heel verlegen. Groepen hebben altijd iemand nodig die ze moeten pesten, en dat werd ik. Op de mavo ging dat pesten gewoon door. Tot ik na de mavo naar de havo ging. Toen kreeg ik lenzen. En ineens durfde ik iets terug te zeggen als ik geplaagd werd.

Die havo heb ik trouwens niet afgemaakt. De overstap van begeleid naar zelfstandig werken was te groot. Dat lukte me niet. Daarna wilde ik zelf graag naar de mds. Mijn ouders vonden het beter dat ik naar de meao ging, terwijl ik dat secretariële werk helemaal niet zag zitten. Binnen het jaar mislukte die meao dan ook. Omdat ik niet wist wat ik wilde, ben ik toen op aanraden van een buurman dat oriëntatiejaar schoolverlaters gaan doen met die stages.

Omdat er in die tijd veel werkloosheid heerste, kon de juwelier me na de stage helaas geen vaste baan aanbieden. Omdat ik toch geld wilde verdienen, ben ik in een supermarkt begonnen. Op koopzondagen werd ik nog vaak gevraagd om bij die juwelier in te vallen. Al lijken contacten nog zo klein, je kunt er altijd iets aan hebben, had ik inmiddels geleerd. Dus ik onderhield dat contact. Want in die supermarkt wilde ik niet mijn hele leven blijven.

**

Via het arbeidsbureau kwam ik daarna als telefoniste/receptioniste in een meubelmagazijn terecht. Het werk op zich was beter dan in de supermarkt. Alleen de bedrijfsleider was vervelend. Hij liet mij zijn problemen oplossen en ging zelf met de eer strijken. Het was ook iemand die tegen je vloekte en schold als je zaken niet snel genoeg voor elkaar kreeg. Nog veel vervelender vond ik dat als er niemand bij was, hij seksueel getinte opmerkingen maakte. En zijn handjes zaten los. Op het arbeidsbureau kenden ze die slechte verhalen en zij hadden me al gewaarschuwd. Maar ik

dacht zelf dat het nooit zo erg kon zijn. Zo erg was het dus wel. Na vijf maanden kwam ik overspannen thuis te zitten. Ik woonde net op mezelf en die man had ooit gezegd dat hij wel eens gezellig langs zou komen. Daar werd ik vreselijk bang voor. Ik heb er zeven maanden over gedaan om van die angst af te komen.

Daarna heb ik twee jaar in een stomerij gewerkt. Leuk werk, veel contact met mensen, maar wel bloedheet. Ja, en toen kon ik een baan krijgen als assistent bedrijfsleidster bij een juwelier. Dat was wat ik eigenlijk wilde. Helaas klikte het niet tussen mij en de bedrijfsleidster. Zij dacht dat ik haar baantje wilde overnemen. De laatste drie maanden van mijn jaarcontract werd ik overgeplaatst naar een ander filiaal. Daarna zou ik zelf een filiaal in Nijmegen krijgen. Maar toen mijn contract afliep, was het einde verhaal.

**

Via mijn vader ben ik daarna op de taxi terechtgekomen. Hij hoorde van een vriend dat ze een chauffeur zochten en zei dat ik er maar eens heen moest gaan. "Je bent gek", zei ik hem. Ik had net twee jaar mijn rijbewijs. Maar ik ging er toch heen en werd aangenomen. In het begin reed ik vooral de treintaxi, later zat ik ook op de 'normale' taxi.

Als ik ergens mensenkennis heb gekregen, is het daar wel. Je kreeg van alles in je auto: van zwerver tot directeur. In de taxi was ik de baas. Die directeur bleek het vaak hartstikke leuk te vinden als iemand eens niet tegen hem opkeek. Ook had ik eens een krom, oud vrouwtje in mijn auto dat erg slecht ter been was maar dat bij wijze van spreken niet eens een beugel op de wc had waaraan ze zich omhoog kon trekken. Vlak daarop zat er een man in de taxi die als een kievit liep, maar wel alles wat je van de gemeente kon krijgen in huis had. Ik vroeg hem hoe hij dat deed. De keer erop legde ik dat dan aan dat vrouwtje uit. Een paar weken later vertelde ze me dat ze verschillende aanpassingen in huis had gekregen. Ik vond het leuk om mensen zo te helpen.

Toch ben ik er na zeven jaar mee gestopt. Er kwamen overal flitspalen en drempels, en daardoor gebeurde het steeds vaker dat je te laat kwam. Mensen werden daar chagrijnig van. En dat reageerden ze op mij af. Bovendien kreeg ik last van mijn rug. In die tijd ben ik geopereerd en gaf mijn vader me ter afleiding een computer. Ik heb daar alles zelf op geleerd. Eigenlijk had ik graag een cursus gevolgd, maar die waren

schreeuwend duur. En zo goed betaalden de baantjes die ik tot dan toe had niet.

**

Daarna heb ik nog als intercedente op een uitzendbureau gewerkt met een Nigeriaanse eigenaar. Een project met subsidie van Minister van Boxtel van Grote Steden-beleid. Daar ben ik na drie maanden overspannen weg gegaan, omdat ook die baas andere dingen van me wilde. Ik vond dat heel bedreigend. Ik weet vanaf mijn twaalfde al dat ik op vrouwen val en weet dus heel zeker dat ik nooit aanleiding heb gegeven. Maar zat intussen wel depressief thuis.

Achteraf was dat een keerpunt in mijn leven. "Van alles wat negatief is, ga ik nu iets positiefs maken", heb ik tegen mezelf gezegd in die rottijd. Zo kroop ik uit de put omhoog. Ik zag het leven weer zitten. En bedacht dat dit wel eens het moment zou kunnen zijn om een studie bij de Sociale Dienst aan te vragen. Ik kreeg echter geen toestemming. Ik moest maar solliciteren, vonden ze daar.

Ik ben toen gewoon naar de open dag van de opleiding Praktijk Diploma Informatica (PDI-1) gegaan en heb me ingeschreven. "Regel maar dat ik het mag doen", zei ik toen ik weer bij de Sociale Dienst moest komen. En het is me gelukt. Die cursus duurde van februari tot september. Maar vóór de zomervakantie had ik mijn diploma al, als eerste van mijn groep. Van de dertien mensen die aan de cursus begonnen, zijn er uiteindelijk maar zes geslaagd. Ik kon dus wel degelijk studeren, als het maar mijn interesse had!

**

Net die zomer kwam ik een oude vriendin tegen die bij een digitaal trapveldje werkte. Dat is een project voor mensen uit achterstandswijken die zo voor een klein bedrag in hun eigen wijk met computers kunnen leren omgaan. Ook weer een project van Van Boxtel. Dat leek me wel wat. En ik ben als vrijwilliger op zo'n trapveldje begonnen. Na een maand kreeg ik via de stichting Wijkwerk een contract voor een ID-baan van 24 uur per week. We werkten daar met zijn drieën. Maar mijn vriendin raakte overspannen en een tijdje later verdween de werkplekbegeleidster.

Toen moest ik alles ineens in mijn eentje doen. Dat ging dus boven verwachting erg goed. Ik assisteerde bij de lessen,

maakte een database voor de administratie en zorgde dat mensen als een cursus afliep, aangeschreven werden voor een vervolgcursus. Alles op eigen initiatief. Tot mijn vriendin terug kwam. Nadat ik alles zo lang alleen had gedaan, bleek het heel moeilijk om weer in de oude situatie te werken. Daarom besloot ik naar een ander trapveldje van het wijkwerk te gaan.

Daar zit ik nu een paar weken. En ik ben van het ene rotzooitje in het andere gerold. Ze doen er nog veel te veel met de pen. Er was nog geen database, geen elektronisch kasboek, ze hadden niet eens een eigen e-mailadres. Dat ben ik nu allemaal aan het opzetten. Ook ben ik een eigen website voor ons trapveldje aan het maken. Ik zie het als een uitdaging, bovendien staat het weer mooi op mijn cv.

**

Nu ik gemerkt heb dat ik kan leren, wil ik verder. Daarom heb ik met voorbedachten rade voor een ID-baan gekozen. Het gaat me niet alleen om de werkervaring: ik wil verder studeren voor het PDI-2 diploma. Dat heb ik bij de sollicitatie al aangegeven, omdat ik weet dat dit ook een doelstelling van Wijkwerk is. De werkplekbegeleidster is nu hard bezig dat voor me gedaan te krijgen. Mijn streven is om netwerkbeheerder te worden in een normale baan, met een normaal loon. Daar heb ik dat diploma voor nodig.

Verder heb ik gemerkt dat ik organisatorische en leidinggevende capaciteiten heb. Thuis regelde ik ook altijd alles. En toen iedereen bij dat eerste digitale trapveldje uitviel, heb ik toch mooi de hele tent in mijn eentje draaiende gehouden. Wie weet ga ik na het PDI-2 diploma ooit nog eens een managementopleiding doen...

Curriculum vitae

Werkervaring:

1987-1988 Medewerkster supermarkt
1988-1989 Telefoniste/receptioniste meubelmagazijn
1989-1991 Medewerkster stomerij
1991-1992 Assistent bedrijfsleidster juwelier
1993-2000 Taxichauffeuse
2000 Intercedente uitzendbureau: drie maanden
2001-heden ID-medewerkster digitaal trapveldje

Opleiding:

1979-1984 Mavo
1984-1985 Havo, niet afgemaakt
1985-1986 Meao, niet afgemaakt
1986-1987 Brugjaar schoolverlaters met stages
2001 Praktijk Diploma Informatica: PDI-1 van Stichting Exin

12 "Ik heb geen carrièreneigingen"

Na haar trouwen en verhuizing naar het kleine Broek in Waterland stopte Atsie Drijver (59) met werken, want "de vrouw van de onderwijzer werkte niet". Ze bleef echter niet stilzitten: uit het ene vrijwillige baantje vloeide het andere voort. Sinds 1991 werkt ze daarnaast in een betaalde baan in de bibliotheek, zonder daar ooit een echte opleiding voor te hebben gevolgd. "Het bibliotheekwerk heb ik in de praktijk geleerd."

Eigenlijk had ik na de ulo dolgraag boer willen worden. Een vrouw die boer werd... eind jaren vijftig was dat een absurd idee. Bovendien had ik nog twee broers onder me: het was veel logischer dat één van hen het boerenbedrijf van mijn vader zou over nemen. Wat ze trouwens geen van beiden hebben gedaan. Enfin, boer worden was voor mij dus niet weggelegd. Toevallig las ik net in die tijd in de Libelle iets over het beroep van botanisch analist. Dat had raakvlakken met het boerenbedrijf, dacht ik, die opleiding leek me wel wat.

Na wat bijscholing schei- en natuurkunde ben ik in Wageningen leerling botanisch analist geworden. Overdag werkte ik in een van de laboratoria van wat toen nog de Landbouwhogeschool heette; 's avonds kreeg ik les in de theoretische achtergronden. Het was een brede vierjarige opleiding met veel algemene plantkunde. Daarna specialiseerde je je. Nadat ik mijn diploma had, kwam ik terecht in een laboratorium waar de hoogleraar onderzoek deed naar de opname van stoffen door de wortels van maïs- en bonenplanten. Daardoor wist ik veel van dat kleine deelgebiedje. Mijn vriendin werkte op een lab waar ze dingen deden op het gebied van erfelijkheid, zij wist daar weer zowat alles van. Je specialisme was wat je baas aan onderzoek deed.

Omdat ik pas zestien was toen ik naar Wageningen ging, moest ik in de kost bij vreemde mensen. Dat was helemaal niet leuk. Gelukkig woonde er in Bennekom, vlakbij Wageningen, een achternicht van mijn vader waar ik veel kwam. Zij was jong weduwe geworden en had in haar eentje vier zonen groot

gebracht. Een hele zelfstandige vrouw, wat dat betreft was ze echt een voorbeeld voor me. De manier waarop zij in het leven stond, sprak me erg aan. Een tijdje daarna ging ik op kamers wonen; dat beviel veel beter.

**

In 1965 trouwde ik en verhuisde ik naar Broek in Waterland waar mijn man onderwijzer was. In die tijd hield je op met werken als je trouwde. Bovendien is het vak van botanisch analist erg specialistisch: daar waren op de universiteit in Amsterdam geen mogelijkheden voor. Je was toen als vrouw ook echt een uitzondering als je betaald werk had. Was je middenstander, dan was het heel normaal dat je als vrouw meewerkte, maar de vrouw van de onderwijzer werkte niet. Ik werd dus huisvrouw, had na negen maanden een kind en nummer twee en drie volgden al snel.

Hoewel ik nooit meer als botanisch analist heb gewerkt, heb ik mijn hele leven veel plezier gehad van die kennis. Vooral voor mezelf. Ik geniet van de natuur, en kijk er met een speciaal oog naar. Iedereen neemt ook altijd aan dat ik veel over planten weet. Pas nog vroeg een vriend die boer is, en subsidie krijgt als hij bepaalde plantjes langs de slootkant heeft, of ik hem wilde helpen om die planten te determineren.

Verder heb ik me toen mijn kinderen klein waren, wezenloos gelezen. Dat deed ik al van jongs af aan: bij ons thuis deed iedereen dat. Het was dan ook een min of meer logische stap dat ik in 1968 als vrijwilliger op de Nutsbibliotheek in het dorp ging werken. Vrijwilligerswerk dat een beetje status had voor de vrouw van de onderwijzer. Het begon met één uur in de week, dus dat kon gemakkelijk naast mijn gezin. Dat bibliotheekwerk breidde zich langzaam uit, in 1972 besloeg het al zo'n twee dagen per week, altijd in schooltijd van de kinderen.

Je ziet vaak dat als je eenmaal in het vrijwilligerswerk zit, er vanzelf andere vrijwilligersbaantjes op je af komen. Dat was bij mij niet anders. Vanaf 1974 deed ik naast de Nutsbibliotheek ook nog de bibliotheek op de basisschool waar mijn man stond. En sinds 1979 maak ik elke twee weken het blaadje *Stichting Broeker Gemeenschap*. Daar kunnen alle verenigingen uit Broek hun nieuws in kwijt. Ook leid ik in de zomermaanden ongeveer twee keer per maand mensen rond in onze kerk. Dat brengt wat extra geld in het laatje voor de restauratie. Ik ben dan wel buitenkerkelijk, maar zoals elke Broeker wil ik niet dat de kerk verdwijnt.

Verder ben ik een aantal keren productieleider bij de toneelclub geweest. Even heb ik daar ook in gespeeld, maar ik organiseer liever. Om de kostumering, de decors enzovoorts rond te krijgen, moet je vreselijk achter mensen aan zitten. Het vreet dus tijd, maar het is wel heel erg leuk. En door al mijn vrijwilligerswerk ken ik natuurlijk veel mensen in Broek die dat soort dingen willen doen. Vaak zijn het dezelfde mensen die je overal weer tegenkomt.

**

Voor één van mijn vrijwillige functies krijg ik een onkostenvergoeding: ik ben namelijk sinds 1990 secretaris in het bestuur van een onderlinge brandverzekeringmaatschappij. Die is begin vorige eeuw opgericht door een aantal particulieren die elkaar verzekerden als één van hun boerderijen de fik inging. We zijn geen tussenpersoon, maar een echte verzekeringsmaatschappij en mogen zelf polissen uitgeven. Als bestuur controleren wij of de twee personeelsleden hun werk goed doen en het geld goed besteden.

Die bestuurswereld is trouwens een echt mannenbolwerk. Als je naar landelijke bijeenkomsten van onderlinge verzekeringsmaatschappijen gaat, zijn de aanwezige vrouwen op de vingers van één hand te tellen. Ik kan dat wel verklaren, want ikzelf ben in 1968 ook al eens gevraagd in een bestuur te gaan zitten. Toen keek ik daar erg tegenaan en durfde dat niet. Nu heb ik al doende zoveel geleerd dat het me gemakkelijk afgaat.

Maar er blijven verschillen tussen mannen en vrouwen. Zo heb ik in 2000 voor al mijn vrijwilligerswerk een lintje gekregen. Ik heb dat nooit op. Dan zie ik op zo'n landelijke dag al die mannen pontificaal met hun lintjes pronken. Natuurlijk is het voor hen gemakkelijker om het op te doen omdat ze een pak dragen, maar ik voel ook een zekere schroom om er zo mee te koop te lopen. Daar hebben mannen absoluut geen last van. Stom, toch?

**

In 1991 had ik voor het eerst weer een betaalde baan. Ik werd gevraagd door het Waterlandcollege in Amsterdam om drie uur in de week hun bibliotheek te saneren. Door de bezuinigingen op het onderwijs was de bieb daar erg slecht bijgehouden. Oorspronkelijk zaten daar twee bibliothecarissen, maar vanwege bezuinigingen en het toenemende vandalisme was in hun plaats

een conciërge aangenomen. Je kunt het geld maar één keer uitgeven, nietwaar? Samen met twee vrijwilligers heb ik de hele collectie gesaneerd. Daarna heb ik die baan opgezegd.

Ik móest ook keuzes maken, want in 1993 kreeg ik door de gemeentelijke herindeling en de daaruit voortkomende bibliotheekfusie met Monnikendam en Marken een betaalde baan in de Nutsbibliotheek waar ik al zo lang vrijwillig voor werkte, aangeboden. In eerste instantie werkte ik alleen tien uur betaald in de bibliotheek in Monnikendam. Toen het hoofd van de bieb daar een attaque kreeg, werden dat zeventien uur. Ik droeg ineens, samen met het filiaalhoofd in Marken, de volle verantwoordelijkheid. Nu is er een nieuw hoofd, en werk ik zeven uur betaald in Broek en tien uur in Monnikendam. Daarnaast doe ik nog steeds allerlei vrijwilligerswerkzaamheden.

**

Voor het bibliotheekwerk heb ik eigenlijk geen echte opleiding gehad. In 1969 heb ik wel ooit een schriftelijke cursus Nederlandse literatuur gevolgd. Die ik niet heb afgemaakt, want met drie kinderen ontbrak me doorgewoon de tijd om de verplichte boeken te lezen. In 1973 deed ik via de PBNA een cursus tot administratief medewerker bibliotheek. Achteraf een hele slechte cursus, die niet eens geïndexeerd was. Je kon dus niets in een register nazoeken. Daar ben ik trouwens nog wel met een zeven voor geslaagd.

Het bibliotheekwerk heb ik in de praktijk geleerd. Doordat er steeds meer geld kwam, groeide je langzaam mee. In het begin gebeurde alles met de hand en had je een systeem met kaartjes. Tegenwoordig is alles geautomatiseerd. Je moest dus met de computer leren omgaan, vooral om de nogal eens voorkomende storingen te verhelpen. Sommige medewerkers van mijn leeftijd zijn toen afgehaakt: ze zagen het niet zitten dat gedoe met die computer. Ik zag het als een nieuwe uitdaging en ben erg blij dat ik daarin ben meegegaan.

Verder heb ik met steeds grotere budgetten leren werken. En rekening leren houden met mijn klanten. De Broeker gemeenschap is eigenlijk een omgekeerde piramide, door de hoge huizenprijzen hebben we een merendeels hoog geschoolde bevolking. Er wordt hier dan ook veel literatuur gelezen. Dat vind ik zelf heel leuk. Maar er is bijvoorbeeld ook een klein aantal sciencefictionlezers. Ook daar hou ik dan rekening mee. Gelukkig kunnen we boeken uitwisselen met de bibliotheken van

Monnikendam en Marken. En huren we geregeld boeken bij de provinciale organisatie Probiblio.

Het voordeel van zo'n kleine bieb is dat je de smaak van je klanten redelijk goed kent. En de klanten zelf, natuurlijk. Gisteren heb ik nog een boek aanbevolen aan een moeder van een dyslectisch kind; in zo'n kleine gemeenschap weet je dat soort dingen van elkaar. Dat is in Monnikendam veel minder het geval. Daar doen vrijwilligers ook alleen inneem- en uitleenwerk, de professional doet de rest. Hier werk ik als enige professional en is de samenwerking met vrijwilligers anders: zij doen ongeveer dezelfde dingen als ik. Toch heb ik in Monnikendam veel geleerd. Wat je hier misschien ééns in de maand ziet, kom je daar elke dag tegen.

**

Ik heb wel eens aan het hoofd van de bieb gevraagd of ik niet een echte bibliotheekopleiding zou moeten doen "Ben je gek", zei ze, "je weet toch alles?" Ik blijf zelf toch het idee houden dat er ergens een gat zit. Maar ja, om nu nog eens twintig uur per week naar school te gaan... dat zie ik niet zo zitten. Ik heb geen carrièreneigingen; ik wil gewoon een leuk leven en me op allerlei gebieden nuttig maken.

Curriculum vitae

Opleiding:

1955-1959 Ulo-opleiding
1959-1963 Opleiding tot botanisch analist
1969 Schriftelijke opleiding Nederlandse literatuur
(niet afgemaakt)
1973 PBNA-opleiding Administratief Medewerker
Bibliotheek

Werkervaring:

1959-1965 Botanisch analist in Wageningen
1968-heden Vrijwillig medewerker bibliotheek Broek in
Waterland
1974-1986 Vrijwillig medewerker schoolbibliotheek
basisschool
1979-heden Vrijwillig medewerker blad Stichting Broeker
Gemeenschap
1985-heden Vrijwillig medewerker bij activiteiten rond
restaurant Broeker kerk
1990-heden Secretaris bestuur onderlinge
brandverzekeringsmaatschappij

1991-1994	Bibliotheekmedewerker Waterlandcollege in Amsterdam, drie uur
1993-heden	Medewerker bibliotheken Broek in Waterland en Monnikendam, zeventien uur

13 "Studeren werd bijna een soort verslaving"

Op de lts spijbelde Martijn van Hoof¹ (36) vaker dan dat hij op school zat. Hij vond die opleiding maar niets, en was dan ook blij dat hij op zijn vijftiende bij een loodgieter kon beginnen. Toch kwam hij rond zijn vijfentwintigste in het opleidingencircuit terecht en volgde cursus na cursus. Zijn vrouw Miriam ging hem daarin voor. "Zij stimuleerde me zonder ooit te zeggen dat ik ook moest gaan leren."

Als ik 's ochtends naar de lts ging, kreeg ik van mijn moeder een broodtrommeltje mee en een aai over mijn bol. Vervolgens ging ik in plaats van rechtsaf naar school linksaf richting boulevard Scheveningen. Op school vertelde ik dat ik niet kwam omdat er problemen thuis waren. Dat heeft maanden geduurd. Ik viel door de mand toen mijn oma op een keer tegen mijn ouders zei: "wat leuk dat Martijn zo vaak lang komt". Daarna ben ik een tijdje braaf naar school gegaan, maar op een gegeven moment begon de boulevard weer te trekken. Op het laatst werd dat spijbelen een soort machtsstrijd met mijn ouders.

Toch leek de lts na de lagere school een logische keus. Er zijn foto's dat ik twee jaar ben en een grote spijker in een bankje sla. Ik was al jong ontzettend handig. Op mijn tiende fabriceerde ik dingen waar menig volwassene jaloers op was. Toen dan ook uit de Cito-toets een mavo-havo advies kwam, zei de leerkracht: "doe het niet, dat wordt een drama, dit is echt een jongen die met zijn handen moet werken". Mijn ouders vonden het heel leuk dat ik zo handig was en leren vonden ze niet zo belangrijk. Zo werd uiteindelijk besloten dat ik naar de lts zou gaan.

Een dramatische stap. Vooral omdat ik van die beschermde lagere school in de veel ruwere lts-sfeer terechtkwam waar ik me niet echt thuis voelde. Bovendien sloot die opleiding totaal niet aan bij wat ik al kon. Ik moest daar van zwart papier strookjes

¹ De namen Martijn en Miriam van Hoof zijn om privacy-redenen gefingeerd.

knippen en in volgorde op een wit vel plakken. "Waar ben ik hier in godsnaam mee bezig?", dacht ik dan. Op mijn veertiende moest ik nog steeds dingen doen die ik allang achter me had gelaten. Ook de theorievakken vond ik veel te simpel. Het daagde me niet genoeg uit. Achteraf gezien was het gewoon niet de goede schoolvorm voor mij.

**

Op een gegeven moment moest ik wegens al dat spijbelen bij de leerplichtambtenaar op het stadhuis komen. Een enorme kerel. 'Het gaat helemaal mis met jou', zei die, 'maar ik wil een afspraak met je maken: je hoeft niet meer naar school, maar binnen twee weken heb jij werk'. Dat was zo'n bevrijding; niet meer naar school, ik mocht werken! Ik had dus binnen een dag werk. Via mijn vader die een loodgieter kende die nog wel een hulpje kon gebruiken.

Zonder enig diploma was ik ineens de krullenjongen van een volslagen loodgieter. Enorm zwaar werk. Want natuurlijk word je in het begin voor de meest rottige klusjes ingezet. Karrenvrachten grind van een dak scheppen en weg kruien. Voor het lijf van een vijftienjarig kind is dat gewoon niet goed. Maar ik heb er wel ontzettend veel geleerd. Door die meester-gezelverhouding beheers ik het loodgietersvak tot in de finesses. Omdat je van Wassenaar tot in de Schilderswijk werkte, leerde je ook met mensen uit verschillende milieus omgaan. Dat ging me goed af. Mede doordat ik dat onbewust van mijn vader heb afgekeken. Sociaal gezien is hij een kei. Hij leerde me openstaan voor mensen, en gaf me zo een enorme bagage mee.

Na een jaar of vier kwam ik in het leerlingwezen terecht. Er waren meerdere jongens bij dat loodgietersbedrijf in dienst die een paar dagen per week naar school gingen. Af en toe kwam voor hen een begeleider op de werkplek. Die vroeg of ik geen zin had om ook te gaan leren. Dat heb ik toen gedaan, eigenlijk meer omdat het zo hoorde. In het leerlingwezen heb ik verschillende certificaten gehaald, zoals installatietechniek. Dat ging me heel gemakkelijk af.

**

In die tijd leerde ik mijn huidige vrouw Miriam kennen. Zij zag al gauw dat ik in het loodgietersvak nooit mijn pensioen zou halen. Ik had vaak last van mijn rug en knieën, maar als zij daar iets van zei, reageerde ik heel stoer: ik redde het wel.

Tot er in de *Haagsche Courant* een vacature stond voor een medewerker bij de technische dienst in een zorginstelling. Miriam heeft de brief voor me geschreven. Pas toen realiseerde ik me wat een gemis het was om geen goede vooropleiding te hebben. Technisch en sociaal kon ik goed meekomen, maar een sollicitatiebrief schrijven was een drama voor mij.

Ik werd aangenomen en kwam in een team van vier technisch medewerkers terecht. Het was de bedoeling dat je min of meer overall inzetbaar was. Omdat de kamers voor nieuwe bewoners altijd opnieuw werden behangen, was mijn eerste klus behang afstomen. Gillend gek werd ik. Ik was altijd vrij man geweest en nu zat ik gedetineerd in een klein kamertje behang af te stomen. Maar ik zette wel door, want het was lichamelijk een stuk minder zwaar dan in het loodgietersbedrijf. En ik had leuke collega's. Na een paar maanden werd het dan ook beter.

In die zorginstelling ben ik het opleidingencircuit echt ingedoken. Het was erg fijn dat je daar een afdeling opleiding had. Dat kende ik tot die tijd niet. Omdat ik graag meer allround wilde zijn op elektrotechnisch gebied, heb ik samen met iemand van die afdeling cursussen uitgezocht. Van meet- en regeltechniek tot besturingstechnieken. Daarnaast haalde ik allerlei certificaten op de mavo. Samen met Miriam volgde ik ook nog twee jaar de cursus Frans op de Volksuniversiteit. Dat we die taal niet spraken, vonden wij een gebrek in onze opleiding. Vooral omdat Frankrijk ons lievelingsland is om op vakantie te gaan. Op een bepaald moment volgde ik drie avonden in de week opleidingen. Studeren werd bijna een soort verslaving.

Mijn vrouw heeft me enorm gemotiveerd om te gaan leren. Wij komen uit hetzelfde soort milieu. Ook haar ouders vonden studeren niet echt belangrijk. Miriam had de mavo gedaan; dat vonden ze al heel wat. Toen ik haar leerde kennen was ze bezig met de deeltijdhavo. Die haalde ze in de vorm van certificaten. Daarna heeft ze de hbo-opleiding tot bibliotheekmedewerker gedaan. Zij stimuleerde me zonder ooit te zeggen dat ik ook moest gaan leren. "Als je Miriam niet was tegengekomen, was je nooit zo ver gekomen", zeggen mijn ouders vaak. Ik denk dat ze gelijk hebben.

**

Nadat ik zes jaar in dat verpleeghuis werkte, merkte mijn baas dat hij zijn baan niet meer aankon. Hij vertoonde al langer tekortkomingen: zo weigerde hij zich in de computer te

verdiepen. Ook kreeg hij allerlei lichamelijke klachten. Omdat ik al een groot deel van zijn taken had overgenomen, hebben we in overleg met personeelszaken besloten tot een interne herverdeling van onze functies. Ik ben toen wel meteen een managementopleiding gaan volgen. Alleen met een technische opleiding kom je er niet als leidinggevende. Ik was ook wat onzeker: dat mannetje dat niks wilde en de hele dag op de boulevard rondliep, steeg nu op de ladder.

Ineens kreeg ik alle zaken die bij de functie van afdelingshoofd hoorden voor mijn kiezen. Zo moest ik bijvoorbeeld een begroting voor mijn afdeling maken. Daar ben ik een financiële opleiding voor gaan volgen. Het takenpakket bleef maar groeien. Op een gegeven moment had ik de totale leiding over de veiligheid in het huis. Ook begeleidde ik een renovatie. En kreeg ik te maken met moeilijkheden onder het personeel die opgelost moesten worden. Ik functioneerde als hoofd op een heel ander niveau, ging dagelijks met mensen om in hoge functies. Alleen al door de communicatie met dat soort mensen leerde ik ontzettend veel. De hele dag was voor mij een onbewust leerproces.

**

Nadat ik tien jaar in dat verpleeghuis had gewerkt, kwam ik tot de conclusie dat mijn ervaring er niet langer tot zijn recht kwam. Je streeft toch altijd naar hoger. Ik heb mezelf toen geen doel gesteld, maar gewoon gewacht tot er iets op mijn pad kwam. In juni 2001 zag ik in de krant een vacature voor projectleider gemeentelijke gebouwen in Naaldwijk. Voor die baan werd een hbo-niveau gevraagd. Aanvankelijk vond ik dat te hoog gegrepen. Maar na veel wikken en wegen vond ik dat ik, gezien mijn ervaring, diploma's en leeftijd wel op hbo-niveau functioneerde. Ik solliciteerde en werd aangenomen.

In die functie kwam ik echter niet goed tot mijn recht. Het was meer het aansturen van het proces; het was allemaal erg administratief. Omdat ik heel efficiënt ben, zag ik er bedrijfsprocessen waarvan ik dacht dat ze veel sneller moesten kunnen. Maar ik merkte dat het heel moeilijk was daar verandering in te brengen.

Toen zag mijn vrouw een vacature als plaatsvervangend hoofd technisch beheer op het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Een functie die me vreselijk aansprak. Ofschoon ik nog maar een paar maanden in Naaldwijk werkte, heb ik gesolliciteerd. Afgelopen februari ben ik daar begonnen.

In Naaldwijk beheerde ik 51 gebouwen die varieerden van het hokje van de plantsoendienst tot gymzalen. Hier heb ik het beheer over 90.000 vierkante meter waarin installaties staan waar je als technicus van kwijlt. Mijn technische opleidingen komen hier veel beter van pas. De technische dienst van het ministerie bestaat uit acht man, daarnaast zijn er tientallen bedrijven die dagelijkse aansturing nodig hebben. Bovendien zijn er ook nog aardig wat mensen gedetacheerd van andere bedrijven. Dat zijn veelal specialistische technici zoals de liftmonteurs, die werken op contractbasis voor ons; als er een storing is roepen we ze op. De aansturing, de dagelijkse gang van zaken en de financiële kant liggen mede bij mij. Het is een grote organisatie: soms heb ik het gevoel dat ik verzuip. Maar ik zit hier veel beter op mijn plek.

**

Door al die cursussen en mijn ervaring heb ik nu een bepaald niveau bereikt. Toch blijf ik het gevoel houden van een bepaald gemis in mijn opleiding. Ik ben ervan overtuigd dat ik dat nooit meer inhaal. Op zo'n ministerie kom je zoveel mensen tegen die zo verschrikkelijk knap zijn. Maar zij weten natuurlijk niets over technische installaties. En wie is er nu gelukkiger? Als je je maar lekker voelt, dan ben je gelukkig. En dat ben ik. Vooral sinds we twee jaar geleden een kleine hebben gekregen. Omdat ik vier dagen van negen uur werk, kan ik één dag in de week voor hem zorgen. Mijn kind zien opgroeien is veel belangrijker dan die hele loopbaan.

Als er nieuwe dingen op mijn pad komen, ga ik ze zeker doen. Maar bewust een carrière plannen, dat doe ik niet. Hoewel... laatst zag ik in een blad de opleiding technische bestuurskunde staan. "Dat is leuk", dacht ik meteen. Misschien ben ik daar wel mee bezig, als je me over vijf tot zes jaar spreekt.

Curriculum vitae

Opleiding:

1979-1983	Lts (geen diploma)
1989-1991	Kmbo-opleiding tweede installatie monteur primair
1991-1992	Kmbo-opleiding eerste installatie monteur, specialisatie onderhoud
1992-1993	Mavo Nederlandse taal en Engelse taal (D-niveau certificaten)
1993-1994	Mavo biologie (D-niveau certificaat)
1993-1995	Elektrotechnicus (diploma 1995), voorafgegaan door diploma's voor: elektrische schema- en schakeltechniek (1994); elektrische aandrijving en besturingstechniek (1994); praktijkcursus elektrotechniek (1994) en PLC-technieken (1995)
1996-1997	Praktische meet- en regeltechniek
1997-1998	Opleiding laagspanningsdeskundige en NEN 3140
1998	Cursus praktisch leidinggeven (module 1)
1998	Cursus praktisch leidinggeven
1999	Cursus doelmatig opstellen van onderhoudsbegrotingen
1999-2000	Opleiding koeltechniek algemeen
2000	Cursus duurzaam schilderwerk voor de opzichter
1998-2001	Certificaten voor onderhoudbeheerssysteem 'Planon' - basiscursus, werkorders, meldpunt, inventarisbeheer, budgetbeheer, rapporten, systeem supervisor, meerjarenonderhoudsplanning
2001	Opleiding tot bedrijfshulpverlener
2001	Opleiding tot hoofd bedrijfshulpverlening
2002	Cursus Stabu-bestekken lezen

Werkervaring:

1983-1993	Werkzaam bij verschillende loodgietersbedrijven
1993-2001	Medewerker en later hoofd technische dienst in zorginstelling
2001-2002	Projectleider gemeentelijke gebouwen Naaldwijk
2002-heden	Plaatsvervangend hoofd technisch beheer, ministerie SZW

14 "Leidinggeven kun je niet echt leren"

De leerstof op de leao interesseerde Harry Crielaars (46) 'geen moer'. Hij ging liever naar de bibliotheek om *Vrij Nederland* te lezen. Op de vormingsschool spoorde één van de leiders hem aan toch verder te leren. Na de avondmavo volgde de havo en tot slot de pabo. Maar het meest leerde de directeur van Greenpeace door praktijkervaringen. "Ik ben een doener, ik vind het mooi als ik de praktijk later in de theorie bevestigd zie."

De vrijdag dat ik vijftien werd, reed ik naar het arbeidsbureau om er de kaart te halen die je als voortijdig schoolverlater nodig had. Daarna fietste ik meteen door naar de ijzergieterij waar mijn vader werkte om te vragen of ze iemand nodig hadden. Zo werd ik daar leerling handvormer. Zwaar werk, maar ik vond het best, als ik maar niet terug naar school hoefde.

Dat had alles te maken met de school waar ik op zat. Ik kom uit een sociale achterstandswijk. Jongens gingen naar de ambachtsschool, meisjes naar de huishoudschool, en kon je erg goed leren dan ging je naar de mavo. Dan had je het wel zo'n beetje gehad. Nu was ik niet zo'n sterke leerling, maar ik wilde per se niet naar de lts. Ik hield niet van hameren en timmeren, in die zin was ik dus geen jongensjongen. De leao waar ik na de lagere school heenging, was een soort compromis.

Het enige goede dat ik van die school heb overgehouden, is dat ik snel kan typen: daar heb ik nog steeds voordeel van. Verder was dat onderwijs duidelijk beneden mijn niveau, wat je als kind natuurlijk niet weet. Gestimuleerd door een mijnheer die het communistische blad *De Waarheid* in onze wijk rondbracht, begon ik in die tijd in de bibliotheek kranten en opiniebladen te lezen. In mijn omgeving heel ongebruikelijk. Maar ik wilde weten wat er in de wereld gebeurde, en zag dat die school me in dat opzicht niet veel te bieden had.

**

Op de ijzergieterij kwam ik in aanraking met een oudere vakbondsman die voorzitter van de ondernemingsraad was. Hij vertelde ons rond de houtkachel wat daar gebeurde. Dat vond ik zo interessant. Op de vormingsschool waar ik twee dagen per week naar toe moest, bemerkte één van de vormingsleiders die interesse in de vakbeweging. Hij vroeg me research te doen voor een lesblok over de vakbond in Nederland. Ik maakte er een compleet werkstuk van dat door die vormingsleider ook daadwerkelijk bij de les werd gebruikt. "Zou je niet terug naar school willen?", vroeg hij me op een dag. "Ja", zei ik gedachteloos, maar dacht "nee". De week erop zei hij opeens tegen me dat ik een afspraak op de avondschool had!

En laat het hoofd van die avondmavo nu mijn vroegere hoofd van de leao zijn! Dat was een man waar ik ontzettend goede herinneringen aan had. Hij was zelfs nog thuis komen praten om me op school te houden. "Wat vind ik het leuk om jou hier te zien", zei hij meteen. Vanaf de eerste dag dat ik daar binnenstapte dacht ik "dit is het".

Ik was een van de jongsten in een klas van vijftien mensen. Het waren vooral veel oudere vrouwen, en over het algemeen waren het hele inspirerende mensen. Zoals een mevrouw die ingenieur was en de mavo gebruikte als een soort algemene bijspijkerkursus. Ze had jaren met haar man in Rusland gezeten en kon daar ongelooflijk boeiend over vertellen. Toevallig was Rusland examenstof, dus de leraar kon op zijn stoel blijven zitten terwijl zij het woord deed. Ik leer van mensen waar ik respect voor heb. Niet elke leraar krijgt bij voorbaat dat respect van mij. Vooral niet als die alleen maar een lesje afdraait en niet met hart en ziel bezig is. Dan zoek ik het zelf wel uit.

**

Naast het werk in de ijzergieterij ging ik drie avonden per week naar school en op de vierde avond maakte ik mijn huiswerk. Ik wilde graag verder na de avondmavo, maar die combinatie werd me te zwaar. Voor mij was het óf de dagschool óf ermee stoppen. Ik heb dat toen met mijn ouders overlegd. "Vandaag ontslag nemen en je meteen op school aanmelden", reageerde mijn vader. Maar ik verdiende duizend gulden netto per maand, en mijn ouders konden dat geld uitstekend gebruiken. "Niet jouw probleem", vond mijn vader, "daar zorgen wij voor".

De havo ging me heel gemakkelijk af. In die tijd belde een vriendin me en vroeg of ik mee wilde werken aan een schoolbegeleidingsproject voor kinderen uit achterstandswijken. Die maakten onder leiding huiswerk in een buurthuis. Het begon met drie kinderen, maar groeide al snel uit tot een megaproject. Ik voelde me daar als een vis in het water. Het waren mijn soort kinderen. Ik kwam er daar achter dat die kinderen op de middelbare school al een enorme achterstand hadden opgelopen. Dat haalden ze vrijwel niet meer in. En ineens wist ik het: ik moest onderwijzer worden op de lagere school. Daar kon ik iets voor hen betekenen.

Op de pabo leerde ik informatie heel gestructureerd overbrengen. Je moest jezelf daar ook dwingen te kijken naar wat de beginsituatie was, daar op voortbouwen en doelen stellen. Van die gestructureerde manier van denken heb ik in mijn presentaties en schrijven nog steeds veel plezier. Ik heb ook ontzettend genoten van vakken als Nederlands, natuurkunde en tekenen. Wel vond ik dat er te weinig van je werd geëist: de opleiding had intellectueel wat meer mogen uitdagen. Toch was het voor mij een grandioze overwinning toen ik slaagde. En voor mijn ouders helemaal.

**

Achteraf weet ik dat mijn achtergrond erg belemmerend is geweest. Het was niet alleen dat in mijn omgeving niet gelezen werd; de hele leefwereld was anders. Als je iets wilde, en iemand anders wilde dat niet, sloegen de meeste jongens er meteen op. Dan kom je op school, en stortten al je zekerheden in één keer in. Het verwachtingspatroon dat mensen van je hebben is anders, de mensen zijn anders en de taal is anders. Thuis spraken we dialect en stond de televisie altijd op de Duitse zenders, dus die talen kende ik. Op school moest ik ineens een hele nieuwe taal leren. In de eerste klas bleef ik dan ook zitten. Ik vond mezelf maar dom.

Tot ik bij de broeder van de tweede klas terechtkwam. Die behandelde thema's als racisme. Hij benoemde dat niet zo, maar vertelde dat iedereen gelijk was. Dat sloot erg aan bij mijn basisgevoel. Die man heeft me onder zijn hoede genomen. Hij gaf me het gevoel dat ik iemand was. Die vormingsleider en hij zijn heel beslissend geweest voor mijn schoolloopbaan. Je talenten zijn latent aanwezig, maar blijkbaar heb je iemand nodig die in staat is de goede toetsen in te drukken. Dan kun je het verder zelf.

**

Na de pabo heb ik tachtig sollicitaties geschreven. Het was begin jaren tachtig: een heel slechte tijd op de arbeidsmarkt. Als je al een keer werd uitgenodigd voor een gesprek, werd je wegens gebrek aan ervaring tweede. Omdat ik toch wat moest, solliciteerde ik op een advertentie voor vakbondsbestuurder, en werd alweer tweede... De voorzitter van de sollicitatiecommissie zei dat hij me zou bellen als hij een baan voor me wist. "Dat zal wel", dacht ik. Maar jawel, twee weken daarna belde hij. Er werd in Woerden op het hoofdkantoor van de Dienstenbond FNV een beleidsmedewerker annex voorlichter gevraagd.

Ik dacht dat een jaar te gaan doen en daarna alsnog in het onderwijs terecht te komen. Dat was een illusie. Bovendien kwam ik in een omgeving terecht die nieuwe vaardigheden van me eiste. Ik leerde onderhandelen, onderhield contacten met allerlei groepen jongeren, en op een gegeven moment werd me gevraagd de achterpagina voor jongeren in het bondsblad te schrijven. Dat blad kwam tweewekelijks uit en alle onderwerpen verzorgde ik zelf. Ook dat vond ik heel leuk.

**

Ik heb dat twee jaar gedaan. Toen kwam er een baan vrij bij de jongerenbeweging verbonden aan de FNV. In die baan was ik 'vrijgestelde publiciteit'. Feitelijk was het gewoon een hoofdenfunctie, maar je mocht het niet zo noemen want hiërarchie was taboe. Ik heb daar erg veel geleerd van de vakmensen. Een tijdje meegekeken, raad gevraagd en daarna gewoon je gezonde verstand gebruiken en dóen. Om mijn gemis aan theoretische kennis op te vullen, ben ik wat seminars gaan volgen. Ik ben een doener, geen theoreticus. Bij mij werkt het andersom: eerst de praktijk en als ik dat later in de theorie bevestigd zie, vind ik dat mooi.

Het was mijn eerste leidinggevende functie en ook dat leerde ik door het gewoon te doen. Ik heb van nature een coachende, coördinerende stijl van leidinggeven. Als je echt geïnteresseerd bent in mensen, creëer je een sfeer waardoor mensen bereid zijn veel voor het team te doen. Dat heb ik onbewust aanvoeld. Leidinggeven kun je niet echt leren, hooguit wat oppoetsen: het zit in de genen. En natuurlijk laat ik niet over me lopen - iemand moet de knoop doorhakken. En dat doe ik dan ook graag.

Bij disfunctioneren gaan mensen er uit. Dat geldt ook voor Greenpeace, waar ik nu algemeen directeur ben. Als je er alles aan gedaan hebt om een klimaat te scheppen waarin mensen kunnen functioneren en ze functioneren niet, dan moeten ze óf in een andere functie zien terecht te komen, óf eruit. Het leven is hard, ja. Mijn vader heeft zich zijn hele leven te pletter gewerkt, nooit een dag ziek geweest. Toch vloog hij er bij de eerste reorganisatie binnen het bedrijf uit omdat hij met zijn 48 jaar te oud was. Het is hier geen werkgelegenheidsproject: we streven een doel na. En dat is niet alleen hier zo, ook in mijn andere banen was dat zo.

**

Tussen het vakbondswerk en Greenpeace heb ik twee andere functies gehad: bij de Algemene Bond van Ouderen (ANBO) en bij de Alzheimerstichting. Bij de ANBO werd ik al snel hoofd communicatie en daarna plaatsvervangend directeur. Daar bemoeide ik me voor het eerst echt met de financiën. In het begin vond ik dat doodsaai. Tot ik een begroting voor mijn eigen afdeling moest opstellen. Toen ben ik een paar korte trainingen en workshops gaan volgen, zoals balans- en resultaatrekeningen lezen, en begrotingen opzetten. Ook volgde ik een marketingstudie. Vanuit de praktijk dus weer naar de theorie.

Als directeur van de Alzheimerstichting Nederland is een groot beroep gedaan op mijn entrepreneurschap. Het was de bedoeling dat die club ging groeien. Ik heb daar nieuw beleid gemaakt, veel campagnes gevoerd en contacten gelegd met psychiaters, neurologen en psychologen. Netwerken was in die functie vreselijk belangrijk. Ook heb ik daar een fondswervingprogramma opgezet. Mensen zien dat als bedelen, maar ik niet: ik zie dat als verkopen. Je zag de organisatie groeien. Toen ik begon waren er vijf medewerkers en 5000 donateurs, toen ik wegging werkten er 21 mensen en hadden we 200.000 donateurs.

Toen die stichting zo groeide, heb ik er altijd goed op gelet dat iemand die ik aannam in het team paste. Dat doe ik hier bij Greenpeace ook. Ik neem genoeg met iemand die misschien minder briljant is, maar wel heel goed in het team past. Successen zijn gezamenlijke successen, nooit van één man of vrouw. Soms moet je als directeur je eigen aandeel bagatelliseren. Ik hoef niet in de annalen als meest bekende woordvoerder. Als ik maar weet dat ik op de achtergrond gestuurd heb om de organisatie sterker te maken. Dat vind ik prima.

**

Na de Alzheimerstichting heb ik goed nagedacht wat ik wilde. Ik heb nog steeds het gevoel dat ik de wereld moet veranderen. Verder wilde ik graag een internationale functie. Ik ben zowel bij de ANBO als bij de Alzheimerstichting internationaal bezig geweest. Ik heb echt een 'global' perspectief; ik vertaal niet alles naar het kleine Nederland. Toen ik dan ook de advertentie voor directeur bij Greenpeace zag, was ik meteen geïnteresseerd.

Greenpeace is heel extern gericht, mensen hier hebben de neiging alle interne zaken weg te wuiven. Niet zeuren maar knokken en doen: vooral geen tijd nemen om rustig te zitten. Ik heb hier echt aan een cultuurverandering moeten werken. Mensen laten zien dat het naast actievoeren belangrijk is rustig na te denken en met elkaar te communiceren. "Het beetje extra tijd dat we nu gebruiken om te overleggen, halen we later twintig keer in", legde ik uit. Die omslag hebben we nu gemaakt. Daarvoor was het nodig het hele managementteam uit de organisatiestructuur te halen. Die gaven te veel ruis. De verantwoordelijkheden zijn nu lager in de organisatie gelegd: bij de teamleiders. Eerst vonden mensen dat veel te breed. Maar weet je, mensen voelen zich verantwoordelijk nu ze er rechtstreeks bij betrokken zijn. Het is niet meer de campagne van mijnheer X waar zij hand- en spandiensten aan verlenen, het project is van henzelf.

**

Als ik mijn carrière bekijk, gold vooral: niet eigenwijs zijn. Natuurlijk heb je een bepaalde visie en weet je waar je heen wilt, dus in dat opzicht ben je wél eigenwijs. Maar ik heb het tijdens mijn loopbaan nooit een schande gevonden bij een collega te rade te gaan. Ook niet om mijn mening aan de feiten aan te passen als dat nodig is. Sinds een jaar heb ik zelfs een persoonlijke coach. Vaak weet ik al voor 99,9 procent hoe ik iets wil oplossen, maar voor die 0,1 procent zoek ik bevestiging. Noem het reflectie. Dat heb ik nodig.

Curriculum vitae

Opleiding:

1973-1976 Avondmavo
1976-1978 Daghavo
1978-1981 Pedagogische Academie
Diverse korte cursussen zoals: Nima-a, PR & voorlichting, financieel management, lobbyen

Werkervaring:

1971-1976 Fabrieksarbeider op een ijzergieterij
1981-1983 Voorlichter / beleidsmedewerker bij de Dienstenbond FNV
1983-1987 Coördinerende taak vrijgestelde publiciteit bij de jongerenbeweging verbonden met de FNV
1987-1992 Eerst beleidsmedewerker voorlichting & publiciteit, vanaf 1989 hoofd voorlichting & publiciteit, begin 1990 plaatsvervangend directeur en in 1991 bovendien hoofd afdeling scholing en vorming Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen (ANBO)
1992-1999 Directeur van de Alzheimerstichting
1999-heden Directeur Greenpeace Nederland

15 "Ervaringsdeskundigheid speelt in mijn werk een grote rol"

Door haar incestervaring kwam Wil van Duuren (47) voor hulp terecht bij de Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling (VSK). Daar werd ze al snel vrijwillig hulpverlener, en kreeg ze de kans allerlei trainingen te volgen. De stap naar een hbo-studie durfde ze lange tijd niet te zetten. Tot een collega haar over de streep trok: op haar achtendertigste besloot ze alsnog te gaan studeren. "School was voor mij een feest."

Omdat ik als kind seksueel misbruikt was door mijn vader, kwam ik op mijn negenentwintigste knel te zitten. Ik zocht hulp bij mijn huisarts die me verwees naar de VSK. Daar heb ik een jaar individuele hulpverlening gehad. Dat was echt een 'eye opener'. Mijn hulpverlener liet me zien dat wat er gebeurd was niet mijn schuld was; daardoor verdwenen mijn schuld- en schaamtegevoelens.

Na dat jaar ben ik als vrijwillig hulpverlener actief geworden bij de VSK. Al snel bleek dat ik goed kon luisteren, en de essentie uit dingen kon halen. Ik denk dat ik daarbij veel aan mijn eigen ervaring had: als je dingen zelf hebt ervaren, kun je daar bij een ander gemakkelijker bij komen. Een van de pioniers binnen die vereniging was in die tijd een groot voorbeeld voor me. Zij leerde me mensen in hun waarde te laten. De hulpvraagster moet haar verhaal in haar eigen tempo kunnen vertellen. Daar kan je haar in begeleiden en volgen, maar je kunt het niet voor haar doen. De eerste tijd was ik grenzeloos in de tijd die ik erin stak: mensen konden me altijd bellen. Ik ben daar professioneler in geworden, en heb meer afstand leren nemen. Grenzen stellen blijft echter een aandachtspunt.

Ik had heel graag verder willen leren, maar door een gebrek aan zelfvertrouwen durfde ik de stap naar een lange studie nooit te maken. Juist daarom was het zo fijn dat je binnen de VSK allerlei trainingen kreeg aangeboden, zoals een training gesprekstechnieken. Daar leerde je hoe je een intakegesprek voerde: wat je wel en niet vroeg tijdens een telefonisch spreekuur, en hoe je zo'n gesprek afbouwde. Omdat ik veel

groepen draaide, werd me ook geleerd waar je tijdens zo'n groepsproces op moet letten. Daarnaast had ik als lid van de werkgroep Zuid-Holland geregeld werkgroepoverleg en intervisiebijeenkomsten. Zo werd mijn honger naar kennis aardig gestild.

Naast dat vrijwilligerswerk had ik gedurende twintig jaar een betaalde baan als plateelschilder. Ik heb het beschilderen van aardewerk altijd leuk werk gevonden. Omdat het assortiment heel breed was, hoefde je ook niet dagen achter elkaar hetzelfde te doen. Verder was het gewoon fijn dat je mooie dingen voor de mensen maakte. In 1993 kwam er door goedkope import uit onder andere China de klad in het plateel en werd ik ontslagen.

**

In die tijd werkte ik vanuit de VSK intensief samen met Janny van Heerbeek van de Stichting Jeugdzorg. Vanaf 1990 draaide ik meidengroepen met haar en hadden we een samenwerkingsverband met allerlei andere organisaties opgezet. Ik vertelde haar dat ik van het vrijwilligerswerk in de VSK best mijn werk zou willen maken. "Ga dan maatschappelijk werk studeren", zei ze. Vier jaar naar school... dat kon ik niet overzien... dat durfde ik niet. "Nou, dan probeer je het eerst een jaar; je kunt altijd stoppen", reageerde ze laconiek. Daarop durfde ik die stap te zetten. Janny had jarenlang meer vertrouwen in me dan ik zelf had. Dat straalde ze ook uit. Zij heeft het beste in mij naar boven gehaald.

Vanaf de eerste dag dat ik de Hogeschool binnenkwam dacht ik: "dit is zo leuk, dit ga ik afmaken". School was voor mij een feest: als ik één keer wegens ziekte heb verzuimd, is dat veel. Ik zat in een groep met veertien vrouwen die allemaal erg enthousiast waren. Tijdens de studie kreeg ik vaak bevestigd dat wat ik in de hulpverlening deed, klopte, dat mijn houding goed was. Wat ik met name leerde was beleidsmatig denken en een taal verwerven voor wat ik deed. Ik was in samenwerkingsverbanden altijd onzeker over mijn taalgebruik. Ik kende de vaktermen niet. Op school leerde ik de taal voor de dingen die ik al kende.

Tijdens mijn studie werkte ik twintig uur per week bij de VSK. Ik werkte daar al negen jaar dus dat kon je geen stage noemen. Ik zag het als een onbetaalde werkplek. Omdat ik toch geld wilde verdienen, werkte ik ook nog als administratieve kracht op oproepbasis bij de Stichting Jeugdzorg Gouda. Een beetje

veel, ja, maar ik had energie genoeg en deed al die dingen graag.

Ook op school werkte ik keihard. In het begin was ik bang om onvoldoendes te halen; later kreeg ik er plezier in om hoge cijfers te halen. Ik slaagde dan ook cum laude. Met een echte streberlijst! Mijn scriptie ging over zwangerschap als gevolg van incest. Die deed ik samen met Janny die in diezelfde tijd orthopedagogiek studeerde. Anderen doen over de scriptie een half jaar, wij hebben er anderhalf jaar met enorm veel plezier aan gewerkt. Vrouwen gezocht, veel interviews gedaan, totdat we uiteindelijk kleine groepjes hadden die we tegenover elkaar konden zetten.

**

Zelf heb ik ook meegedaan aan dat onderzoek. Want door het misbruik van mijn vader ben ik twee keer zwanger geweest. De eerste keer was ik veertien en zat in de derde van de mulo. Het was in ons gezin heel bijzonder dat ik naar die school ging. Mijn ouders waren daar erg trots op: mijn vader was dan wel een slecht mens maar ondanks dat trots dat ik goed kon leren. Maar het was vooral mijn moeder die me enorm heeft gestimuleerd. In de zesde klas kreeg je als je naar een hogere vorm van onderwijs ging bijles in Nederlands, Frans en hoofdrekenen. Mijn moeder vond het een sport om samen met mij die sommen te maken. Altijd in een volle huiskamer met mijn zeven broertjes en zusjes om ons heen.

Ik was een leergierig kind en vond het leuk om te leren. Ik leerde ook heel gemakkelijk, als ik bij wijze van spreken de Franse woordjes drie keer doorlas, kende ik ze. De mulo was een soort compensatie voor de slechte dingen die thuis gebeurden. "Ik ben een slecht kind, maar ik kan wel leren", dacht ik altijd. Thuis en school waren twee aparte werelden. Ik nam ook nooit vriendinnetjes mee naar huis.

Toen ik in de derde klas zwanger bleek, werd ik uit huis geplaatst om mijn kind in een ongehuwde moedershuis te krijgen, en het daarna af te staan. Toen is er wel een onderzoek geweest naar de thuissituatie. Twee van mijn zusjes en ik zijn gehoord door de kinderpolitie. Wij dekten alles toe, geïntimideerd als we waren door mijn vader die ons soms midden in de nacht naar beneden haalde en zei: "als jullie ooit iets vertellen wat hier thuis gebeurt, ga ik de bak in, jij gaat daarheen, jij daar, en jij daar". Het lijkt een cliché, maar het gebeurde echt. En ik

hield dus bij hoog en laag vol dat ik zwanger was geworden van één van mijn vriendjes... die ik niet eens had.

**

Ik heb toen een gezinsvoogd gekregen, juffrouw van Maanen, die veel voor me heeft betekend. Ik ga nog geregeld bij haar op bezoek. Ook zij zag niet wat er werkelijk in ons gezin speelde. Daarin heeft ze een steek laten vallen. Ze neemt dat zichzelf nog steeds kwalijk, maar je moet het in de tijd zien: ze kón het niet geloven. Mijn vader was een charmante meneer die een goed verhaal had. Hij loog alles aan elkaar en wij logen met hem mee om ons gezin in stand te houden. Daardoor bleven we langer in huis dan nodig was, en kon het seksuele misbruik gewoon doorgaan. Toen ik anderhalf jaar later weer zwanger was, ben ik definitief uit huis geplaatst. Ik kwam in een meisjeshuis terecht waar ik drie jaar lang een hele goede tijd heb gehad. Ik ging weer naar school en naar feestjes: kon eindelijk gewoon jong zijn.

Juffrouw van Maanen kwam me daar heel trouw bezoeken. Zij luisterde echt naar me. Na de mulo deed ik een jaar vormingsklas, en was het eigenlijk de bedoeling dat ik verder zou studeren. Dat wilde ik niet. Ik wilde voor mezelf zorgen. Omdat ik toen net mijn creativiteit begon te ontdekken, werd ik plateelschilder. Ofschoon mijn gezinsvoogd graag had gezien dat ik doorstudeerde, respecteerde ze mijn beslissing. Ze zorgde ervoor dat ik via de kinderbescherming een toelage kreeg, zodat ik mijn kamerhuur kon betalen. Door haar weet ik hoe belangrijk het is als dit soort praktische dingen voor je wordt geregeld.

**

Inmiddels werk ik sinds vier jaar 28 uur per week zelf als gezinsvoogd. In die functie werk je in het kader van de jeugdbescherming: een gedwongen kader. Mensen zitten dus niet bepaald op je te wachten. Soms hebben ze een grote mond, waar natuurlijk vaak angst achter schuil gaat. Je moet er toch ook niet aan denken: ineens staat er iemand op de stoep die bij jou komt kijken of je het wel goed doet met je kind. Soms kunnen kinderen thuisblijven, en probeer ik rust in het gezin te creëren. Soms moeten ze naar een pleeggezin of naar een tehuis.

Ik zou nooit de gezinsvoogd zijn geworden die ik nu ben als ik zelf geen positieve ervaringen had gehad met mijn gezinsvoogd en uithuisplaatsing. Ik denk dat in mijn werk ervaringsdeskundigheid een grote rol speelt. Natuurlijk had dat

seksuele misbruik nooit, maar dan ook nooit mogen gebeuren. Maar ook dat heeft me gevormd. Zo ben ik heel gevoelig voor non-verbale communicatie. Ik kon vroeger aan mijn vader zien of er iets zou gaan gebeuren. Ik probeerde door mijn gedrag dat te voorkomen. Toen lette ik noodgedwongen op dat soort signalen. Nu heb ik als gezinsvoogd veel profijt van die herkenning.

**

Vanaf 1997 werkte ik voor de VSK al tien uur per week als beleidsmedewerker bij TransAct: het Expertisecentrum voor seksespecifieke zorg: een goed betaalde baan. Naast mijn werk als gezinsvoogd is dat nu haast niet meer te doen: twee keer collega's, twee keer stukken doorlezen. Ik vond dat ik zo niet tot mijn vijfenzestigste moest doorgaan. Vooral omdat ik ook nog in de werkgroep Zuid-Holland van de VSK zat. In juni heb ik mijn werk bij die werkgroep afgesloten. Eind dit jaar stop ik ook met de baan bij TransAct. Tegen die tijd krijg ik er vier uur bij als gezinsvoogd. De dag die ik overhoud, zal zich vanzelf wel vullen. En natuurlijk blijf ik lid van de VSK. Ik blijf ook in de redactie van hun blad. Zo kan ik slachtoffers van seksuele kindermishandeling een stem blijven geven.

Curriculum vitae

Opleiding:

1966-1971	Mulo
1971-1972	Vormingsklas huishoudschool
Vanaf 1985	Deelgenomen aan diverse studiedagen binnen de VSK rond thema's als (telefonische) gesprekstechnieken en deskundigheidsbevordering
1993	Vorbereidingscursus voor de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
1993-1997	Opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
2000	Functiescholing voor beginnende (gezins)voogdijwerkers
2001	Cursus psychopathologie via RIN0

Werkervaring:

1973-1993	Plateelschilder bij diverse aardewerkfabrieken
1985-heden	Werkzaam als vrijwilliger bij Stichting VSK Zuid-Holland: ervaringsdeskundig hulpverlener en medecoördinator
1993-1997	Administratieve kracht (oproep) bij Stichting Jeugdzorg Gouda
1997-heden	Beleidsmedewerker TransAct: Expertisecentrum voor seksespecifieke zorg
1998-heden	Gezinsvoogd bij de afdeling Jeugdbescherming van de Stichting Jeugdzorg Gouda

16 "Ik kom gewoon van de bezem"

Vooraf door zijn werk- en bestuurservaring kreeg lasser Chris Fehres (37) de kans als zij-instroomer de opleiding tot docent vmbo te volgen. Na zijn afstuderen zou hij behalve als deeltijd docent, parttime als vakman werkzaam blijven. Van die plannen is door verschillende oorzaken niets terechtgekomen. Tegenwoordig werkt Fehres als supervisor in "een wereldbaan". "Nooit gedacht dat ik nog eens internationaal zou gaan werken... dat waren voor mij verhalen uit een jongensboek."

Kijk, hier sta ik op een foto met minister Hermans in *Uitleg*, het blad van het Ministerie van OCenW, "Van werkvloer naar klaslokaal" staat boven het artikel. En hier zie je me in het blad van de FNV in het stuk "Vakman voor de klas". Ja, er werd heel wat publiciteit gegeven aan de vakman die vanuit het bedrijfsleven via de zij-instroom als docent op het nieuwe vmbo zou komen te werken. Het was ook een goed uitgedacht plan: ik zou parttime voor de klas staan en parttime als lasser blijven werken. Zo zou de vakdocent voeling met de werkvloer blijven houden en het allernieuwste op zijn vakgebied aan leerlingen kunnen overbrengen.

Maar door allerlei knelpunten is het heel anders gelopen. Dat begon al bij het bedrijf waar ik toen werkte: een staalconstructiebedrijf dat in die tijd net een moeilijke periode doormaakte. Die waren matig geïnteresseerd en konden eigenlijk een goede vakman niet missen. Omdat de link tussen bedrijf en school slecht was, wisten ze ook niet goed wat ze met me aanmoesten. Gevolg was dat ik de twee dagen per week die ik er nog werkte buiten allerlei langer lopende projecten viel en tweederangs werk moest doen: ik kon bij wijze van spreken weer gaan vegen.

Ook op de opleiding wrong het. De normale opleiding voor docenten duurt vier jaar. Ineens kregen ze daar een klas met mensen waarvan de achtergrond heel anders was. Op grond van een portfolio met onze kennis en ervaring werden wij geacht dat traject via een persoonlijk opleidingsplan en begeleiding in de vorm van coaching, in anderhalf jaar te kunnen doen. Dat was

helemaal nieuw en mijn coach wist er duidelijk niet goed raad mee, de feedback die ik kreeg was dan ook nihil.

Grootste knelpunt was echter de school waar ik stage liep. Over de praktijk konden ze me natuurlijk niets leren, daar wist ik meer van dan de docenten die gemiddeld twintig jaar voor de klas stonden. Maar het verbaasde me hoe er met leerlingen werd omgegaan. Ik kreeg achtergrondinformatie over leerlingen die gewoon niet klopte. Er werd bijvoorbeeld gezegd: "als die jongen lastig is, zet hem er dan maar uit, die wordt binnenkort toch van school gestuurd". Vervolgens bleek ik totaal geen last met die jongen te hebben. Die moest je gewoon aanvoelen en op een andere manier aansturen.

De communicatie met de persoon waar het om gaat - de leerling - is me zo tegengevallen. Die strookte niet met mijn gedachte hoe je met leerlingen om moest gaan. Voor dit soort leerlingen zou onderwijs maatwerk moeten zijn, maar ik was daar een soort politiemans die moest zorgen dat ze een beetje bezig waren. Dat wilde ik niet, daar ben ik teveel vakman voor. En dan pas je op den duur niet in het systeem.

Dus heb ik de knoop doorgehakt en werd één van die uitstromende zij-instromers. Niet de enige van mijn groep, trouwens: ik hoorde achteraf dat dertig procent is uitgevallen. En degenen die het wel gehaald hebben staan vrijwel allemaal fulltime voor de klas. Van de oorspronkelijke doelstelling - halftime docent, halftime vakman in een bedrijf - is niets terechtgekomen.

Ik ben met een kater blijven zitten. Het is me uiteindelijk gelukt een wereldbaan in de offshore te verwerven, maar die baan is niet de uitdaging waar ik naar op zoek was. De échte uitdaging was geweest om het onderwijs beter op de rails te zetten. Dat kon ik niet alleen.

**

Wat ik die leerlingen eigenlijk gunde, was de vakopleiding die ik zelf heb gehad. Op de lagere school kreeg ik oorspronkelijk een mavo-advies. Dat was een ramp. Voor tekenen en handenarbeid had ik een negen, de rest van de cijfers leek wel de toto. Ik deed gewoon niets. Nadat ik twee keer een klas had overgedaan, wilde mijn vader me naar de leao sturen; hij wilde een leuke meao-leerling van me maken. "Ik sta veel liever achter de draaibank, pa", heb ik toen gezegd, en mocht uiteindelijk toch naar de lts.

Daar heb ik een wereldtijd gehad. We kregen les van goede vakmensen. Je deed het niet gauw goed bij ze, hoor. Het was zweeten en draaien achter die bank, je kreeg niets cadeau. En aan het eind van het schooljaar was het 'jongens schoonmaken'. Behalve schoonmaken moesten we ook de machines onderhouden en schilderen. Kom daar tegenwoordig maar eens om: nu doet de leraar dat in zijn vakantie, daar krijg je jongens niet meer voor geïnteresseerd. Maar toch, die leraren waren zo inspirerend voor me. Vooral de docent lassen: die kon het vak met zijn handen voordoen en met zijn mond vertellen. Dat moet je hebben. Misschien dat ik door hem wel lasser ben geworden.

**

Dat is het beroep waar ik - na wat omzwervingen - uiteindelijk in ben terechtgekomen. Ik ben in 1982 begonnen als vrijwilliger in de bouw. Er was gewoon geen werk in die tijd, dus je moest wát. Daarna heb ik een tijdje iemand wegens ziekte als procesoperator op een waterzuiveringinstallatie vervangen. Daar heb ik geleerd met processen om te gaan. Toen ben ik bij een bronsgieterij gaan werken. Bekende kunstenaars kwamen daar hun beelden gieten. Hartstikke leuk werk waar ik leerde met mijn handen en verstand te werken. Iedereen ontwikkelde daar zijn eigen systeem om zo doelmatig mogelijk die beelden te gieten.

Na er drie jaar gewerkt te hebben, werd ik bij de glasfabriek aangenomen als glasblazer. Wat ik uiteindelijk niet ben geworden: vanaf dag één kwam ik terecht op de slijpafdeling. Allerlei wedstrijdbokalen in kristal heb ik daar leren slijpen. Gewoon van een ouder iemand die er al langer zat. Ook dat vond ik heel leuk werk. Tot ik merkte dat ze me naar het etsgedeelte wilden overplaatsen. Dat was de hele dag met gevaarlijke stoffen werken. Daar had ik geen zin in, en ik ben dan ook weggegaan.

Toen ben ik dus geworden wat ik altijd al wilde: lasser. Bij een bedrijf waar ze onder andere kranen voor de bouw maakten. Ook dat leerde ik weer in de praktijk. Tussendoor haalde ik verschillende vakcertificaten op lasgebied waarvoor ik in de praktijk werd getoetst.

Ook zat ik als plaatsvervangend voorzitter in de ondernemingsraad. Daardoor raakte ik bedreven in communiceren met mensen. Zowel op de werkvloer als op directieniveau. Je kreeg ook trainingen aangeboden, zoals vergadertechniek en omgaan met de computer. Dat was allemaal mooi meegenomen. Ik vond het vooral interessant om te merken hoe de directie naar

de werkvloer keek. Zo zag je waar bij de directie knelpunten zaten.

Verder was ik binnen het bedrijf kaderfunctionaris namens de FNV. Het belangrijkste wat ik daar heb geleerd, is compromissen sluiten. Je moest altijd een middenweg zien te vinden. Erg ondankbaar werk was dat, want volgens zowel hoog als laag deed je het nooit goed, je werd als het ware van beneden en boven getrapt. Toch heeft het mijn persoonlijkheid gevormd: als gewoon arbeider werd je stem ineens gehoord.

**

Sinds kort werk ik in de offshore als supervisor van een lasgroep. Zonder enige ervaring geef ik nu dus leiding. Het geheim van leidinggeven is volgens mij: geïnteresseerd zijn in mensen. Ik heb dan ook eerst mijn best gedaan de mensen goed te leren kennen. Verder behandel ik de lassers zoals ik zelf behandeld wilde worden. Van tijd tot tijd zeg ik bijvoorbeeld "jongens, we gaan wat drinken". Dat is eigenlijk tegen het protocol van het bedrijf, maar ik wil dat mensen zich tijdens het werk zo goed mogelijk voelen. Ik weet namelijk zelf hoe het voelt bij 35 graden te moeten lassen. Mijn Spaanse collega zal daar niet aan denken. Hij heerst op een machomanier over zijn mannen, ik wil meer coachen.

Morgen zit ik weer in de Golf van Mexico om een booreiland te helpen bouwen. Nooit gedacht dat ik nog eens internationaal zou gaan werken... dat waren voor mij verhalen uit een jongensboek... een ver van mijn bed show. Ik kom gewoon van de bezem en heb nooit het idee gehad hogerop te komen. Mijn werk was alles voor me; daar was ik trots op. Tot mijn vrouw een keer zei: "als je zo doorgaat, ben je op je vijfenvijftigste versleten, je zal iets moeten doen om verder te komen". Op een of andere manier stimuleerde dat me om met een opleiding te beginnen. En hoewel ze dat absoluut niet wil horen, is mijn vrouw eigenlijk mijn coach geweest.

Zonder haar had ik ook nooit mijn internationale lasdiploma gehaald - een post mbo-opleiding op lasgebied waar je overal mee terecht kan. Tijdens die opleiding kwam heel wat wiskunde om de hoek kijken. En dat is nu net een struikelblok voor me: al op de lts had ik daar een verschrikkelijke hekel aan. Mijn vrouw is Poolse en is afgestudeerd in Russische taal- en letterkunde. Zij had door haar middelbare schoolopleiding de wiskundeachtergrond waar het mij aan ontbrak. We hebben heel

wat uurtjes aan tafel gezeten om die wiskunde bij mij erin te krijgen. Mijn diploma heb ik dus mede aan haar te danken.

Zij is het ook geweest die toen de computer net opkwam, aandrang om er een te kopen en ons erin te verdiepen. Ik had in het begin een hekel aan de computer: ik maak alles wat mijn ogen zien, maar de computer vond ik veel teveel denkwerk. Door haar hebben we er toch een gekocht, en kan ik er nu uitstekend mee overweg.

**

Achteraf gezien vind ik dat mijn loopbaan perfect is verlopen. Als je ziet dat je tekorten in de theorie vertoont, kun je altijd nog gaan leren, is mijn ervaring. Ik heb het gevoel dat ik door deze weg meer weet dan iemand die een opleiding doet en meteen in de praktijk terechtkomt. Eigenlijk heb ik het beste van twee werelden kunnen combineren. Op dit moment maak ik even een pas op de plaats. Mijn nieuwe baan vraagt veel van me, en we hebben inmiddels twee kleine kinderen waar ik van wil genieten. Maar ooit ga ik verder, en mag ik me ingenieur noemen...

Curriculum vitae

Opleiding:

1981	Lts-diploma mechanische techniek C-niveau
1990-2000	Diverse lascertificaten: Fcaw-2f, Fcaw-3g, Fcaw-5f, Fcaw 2f/3f, Fcaw/gmaw-1g-manipulator, Saw-1g- Onder.poederdek
2002	Diploma European Welding Technologist EWT-MLT: lastechnicus

Werkervaring:

1982-1983	Vrijwilligerswerk in de bouw
1983	Procesoperator waterzuiveringinstallatie
1984-1987	Medewerker bronsgieterij
1987-1990	Glasslijper
1990-2002	Lasser in metaalbedrijf Gedurende die tijd: lid OR en kaderfunctionaris FNV
2000-2001	Stage als zij-instromer op vmbo-school
2002-heden	Supervisor lasgroep in offshorebedrijf

17 "Boeren is een manier van leven"

Vanaf dat Theo Hopman (37) op het boerenbedrijf van zijn vader begon, is hij bezig allerlei innovaties door te voeren. Kennis daarvoor verkrijgt hij op allerlei manieren. Het idee voor een kaasboerderij ontstond tijdens een discussie bij het Boerenbondbestuur in Tilburg waar de kreet "je moet van je bedreiging een kans maken", viel. "Ik dacht meteen aan al die stadse mensen die langs ons bedrijf lopen: misschien was het voor hen aardig om bij ons kaas te kunnen kopen."

Als ik ergens veel geleerd heb, is het wel op de middelbare agrarische school (MAS). Vooral aan de economische vakken die ik daar kreeg, heb ik later veel gehad. Maar ik leerde ook op de praktijkscholen. Dat waren op kleine schaal nagebouwde bedrijven waar ze allerlei verschillende systemen gebruikten. Met de klas gingen we dan bijvoorbeeld een week naar zo'n melkveeboerderij in Friesland en maakten daar kennis met het nieuwste van het nieuwste. Natuurlijk heb ik ook veel gehad aan mijn stages, waaronder een in het buitenland. Door die stageplekken kwam je in contact met collega boeren en daar werd je niet dommer van.

Toen ik dan ook na school in maatschapverband met mijn vader op de boerderij kwam werken, zijn we meteen gaan innoveren. We lieten een nieuwe ligboxenstal bouwen waardoor je op een minder arbeidsintensieve manier meer koeien kon houden. Eerst stonden de koeien vast en moest je voor alles naar de koeien toe. Het nieuwe van de ligboxenstal was dat de beesten vrij rondliepen. Als ze wilden vreten of drinken, bepaalden ze dat zelf. Voor het melken stond je op een vast punt en kwamen de koeien langs, waardoor je drie tot vier keer zo snel kon melken.

Dat vroeg natuurlijk een forse investering die mede mogelijk werd gemaakt door overheidssubsidies en de fiscale voordelen die het bood. Voor het fiscale deel wonnen we advies in bij een accountantsbureau dat van oudsher sterk verbonden was met landbouworganisaties, en gespecialiseerd is in het werken voor boeren. Om duidelijkheid te krijgen over subsidieregelingen maakten we gebruik van de Dienst Landbouwvoorlichting, in die

tijd nog een overheidsdienst waar je gratis of voor heel weinig geld gebruik van kon maken.

Die stal was niet het enige waar we in investeerden. Omdat je meer beesten kon houden, moest je ook allerlei dingen eromheen verbeteren zoals de voeropslag, een schuur voor machineopslag, enzovoort. Ook was in de ligboxenstal een dure vorm van automatisering aangebracht. Door een zendertje dat de koeien dragen wordt als een koe de box inloopt precies voor die koe de juiste hoeveelheid brokken in de bak gestort. Dat kun je individueel instellen. Omdat bij ons, als het weer het toelaat, de koeien veel buiten lopen, is dat systeem in de winter wel relevant maar in de zomer niet zozeer. Achteraf heeft die aanschaf dus niet helemaal opgebracht wat we dachten.

Andere belangrijke investeringen in die tijd waren grondaankopen, en later ook het aankopen van melkquota. Dat moest om je bedrijf te laten groeien. Het is een economisch principe dat hoe meer koeien je hebt, hoe meer je je kosten kunt spreiden. Om je bedrijf beter te handhaven probeer je dus een grotere veestapel te krijgen. Toen ik met mijn vader begon hadden we vijftig koeien; nu hebben we honderd melkkoeien met bijbehorend jongvee.

**

Omdat we tien jaar in maatschapverband hebben gewerkt, heb ik in die tijd veel bestuurswerk kunnen doen. Zo ben ik voorzitter geweest van de regionale tak van het Agrarisch Jongeren Kontakt, een belangenvereniging voor jonge boeren. Op discussieavonden peilde je wat jonge boeren belangrijk vonden en dat bracht je dan weer in bij het grotere Brabants Agrarisch Jongeren Kontakt of op landelijk niveau bij het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt. Ook bij de twee laatste clubs heb ik in het bestuur gezeten.

Ik was daar gauw drie tot vier avonden en één dag per week voor op pad. Dat kon omdat mijn vader thuis de boerderij waarnam. Het was een gezellige, zorgeloze tijd: je kwam nog eens ergens. Ook kreeg ik de kans allerlei persoonlijkheidsvormende trainingen te volgen waar ik erg van genoten heb. Zo'n bestuursfunctie neem je aan om de belangen van anderen te behartigen, maar natuurlijk heb je er zelf ook veel aan. Je komt in contact met allerlei mensen, krijgt nieuwe relaties en leert veel. Omdat je helemaal uit het bedrijf bent, kijk je als het ware óp andere bedrijven waardoor je ook weer met een heel frisse blik naar je eigen bedrijf kijkt. Tijdens een discussie

bij het bestuur van de Boerenbond in Tilburg is het idee ontstaan om hier een eigen kaasbedrijf te beginnen.

Op een gegeven moment hadden we het daar over economische landbouw. Nu zitten wij hier op een betrekkelijk moeilijke plaats om efficiënt agrarische producten te fabriceren. We zitten namelijk vlakbij een natuurgebied, waardoor we geen mooie verkaveling hebben. Omdat er veel publiek naar dat gebied komt, lopen of fietsen er ook altijd stadse mensen rond het erf. Daar hebben we last van, want als wij bezig zijn, willen we opschieten. In Tilburg viel toen de kreet "je moet van je bedreiging een kans maken". Samen met mijn vrouw bedacht ik dat als we probeerden aan al die mensen die hier langs kwamen een stukje kaas te verkopen, we de melk die bij wijze van spreken voor dertig eurocent per liter naar de fabriek ging, voor zeventig eurocent als kaas konden verkopen.

**

Mijn vrouw maakte op de boerderij als hobby al kaas voor eigen gebruik. Zij heeft op de Hogere Agrarische School (HAS) de opleiding levensmiddelentechnologie gedaan en werkte de eerste jaren hele dagen buitenshuis. Haar stond het idee van dat kaasbedrijf vooral aan, omdat ze zo als er kinderen kwamen thuis kon werken. Toen we eenmaal besloten hadden die stap te zetten, zijn we eerst een praktijkcursus kaasmaken gaan volgen bij de Bond voor boerderijzuivelbereiders. De vergunningen waren niet zo'n probleem omdat we in de agrarische hoek bleven. Nadat we ook nog bij wat andere bedrijven hebben gekeken waar ze op een ambachtelijke manier kaas maakten, zijn we gewoon begonnen.

De beste reclame waren de artikelen die in het begin in de regionale krant en het huis-aan-huisblad verschenen. Adverteren doen we verder niet veel. Wel houden we jaarlijks een open dag. Daar komen niet alleen mensen uit de stad, maar ook veel boeren. Veel collega's komen nauwelijks buiten hun bedrijf, en bij een andere boer gaan kijken is dan een leuk uitstapje. En ze leren er altijd wel iets bij.

Boeren is een manier van leven. Als je naar feestjes, kermissen of carnavalsavonden gaat, praten boeren altijd met elkaar over hun bedrijf: over hoe de maïs erbij staat, of hoe het met de koeien gaat. Wij zijn geen concurrenten, maar collega's. Boeren schermen hun kennis totaal niet af en leren ongelooflijk veel van elkaar.

Speciaal voor dit doel worden ook studieclubs georganiseerd. Daar zitten zo'n twintig veeboeren uit de regio bij elkaar die ervaringen uitwisselen. Soms wordt er ook een spreker uitgenodigd. Je kunt zo veel kennis opdoen, en het is ook nog eens heel gezellig. Zo'n studieclub zijn we nu ook voor kaasboerderijen begonnen. Daar praten een stuk of acht stellen over de bedrijfsvoering van een kaasmakerij.

**

Het is heel arbeidsintensief, hoor, dat kaasmaken. We verkopen niet alleen kaas, maar ook andere zuivelproducten zoals melk, karnemelk, yoghurt en roomboter. Voordat mijn vrouw de oudste kinderen - een tweeling van zeven - naar school brengt, zet ze vast alles in de kaasmakerij klaar. Later in de ochtend ga ik met onze enige vaste kracht verder en zorgt mijn vrouw voor de jongste en het huishouden. 's Middags staat mijn vrouw in de winkel en zorgen ik of mijn moeder voor de kinderen. Als er naast het normale werk ook nog eens gras ingekuuld moet worden, is het erg druk, ja. En dan heb je natuurlijk ook nog alle administratieve rompslomp die bij zo'n boerenbedrijf komt kijken: de mineralenadministratie, de financiële administratie, de veeadministratie en de kaas- en melkadministratie. Dat is meestal avond- of weekendwerk.

Toch is de kaasboerderij niet onze laatste innovatie geweest. Dat was de pensionstalling voor paarden die we in de oude koeienstal hebben opgezet. Omdat mijn vrouw en ik beiden met paarden zijn opgevoed, kenden we dat wereldje al. Voor we met onze kaasboerderij begonnen, hadden we al eens met het idee gespeeld van die oude stal een pannenkoekenschuur te maken. Maar dan krijg je een heel ander bedrijf, een kaaswinkel past beter bij onze bedrijfstak. Toen de kaasmakerij op poten stond, zijn we dan ook begonnen die oude koeienstal weer bruikbaar te maken.

**

Een studente van de HAS die hier ooit stage had gelopen, wilde als afstudeeropdracht graag uitzoeken hoe je het beste zo'n stalling op kunt zetten. Ik ben met haar naar verschillende pensionstallingen in de regio geweest. Zij heeft daar veel mensen gesproken en haar conclusies als afstudeerscriptie op papier gezet. Dat is een onderzoek geworden met knap uitgewerkte hoofdstukken over bijvoorbeeld de ideale huisvesting en het voer. Je kreeg zo veel meer informatie dan als je alles zelf had moeten doen.

De pensionstalling brengt weer heel wat werk met zich mee. En het vroeg ook weer heel wat investeringen. Zo hebben we een binnen- en buitenbak laten bouwen. Daar heb ik mensen voor ingehuurd. Kleine dingen op de boerderij zoals iets lassen of een muurtje metselen doe ik zelf, daar heb ik allerlei cursussen voor gevolgd. Maar soms is het gewoon beter om werk uit te besteden: je hebt simpelweg niet de tijd om alles zelf te doen.

Op een boerderij ben je altijd bezig, zelfs als je 's avonds eindelijk zit. Om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen lees ik dan vaak vaktijdschriften. Zelf ben ik geabonneerd op *De boerderij*, *Veeteelt* en *De oogst*. Ook krijg ik nog allerlei bladen gratis toegezonden: elke week valt er weer een dikke stapel op de mat. In die bladen staat naast actualiteiten, bedrijfsreportages en achtergrondartikelen, ook de nieuwste regelgeving.

Wil ik daar meer over weten of wil ik iets nieuws beginnen, dan win ik altijd advies in. Bij die pensionstalling bijvoorbeeld zocht die studente alles voor me uit, maar ik win ook advies in bij de Land- en Tuinbouw Organisatie of de Dienst Landbouwvoorlichting. Bij die landbouworganisaties moet je voor bepaalde diensten tegenwoordig flink betalen, dat is allemaal marktconform geworden zoals dat zo mooi heet. Daarom is het soms voordeliger een particulier adviesbureau in te huren. Ook dat heb ik al eens gedaan.

**

Als kind wilde ik al boer worden. Ik hield ervan om op de boerderij te werken. School vond ik leuk, maar in gedachten was ik vaak op de boerderij. Zo ben ik eens in de pauze van half elf naar huis gelopen om thuis te helpen: ik was vergeten dat ik nog langer moest blijven! Omdat mijn moeder het beter vond dat ik een goede theoretische basis had, ben ik na de lagere school eerst naar de havo gegaan. Van 2 havo ben ik naar 3 mavo gedaan. Daarna koos ik dus voor de MAS.

De eerste tijd dat ik op de boerderij werkte, hebben mijn vrouw en ik zitten dubben of we hier op de boerderij verder wilden of dat we naar het buitenland zouden gaan. We zijn zelfs op allerlei buitenlandse bedrijven gaan kijken. Toen we eenmaal besloten hadden hier te blijven, hebben we er alles aan gedaan om er een mooi bedrijf met een goede omvang van te maken. Dat is gelukt. Op dit moment gaat alle vrije tijd in onze drie

kinderen zitten. Die hebben ons leven echt veranderd. De opvoeding van die drie doen we zoveel mogelijk samen. Ik probeer daar bewust tijd voor vrij te maken. Als je nooit contact hebt met je kinderen, keert zich dat tegen je. Ook dat is investeren in de toekomst.

Curriculum vitae

Opleiding:

1976-1978	Havo, niet afgemaakt
1978-1980	Mavo
1980-1984	Middelbare Agrarische School (MAS)
1984-heden	Diverse cursussen, zoals: lassen, metselen, machineonderhoud, gewasbescherming, twee cursussen kaas maken, cursus bedrijfsongevallen
1986-1996	Persoonlijkheidvormende kadertrainingen voor bestuurswerk, zoals: vergadertechniek, jezelf presenteren, spreken in het openbaar, sterkte-zwakte-analyse

Werkervaring:

1984-heden	Boer op eigen bedrijf: eerste tien jaar in maatschapverband met vader, later alleen. Diverse innovaties doorgevoerd: 1984 ligboxenstallen, 1997 kaasmakerij en winkel, 2001 paardenpension in oude koeienstal
1986-1996	Bestuurswerk voor het Agrarisch Jongeren Kontakt (AJK)

18 "Door de Goldsteintraining leerde ik voor mezelf opkomen"

Al snel na haar geboorte bleek Natascha van Essen (28) op diverse terreinen licht gehandicapt. Het was daarom moeilijk geschikt onderwijs voor haar te vinden. Uiteindelijk kwam ze op een school voor zeer moeilijk lerende kinderen terecht. Daarna volgde het voortgezet speciaal onderwijs. Sinds vier jaar is ze een geregelde klant op het plaatselijke ROC. En Natascha vindt dat ze nog lang niet is uitgeleerd. "Mailen kan ik nog niet, dat ga ik na de vakantie leren."

Dat ik genomineerd was voor de Leerdersprijs - een prijs voor volwassenen die blijk hebben gegeven van groot enthousiasme en doorzettingsvermogen bij deelname aan een cursus - hadden ze me op school al verteld. Eigenlijk mocht ik dat niet weten, maar anders zou het veel te spannend voor me zijn. De dag van de uitreiking in het Scheepvaartmuseum in Amsterdam vond ik vreemd en toch ook leuk. Ondanks dat ik uiteindelijk de prijs niet kreeg.

De nominatie kreeg ik omdat ik vier jaar lang één avond per week naar het Regionaal Opleidingen Centrum (ROC) hier in Apeldoorn ben geweest. De eerste opleiding die ik op het ROC volgde, was een zelfstandigheidstraining. Ik leerde er allerlei praktische vaardigheden zoals koken, schoonmaken, en hoe je officiële papieren invult.

Door de Goldsteintraining het jaar daarop leerde ik voor mezelf opkomen. Ik moest bijvoorbeeld leren om kritiek te geven, maar ook om zelf kritiek te krijgen. Voor mij was dat allebei moeilijk. Van de docent moest ik veel oefenen, en daar later verslag van uitbrengen. Na die training merkte ik dat ik veel meer durfde te zeggen. Omdat ik bang was voor commentaar of een standje hield ik me altijd een beetje achteraf. Dat doe ik nu veel minder. Zowel voor de zelfstandigheids- als voor de Goldsteintraining had ik docenten die heel goed les gaven aan ons: een groepje van acht mensen die allemaal licht gehandicapt waren.

De laatste twee jaar op het R0C deed ik een reken- en taal cursus. Bij rekenen leerde je vooral hoe je met geld moest omgaan. En dat je bij moet houden waar je het aan uitgeeft. Toen de euro werd ingevoerd, was dat even moeilijk voor mij. Als het enigszins mogelijk is, betaal ik met de chipknip of de pinpas. Dat is zo simpel! In Nederlandse taal was ik één van de besten. Daar was ik op het voortgezet speciaal onderwijs (vso) voor moeilijk lerenden altijd al goed in.

**

Op het vso had ik een docente waar ik veel van geleerd heb. Hoe ze heette weet ik niet meer precies. Maar ze zag dat ik graag zelfstandig dingen deed, en daarom gaf ze me vaak opdrachtjes. Ik merkte gewoon dat ze veel vertrouwen in me had. Ook mijn moeder is heel belangrijk voor me geweest. Zij begreep dingen die anderen niet begrepen. Gelukkig behandelde ze me niet als een klein kind, zoals anderen wel eens doen. Zij heeft me net zo normaal opgevoed als ze dat later bij mijn broertje deed.

Mijn moeder heeft nogal wat met me meegemaakt. Het was bijvoorbeeld moeilijk een goede school voor mij te vinden. Omdat ik met achttien maanden nog niet kon lopen, kreeg ik fysiotherapie en kwam ik terecht op De Vogelweide, een centrum voor spastische kinderen. Daar zat ik niet helemaal op mijn plaats, omdat ik ook epilepsie heb. Daarna heb ik twee jaar op de Mytyschool in Zwolle gezeten.

Uiteindelijk ben ik op een school voor zeer moeilijk lerende kinderen terechtgekomen. Daar leerde ik lezen en schrijven door plaatjes met woorden eronder. En een beetje rekenen. Maar ik leerde vooral hoe ik me zelf moest redden in het leven. Zo gingen we in groepjes boodschappen doen en dat soort dingen. Tot mijn dertiende heb ik op die school gezeten, daarna mocht ik naar het vso.

Daar hadden we heel veel vakken. Zoals rekenen, taal, schrijven, geschiedenis, biologie, koken, handwerken en kinderverzorging. Omdat het een christelijke school was, kregen we er ook godsdienst. En ik kreeg daar logopedie. Ik haper wel eens; in sommige woorden blijf ik steken. Dat was vroeger nog veel erger. Door de logopedie is dat verbeterd.

De laatste drie jaar op het vso liep ik stage. Dat vond ik heel leuk. Het was fijn om met andere dingen dan school bezig te zijn. Ik heb op drie verschillende plekken in de gezinshulp

gewerkt. Eerst bij een mevrouw die bij ons op school handwerken gaf, daarna bij een gezin met drie kinderen van twee, vier, en vijf jaar. Die luisterden niet altijd even goed, maar ze waren wel leuk! De laatste stage was weer bij een mevrouw alleen. Aan het eind van het vso kregen we een oorkonde en een bijbel. Ik was toen negentien jaar.

**

Na school ging ik naar de sociale werkplaats... waar het al vrij snel niet goed ging. Het werk kon ik prima aan: ik moest daar plakken, vouwen, schroefjes uitzoeken en tellen, en schroefjes aan moertjes monteren. Maar ja, die baas, hè... Van minuut tot minuut lette hij op me. Om de haverklap had hij wel commentaar op iets, het sloeg echt nergens op. Ik vond hem niet aardig, en hij vond mij ook niet geweldig. Er werd ook weinig naar me geluisterd. Na vier maanden ben ik er daarom maar weggegaan.

Daarna heb ik een half jaartje vrijwilligerswerk op een dagverblijf gedaan. Ik maakte daar schoon en werkte er in de keuken. Na dat halve jaar kwam ik in een soort handwerkclubje. Je deed daar van alles, naaien, borduren, breien, en ik heb er ook nog een kussen geknoopt. Ik vond dat handwerken wel leuk, maar de mensen uit dat clubje spraken me niet zo aan. Ze waren bijna allemaal veel ouder dan ik en erg met zichzelf bezig. Ik had vrijwel geen contact met ze.

Ik ben toen op een wachtlijst voor begeleid werk gezet en tijdelijk geplaatst op een drukkerij. Ik hielp mee de drukkerij schoon te maken, en deed ook vouw- en uitzoekwerk van papier. Het was er wel leuk, maar ook hier had ik niet veel contact met de mensen met wie ik moest samenwerken.

**

Op het moment werk ik begeleid in een serviceflat voor ouderen. Ik maak daar de algemene ruimtes schoon. Dat doe ik vier en een halve dag per week: op vrijdagmiddag ben ik vrij. Die oudere mensen zijn heel aardig, en ik heb daar een goed contact mee. Ik verdien met dat werk een klein beetje geld, maar heb er nog wel een uitkering bij.

Naast mijn werk heb ik veel hobby's. Zo speel ik al zestien jaar keyboard. Ik heb daar een half uur per week les in. Ook hou ik een dagboek bij en lees ik veel, vooral romans. Daarom ben ik lid van de bibliotheek. Video's kijken vind ik ook leuk.

Sinds mijn twintigste woon ik samen met vier jonge mannen in een begeleid wonen project. Ik heb een vaste begeleidster die me alleen helpt als dat nodig is. Dat is niet zo vaak, hoor, het meeste doe ik zelf. Zo houd ik mijn eigen kamer schoon, de gemeenschappelijke ruimtes poetsen de bewoners om de beurt. Daar hebben we een rooster voor. Eigenlijk had ik vanaf het begin liever zelfstandig willen wonen. In eerste instantie wilde ik dan ook naar het gemeentehuis om me in te laten schrijven. Mijn ouders vonden dat niet zo'n goed idee. Zij dachten dat ik dat niet aankon, zelf denk ik van wel.

**

Het liefst zou ik een echte baan hebben waar ik zelf mijn geld kon verdienen. Schoonmaakwerk of iets met de computer, dat lijkt me wel wat. Vind je niet dat hier een mooie computer staat? Die heb ik zelf gespaard. Ik ben toen ik thuis woonde al begonnen op de computer te werken. Dat was een oude: die werkte met Windows 95. Op deze computer kan ik brieven schrijven en spelletjes doen. Daar ben ik goed in. Ik kijk ook geregeld op internet. Dan zoek ik op of er in de schouwburg hier een mooie voorstelling is. De bioscoop heb ik nog niet kunnen vinden; daar ben ik nog naar op zoek. Ook mailen kan ik nog niet. Dat ga ik na de vakantie leren. Want ik wil blijven leren: een plukje hier, een plukje daar, dat vind ik leuk. Mijn volgende opleiding wordt een computercursus op het ROC!

Curriculum vitae

Opleiding:

1980-1987	School voor zeer moeilijk lerende kinderen
1987-1993	Voortgezet speciaal onderwijs
1997	Zelfstandigheidstraining ROC
1998	Goldsteintraining ROC
1999	Rekenen ROC
2000	Nederlandse taal ROC

Werkervaring:

1990-1993	Stages vso
1993	Sociale werkplaats
1994-heden	Diverse vrijwillige banen, voornamelijk schoonmaakwerk

19 "Ik wist niet eens hoe je een computer aanzette"

Door een nekhernia werd het zware werk in de bouw voor Koos Olthuis (43) onmogelijk. Noodgedwongen moest hij zich omscholen. Dat werd een opleiding in het verlengde van zijn vakgebied. Tegenwoordig werkt hij als calculator bij een bouwbedrijf. Een kantoorbaan. En dat was even wennen. "Maar ja, als je vijftig bent en nog de hele dag op de steiger staat, is dat ook niet alles..."

Als timmerman in de bouw kreeg ik drie jaar geleden neklachten. 's Ochtends kon ik van de pijn amper mijn bed uitkomen. Toen na drie maanden een scan gemaakt werd, bleek het een nekhernia te zijn. Omdat de risico's te groot zijn, opereren ze die niet. Na een half jaar wist ik eigenlijk al dat ik nooit meer in de bouw aan het werk zou komen: licht werk in de bouw bestaat niet. Toch moest ik eerst een jaar in de ziektewet zitten voordat er een reïntegratieplan gemaakt mocht worden. Het was idioot, maar zo werkte het nu eenmaal.

Vlak voor ik in de WAO kwam, hoorde ik van een arbeidsdeskundige dat er een opleiding op het ROC in de buurt zou starten waar mensen uit de bouw omgeschoold konden worden tot werkvoorbereider annex calculator. Die studie was een logische keuze, want zo bleef ik toch in mijn vakgebied. Een collega van de arbeidsdeskundige zou het voor me regelen. Dat duurde me allemaal te lang, en ik ben er zelf achteraan gegaan. Gelukkig, want zo kon ik net een week nadat twee andere cursisten waren begonnen alsnog instromen.

**

In de bouw worden de werkvoorbereiding en calculatie meestal door een hts'er of een mts'er gedaan. Er bestaat geen aparte opleiding voor. Daarom was die cursus op het ROC een individuele opleiding. Gedurende een jaar ging ik twee dagen en een avond per week naar school. Ik heb er geleerd met de computer te werken. Ik wist niet eens hoe je zo'n ding aan moest zetten. Ik was altijd al van plan een computercursus te gaan doen, maar het kwam er nooit van. Als mijn kinderen ouder

waren geweest, dan was ik er waarschijnlijk vanzelf mee in aanraking gekomen. Op zich vond ik het dus heel interessant om daar mee te leren werken.

De hoofdmoot van de cursus bestond uit hoe je precies uitrekent wat bijvoorbeeld een verbouwing gaat kosten. In principe gaat dat natuurlijk nog net als vroeger. De computer doet niets, als jij er niet iets instopt. Je moet zelf bedenken hoe lang een verbouwing gaat duren en hoe je die opbouwt. De leraar speelde niet zo'n grote rol in de opleiding. Er werd niet echt lesgegeven, je werd vooral begeleid. Het meeste moest je zelf doen.

Ook mijn stageplek heb ik zelf geregeld. Via-via hoorde ik dat ze bij een Gronings bedrijf op zoek waren naar een calculator. Na de opleiding was er de mogelijkheid dat het een vaste baan zou worden. Er was al een sollicitatieronde geweest, maar daar zat geen goede kandidaat tussen. Dat is mijn geluk geweest: staan er ervaren calculators in de rij voor zo'n baan dan hoeven ze mij natuurlijk niet. De gunstige arbeidsmarkt op dit moment heeft me geholpen.

Nu ik alweer een jaar in het vak zit, begin ik er pas een beetje in te komen. Het duurt echt jaren voordat je het klappen van de zweep kent. Dat geldt ook voor iemand die net van de hts komt. Alleen verwachten ze van een schoolverlater van net in de twintig niet zoveel als van een veertiger. Als mensen mij zien, denken ze bij voorbaat al dat ik het wel zal weten. Daar had ik zelf in het begin ook moeite mee. Als ervaren timmerman was ik degene waar mensen raad aan vroegen. Nu moet ik zelf dingen die ik niet weet navragen, en dat ben ik niet meer gewend. Het was ook wennen om ineens een kantoorbaan te hebben. Eerst stond je de hele dag als vrij man buiten, nu zit je binnen. Als het mooi weer is, heb ik nog wel eens het gevoel dat ik eruit wil. Maar ja, als je vijftig bent en nog de hele dag op de steiger staat, is dat ook niet alles...

**

Van jongs af aan was ik altijd al aan het klussen. Dat begon toen ik dertien was en bij ons in het dorp een oude boerderij tot jeugdcentrum werd verbouwd. Dat mocht niet te veel kosten, dus deden ze alles met vrijwilligers. Veel jongens zoals ik. We werden begeleid door de dominee. Die deed alles zelf, metselen, timmeren, alles. Ik vond dat werk prachtig mooi. Een paar jaar lang was ik elke zaterdag op die boerderij te vinden. Daar leerde ik eigenlijk al de eerste beginselen van het timmervak.

Ondertussen ging ik gewoon naar school. Mijn vader was zelf leraar aan de lts en vond dat mijn tweelingbroer en ik zoveel mogelijk moesten leren. Eerst zijn we bij ons in het dorp naar de mavo gegaan, daarna naar de havo in een nabijgelegen stad. Op beide scholen koos ik een bèta-pakket. Van die wiskunde heb ik mijn hele leven plezier gehad. Want ook voor het lezen van bouwtekeningen heb je inzicht nodig. Als ik een tekening zie, weet ik al hoe het gaat worden. Na de havo heb ik nog een tijd bouwkunde aan de mts gedaan. Na tweeëneenhalf jaar heb ik daar de brui aangegeven. Ik had er gewoon geen zin meer in.

Inmiddels was ik 23 en werd ik alsnog opgeroepen voor militaire dienst. Ik moest naar Seedorf in Duitsland. Toen ik daar aankwam werd iedereen voorgesteld en bleek dat ik groepscommandant zou worden. Daar wist ik zelf niets van! Ze hadden een sergeant te weinig en mij als gewoon soldaat naar voren geschoven, misschien omdat ik iets ouder was dan de rest. Zodoende had ik dus ineens de leiding over acht jongens in een legervoertuig. Ik kreeg weinig kans om dat te leren, ik werd er gewoon voorgezet. Terwijl sommige andere jongens het helemaal niet aankonden ging mij het leidinggeven goed af. Ik heb dan ook een leuke tijd gehad, en zwaaide af als sergeant.

**

Na mijn dienstitijd ben ik meteen als timmerman in de bouw begonnen. Ik had natuurlijk al wat ervaring door mijn vrijwilligerswerk voor dat jeugdthunk. Bovendien had ik samen met een maat van me zijn huis gebouwd. Van hem heb ik ontzettend veel geleerd. Hij had lts timmeren gedaan en werkte al in de bouw. Hij had het vak echt in de vingers.

Maar als je in de bouw begint, moet je gewoon van onderaf beginnen. Eerst de zaak aanvegen, stenen sjouwen en netten knippen. Daarna loop je met iemand mee die je leert kozijnen te stellen. Dat doe je tot je het onder de knie hebt. Vroeger werkte je bijna altijd met zijn tweeën, tegenwoordig ga je meer alleen op pad. Ik leerde het vak dus van een volleerde timmerman, en dat is de beste leerschool. Je kunt het tien keer op papier lezen en dan weet je het nog niet, maar als je het één keer doet, kun je het. Ik pikte het allemaal redelijk snel op.

Nadat ik drie jaar in de bouw zat, werd ik voorman. Ik had toch iets meer achtergrond dan de andere jongens. Niet dat ik dat vertelde, maar dat blijkt uit de manier waarop je met zaken

omgaat, en dat pikken ze er snel uit. Leidinggeven zat ook wel in me. Op de bouw heb ik geleerd met allerlei soorten mensen om te gaan. Elke klant is anders. En je leert samenwerken met andere onderaannemers in de bouw zoals elektriciens en stukadoors.

De bouw is een keiharde mannenwereld, waar je moet opkomen voor jezelf. Niet dat er veel ruzie is, integendeel, onderling was er juist veel kameraadschap. Zo haalde ik als ik bezig was altijd de stukadoor erbij als hij ergens nog gemakkelijk bij kon. Dan kwam hij later niet voor moeilijkheden te staan. Die collegialiteit zie ik teruglopen. Tegenwoordig doen jongens zo snel mogelijk hun eigen werk, zonder met anderen rekening te houden. Daar houd ik niet van. Het is een kleine moeite een ander van dienst te zijn: je bent niet alleen op de wereld.

**

Naast mijn werk sport ik regelmatig. Ik hou het meest van individuele sporten zoals fietsen en hardlopen. En als echte noorderling schaats ik geregeld met mijn vrienden. De combinatie met de bouw was ook zo mooi: als je vorstverlet had, kon je schaatsen. Dan was ik altijd op het ijs te vinden. Ik heb ook de elfstedentocht meegereden. Daar heb ik leren doorzetten. Ik ben prestatiegericht, ja, het moet wel snel gaan.

Niet alleen in sport ga ik tot het uiterste; ook in mijn werk deed ik dat. Het moest altijd snel en er kwam vaak zwaar tilwerk aan te pas. Misschien ben ik daar te lang mee doorgegaan. Hoewel iedereen zei dat kantoorwerk lichter was, ben ik ontzettend bang geweest dat ik achter de computer weer nekkachten zou krijgen. In het begin was dat ook zo. Maar toen zat ik er gewoon te lang en te gespannen achter. Nu ik het werk beter in de vingers krijg, heb ik gelukkig geen last meer van mijn nek.

**

Omdat ik alles zo positief benaderde, heeft het ROC waar ik mijn opleiding volgde me naar voren geschoven als genomineerde voor de Leerdersprijs 2001: een prijs voor volwassenen die blijk hebben gegeven van groot enthousiasme en doorzettingsvermogen bij deelname aan een cursus. Ik heb die prijs ook gekregen, vanwege mijn inzet en omdat ze vonden dat ik een aparte prestatie had geleverd door vanuit de bouw iets anders te gaan doen. Nu moet ik zeggen dat het hele traject bij

mij is gegaan zoals het moet gaan. Vanuit de omscholing heb ik ook meteen werk gevonden. Zo gaat het niet altijd. Natuurlijk vond ik het leuk dat ik die prijs heb gekregen, maar ik had het voordeel dat ik een goede vooropleiding had. Onder de andere genomineerden zag ik mensen die de prijs volgens mij meer verdienden. Ik denk dat het een rol heeft gespeeld dat het mij gelukt is uit de WAO te komen. Politiek ligt dat goed.

Curriculum vitae

Opleiding:

1970-1974	Mavo
1974-1976	Havo
1977-1979	Mts-bouwkunde, geen diploma
2000-2001	Cursus werkvoorbereider/calculator

Werkervaring:

1980-1981	Groepscommandant militaire dienst
1981-1999	Timmerman bij diverse bouwbedrijven
2001-heden	Werkvoorbereider/calculator bij bouwbedrijf

20 "Ik leer door vragen, vragen, en nog eens vragen"

Het verbaasde de Japanse Toshimi Kinoshita (33) dat ze om haar inzet op de inburgeringscursus voor een prijs werd genomineerd. Hard werken voor een studie is eigenlijk normaal, vindt ze. Bovendien heeft ze in haar huidige baan veel profijt van de opgedane talenkennis. "Op de bank spreek ik verschillende talen: Japans met sommige klanten, Nederlands met mijn Hollandse collega's, en Engels met klanten van een andere nationaliteit."

De eerste tijd dat ik in Nederland was, spraken mijn man en ik Engels met elkaar. Ik heb in Japan Engelse taal en literatuur gestudeerd, dus dat was geen probleem. Nederlands heb ik geleerd op een inburgeringscursus van het ROC. Die opleiding was gratis. Nederlandse mensen - ook mijn man - betalen daar veel belasting voor. Daarom vond ik dat ik goed moest studeren. Ik was verbaasd dat zoveel mensen op die cursus zelfs hun huiswerk niet maakten. Ze bleken ook totaal niet geïnteresseerd in de Nederlandse cultuur.

Opvallend was verder dat veel Islamitische vrouwen maar heel weinig kwamen, of ineens met de cursus stopten. Ik had een Marokkaanse vriendin die na de geboorte van haar kindje van haar man en zijn familie moest ophouden met de cursus. Zij was een intelligente vrouw die in Marokko economie had gestudeerd... ik begreep daar niets van. Een ander probleem was dat sommige Turkse vrouwen daar met een hoofddoek kwamen, terwijl anderen er juist heel modern uitzagen en zelfs rookten. Die groepen botsten, dat veroorzaakte spanningen in de groep en was soms moeilijk.

De cursus was verdeeld in drie niveaus: op het eerste niveau zaten mensen die niet konden lezen of schrijven, op het derde niveau mensen die - net als ik - in hun eigen land gestudeerd hadden. Ook op het hoogste niveau bleven mensen zomaar weg. En ook in mijn groep werd veel geklaagd over het leven in Nederland. Over de huisarts, het ziekenhuis, de mensen... dat

vond ik zo vreemd. De Nederlandse regering gaf je de kans om te studeren, sommige mensen kregen zelfs zomaar geld, en toch bleven ze maar klagen. Ik hoop dat ze in de loop van de tijd wat positiever worden.

Ik denk dat het een voordeel was dat mijn partner Nederlands is: ik wilde graag met hem en zijn familie leren praten. Misschien dat docenten me daarom zo gemotiveerd vonden, en me nomineerden voor de 'Leerdersprijs' voor volwassenen.

**

Waarschijnlijk heeft het feit dat ik goed studeren belangrijker vond dan de andere deelnemers aan de cursus ook te maken met cultuurverschillen. Japan is net als Nederland een modern industrieland waar mensen hard werken normaal vinden. Ook op school. Bij ons is die trouwens veel strenger dan hier. Als de leerkracht bij ons op de basisschool binnenkwam, moest je buigen. En als je iets wilde zeggen, moest je eerst je hand opsteken. Ik heb hier op de televisie wel eens een basisschoolklas gezien waar kinderen allemaal door elkaar heen praatten. Dat zou in Japan nooit gebeuren.

Het middelbare onderwijs bij ons lijkt erg op het Amerikaanse systeem. Je begint met drie jaar 'primary highschool': dat is voor iedereen. Daarna kan je nog drie jaar naar de 'secondary highschool', die je toegang geeft tot de universiteit. Zelf heb ik de basisschool en die zes jaar middelbare school zonder moeite doorlopen.

Nadat ik op de universiteit mijn mastertitel Engels had behaald, ging ik als stewardess werken bij Korean Air. In Japan kom je vaak in een heel andere baan terecht dan waar je voor gestudeerd hebt. In mijn geval was het in ieder geval van belang dat ik goed Engels sprak.

**

Mijn moeder heeft me erg gestimuleerd om te studeren. Zij is een intelligente vrouw die zelf graag gestudeerd en gewerkt had. In Japan was het moeilijk om als vrouw te werken: mannen vonden dat niet zo belangrijk. Dat is eigenlijk nog steeds zo. Er zijn bijvoorbeeld vrijwel geen crèches. Daarom stoppen vrouwen ook nu nog meestal met werken als ze trouwen of kinderen krijgen. Juist omdat mijn moeder nooit de kans kreeg om te doen wat ze wilde, wilde ze dat voor mij wel. Ook nu ik

sinds twee jaar een kind heb, stimuleert ze me om te blijven werken. Ze ziet dat ik daar gelukkiger van word.

Ook mijn man, Peter, is heel belangrijk voor me. Hij heeft me erg gesteund. Toen ik op de inburgeringscursus zat, zijn we thuis Nederlands gaan praten waardoor het steeds beter ging. Door hem begrijp ik de Nederlandse cultuur ook beter. En toen ik zwanger was, stopte hij met werken bij de krant en begon freelance te werken. Mede daardoor is het mogelijk dat ik blijf werken.

**

Tijdens mijn stewardestijd heb ik veel mensen uit andere landen en culturen leren kennen. Omdat Japan een eiland is, ben je daar vrijwel niet in de gelegenheid voor. In het vliegtuig kwam ik die andere culturen allemaal tegen. Ook bleef ik wel eens een paar dagen in Europese en Amerikaanse steden. Dat verruimde mijn blik. Om mijn werk goed te kunnen doen, heb ik er ook nog Koreaans geleerd.

Na zeven jaar wilden ze bij Korean Air dat ik op het grondkantoor ging werken. Ik vond dat niet zo leuk, en heb ontslag genomen. Zo'n carrièrebreuk is heel bijzonder in Japan, zowel voor vrouwen als voor mannen. In tegenstelling tot in Nederland wordt in Japan het wisselen van baan heel negatief beoordeeld. Ik nam die stap toch en ben een jaar naar Italië gegaan om daar de taal te leren.

Dat kon omdat ik goed gespaard had. Japanners zijn over het algemeen heel spaarzaam: vrijwel iedereen heeft wel een spaarrekening. In Italië heb ik niet alleen de taal geleerd, maar ook veel geleerd van de manier waarop Italianen leven. Japanners zijn rustig en leven vooral binnen; Italianen zijn heel druk en leven veel buiten. Dat vond ik heerlijk. Ook het eten vond ik erg lekker. Wij eten nog steeds veel pasta.

Over het Italiaanse eten heb ik trouwens nog een artikel geschreven. Soms werkte ik namelijk als vertaler en één keer dus als journalist. Ik zou dat artikel samen met een Italiaanse vriend maken. Hij zou me daar bepaalde Italiaanse recepten voor geven. Ik hoorde maar niets van hem, en een dag voor de deadline belde ik hem daarom maar eens op. Bleek hij op vakantie te zijn... die deadline heb ik dus niet gehaald. Italianen zijn ontzettend hartelijk, maar afspraken, daar houden ze zich vaak niet aan. Wat dat betreft heb ik liever met Nederlanders te maken!

**

Na dat jaar in Italië heb ik nog een tijdje marketing gestudeerd in Engeland. Die opleiding komt van pas in mijn huidige baan. Sinds een jaar werk ik namelijk als 'assistente cooperate banking' bij de Japanse UFJ-bank in Amsterdam. Hoewel we in Maastricht woonden, heb ik toch in Amsterdam gesolliciteerd. Omdat mijn man freelance journalist is, kan hij overal werken, dus dat was geen punt. Hier versta ik het Nederlands beter dan in Maastricht. Daar spreken ze vrijwel allemaal dialect. Dat was een extra moeilijkheid op de inburgeringscursus: de taal die je op straat hoorde, was een compleet andere dan de taal die je leerde op de cursus.

Op de bank praat ik verschillende talen: Japans met sommige klanten, Nederlands met mijn Hollandse collega's, en Engels met klanten van een andere nationaliteit. Ondanks dat de opleidingen die ik tot nu toe heb gedaan niet echt gericht waren op dit werk, heb ik toch veel aan alle dingen die ik tot nu toe in mijn leven heb gedaan.

Het interesseerde de bank niet dat ik geen ervaring had in de financieel-economische wereld. Japanse bedrijven zijn sowieso niet zo geïnteresseerd in een passende opleiding: ze kijken veel meer naar de mogelijkheden van mensen. Als mensen onbevangen en blanco binnenkomen, kunnen ze nog helemaal gevormd worden, redeneren ze.

**

Mijn huidige werk heb ik geleerd door te studeren in een mij aanbevolen boek, maar vooral door te vragen, te vragen, en nog eens te vragen. Ik vind dat het steeds leuker wordt. Binnenkort mag ik op kosten van de bank twee cursussen 'accounting' doen. Verder hopen we in de toekomst voor één of twee jaar naar Japan te gaan. Ik zou daar voor een internationale bank willen werken, Peter kan er proberen als correspondent aan de slag te komen.

Curriculum vitae

Opleiding:

1981-1987 'Primary & secondary highschool' in Japan
1987-1991 Studie Engelse taal en literatuur in Japan
1997 Studie Italiaans in Italië
1998 Marketingopleiding in Engeland
2000-2001 Inburgeringscursus niveau 3 in Nederland

Werkervaring:

1991-1997 Stewardess bij Korean Air
1997 Journalistiek en vertaalwerk in Italië
2001-heden Assistente 'coöperatieve banking' bij Japanse bank in Amsterdam

21 "Ik heb in Nederland een nieuwe kans gekregen"

"Ga weg, je maakt een grapje", antwoordde Fatima Tahri (31) toen haar gevraagd werd of ze gastvrouw wilde worden op het ouder-kind-centrum (okc) van de open wijkschool waar haar zoontje zat. Maar het was geen grapje: sinds een jaar werkt ze er nu. Voor de theorie ging ze naar het ROC. Maar het meest leerde Fatima in de praktijk. "Soms kom ik een knoopje tegen, dat probeer ik dan samen met een collega of mijn coach te ontwarren."

Ik was negentien en pas getrouwd toen ik uit Marokko naar Nederland kwam. Ik heb me toen meteen ingeschreven voor een cursus Nederlands. Die was net twee maanden bezig. Tot er weer een nieuwe taal cursus startte, oefende ik Nederlandse woordjes met mijn man. Hallo, goedemorgen, en één, twee, drie, waren de eerste woordjes die ik kende. Mijn man en zijn familie leerden me ook het geld kennen en ermee omgaan. Maar als ik boodschappen ging doen, nam ik altijd mijn schoonmoeder of schoonzus mee. Ik ging nooit alleen. Niet dat ik dat niet mocht: ik durfde niet, voor mij leken de straten allemaal op elkaar.

In september het jaar erop ging ik twee ochtenden per week van negen tot half twaalf naar school. Dat vond ik meteen vanaf het begin heel leuk. Het eerste jaar zat ik als enige vrouw die kon lezen en schrijven in een groep met allemaal analfabete Marokkaanse vrouwen. Omdat ze met drie verschillende niveaus moest werken, was dat voor de docent erg moeilijk. Na dat jaar is mijn zoontje geboren, en ben ik even gestopt. Toen hij kon lopen, ben ik weer begonnen.

Het tweede lesjaar kwam ik als enige Marokkaanse in een groep terecht met vrouwen uit verschillende culturen, onder andere Turkse en Chinese vrouwen. We zaten allemaal ongeveer op het zelfde niveau. Behalve dat dit natuurlijk gemakkelijker was voor de docent, had het nog een ander voordeel: aangezien ik me als ik niet kan praten ongelukkig voel, móest ik in de pauzes

wel Nederlands spreken om contact te leggen met de docent en de andere vrouwen.

**

Die eerste jaren in Nederland waren heel moeilijk voor me, die vergeet ik nooit meer. Het was hier koud, donker, de huizen waren anders, het eten was anders, de hele cultuur was anders. Een heel belangrijke persoon voor mij was mijn buurvrouw Ria Groenen. Zij werkte bij de Nijmeegse Instelling voor Maatschappelijk werk. Eén keer per twee weken ging ik naar haar toe, of kwam zij bij mij. In die tijd had ik iemand nodig om te praten over mijn gevoelens.

Ik had het ook heel moeilijk met mijn toen tweejarige zoontje. Ik vond hem echt het drukste kind van de wereld, en wist absoluut niet hoe ik hem aan moest pakken. Ria vroeg toen of ik niet een groepje Marokkaanse vrouwen bij elkaar kon krijgen om te praten over de opvoeding. Ik had tot die tijd geen flauw idee wanneer ik mijn kind moest belonen en wanneer juist straffen. In die lessen zette zij een lijn uit hoe je dat zou kunnen doen. Wat het opvoeden betreft, heeft ze echt mijn ogen geopend. We zijn tegenwoordig allebei heel druk, en zien elkaar bijna nooit meer, maar Ria is echt heel bijzonder voor mij geweest.

In de opvoeding van mijn kinderen heb ik veel Nederlandse gewoontes overgenomen. Zo hebben mijn kinderen allebei gewoon in de box gezeten. Bij ons is dat niet gebruikelijk, maar ik vond het reuze gemakkelijk. Ik denk dat ik ook wat consequenter ben dan andere Marokkaanse ouders. Het is niet goed als een kind de ene keer iets niet mag, en de dag erop als je hoofdpijn hebt wél. Mijn kinderen hebben ook ieder een speelhoekje in de kamer. In Marokkaanse gezinnen moeten ze vaak naar boven om te spelen.

**

Toen wij naar een andere wijk verhuisden, kwam mijn zoontje op basisschool De Klumpert terecht. Een open wijkschool met meer dan zestig procent allochtone leerlingen uit allerlei culturen. Al snel ging ik naar de open inloopochtend van het ouder-kind-centrum dat bij de school hoorde. Ook hielp ik mee bij allerlei activiteiten in de school. Op een gegeven moment vertelde een gastvrouw me op de koffieochtend dat ze een nieuwe gastvrouw zochten. Of ik geen belangstelling had? "Ga weg, je maakt een

grapje", antwoordde ik. Ik geloofde niet dat ze mij wilden hebben.

Kort daarna was er een buurvrouw op bezoek en die vertelde mijn man dat ze mij als gastvrouw hadden gevraagd. "Waarom heb je dat nooit verteld?", vroeg mijn man. "Ik heb toch geen diploma's, dus op een sollicitatiegesprek sta ik met lege handen", zei ik hem. Mijn man vond dat ik niets te verliezen had, en als ze me weer vroegen gewoon ja moest zeggen.

Toen dat na een paar maanden werkelijk gebeurde, heb ik gesolliciteerd. We waren met zijn tweeën voor die baan. De andere vrouw had meer opleiding dan ik: ik gaf mezelf dan ook weinig kans. Maar ik werd aangenomen... vooral omdat ik al een paar maanden als vrijwilligster op het okc werkte, en wist hoe het daar aan toeging. En omdat ik daarvoor - op het wijkcentrum in mijn oude buurt - ook al drie jaar op kinderen had gepast als hun moeders taalles hadden.

**

Sinds een jaar werk ik nu 32 uur per week in een ID-baan - de vroegere Melkertbaan - op het okc. Meestal in de schooltijd van mijn twee kinderen. Soms werk ik ook 's avonds, en bij bepaalde activiteiten zoals de vrijwilligersdag, de straatspeeldag of de familieverwendag de hele dag of op een zondag.

Als gastvrouw organiseer je activiteiten voor vrouwen en kinderen. Tot mijn takenpakket behoren het organiseren van de peuterinstuif, de babymassage, fietsles, de multiculti-avonden en de creatieve middagen. Ik doe niet alles alleen; soms organiseer ik dingen samen met vrijwilligers, een andere keer met de moeders zelf. En de fietsles geef ik bijvoorbeeld samen met een Somalische collega.

Ik heb het laatste jaar ontzettend veel geleerd. Ook in de jaren ervoor al, hoor. Toen ik in Nederland kwam, was ik ontzettend naïef: ik wist niets. Ik leerde vooral door mijn contacten met andere mensen. Hier op school leer ik veel over andere culturen. Zo zie ik bij mijn Somalische collega hoe hecht die vrouwengemeenschap is: zij kunnen altijd met problemen bij elkaar terecht en zorgen goed voor elkaar. Marokkaanse vrouwen doen dat ook wel, maar niet zoals ik dat bij hen zie.

Voor mijn werk op het okc liep ik eerst met een collega mee om te zien hoe zij de dingen aanpakte, daarna probeerde ik het zelf. Ik wist toen ik hier kwam echt niet hoe ik een folder

moest maken, ik had ook nog nooit achter een computer gezeten. Dat heb ik allemaal geleerd door gewoon mee te kijken. Soms kom ik een knoopje tegen, dat probeer ik dan samen met een collega of mijn coach te ontwarren.

Ik heb hier een coach, ja, Hans Derks, heet hij. Met vragen of knelpunten kan ik altijd bij hem terecht. Laatst hebben we bijvoorbeeld besproken of de peuterinstuif niet vaker kan: tot nu toe was dat vier keer per jaar, en dat liep goed. Volgend seizoen ga ik nu proberen om het ééns per maand te organiseren. Als ik voor een multiculti-avond geen gastspreker kan vinden, ga ik ook naar Hans. Hij heeft heel veel contacten en geeft me dan de naam van iemand die ik kan bellen. Of hij vraagt iemand voor me. Ook heeft hij me geleerd hoe ik de PR voor bepaalde activiteiten aanpak.

**

Afgelopen jaar heb ik de opleiding tot 'helpende welzijn' gedaan: een beroepsbegeleidende leerweg-opleiding op het ROC. Vorige week zijn de certificaten uitgereikt. In die cursus kreeg je van alles een beetje: sociaal-cultureel werk, sociaal-pedagogisch werk, iets over politiek en een beetje communicatie. Het was een hartstikke leuke opleiding waarvoor ik één ochtend per week van negen tot twaalf naar het ROC ging. Sommige dingen, zoals politiek, vond ik moeilijk, maar tegelijk was het ontzettend leerzaam. Ik heb nu een beeld over wat de koningin precies doet, wat de Eerste en Tweede Kamer precies zijn, wat de regering doet, welke partijen er zijn en waar die partijen voor staan.

Ook kreeg ik van de welzijnsorganisatie waar ik voor werk gelegenheid de Homestart training te volgen. Dat was een intensieve training van zes ochtenden met veel rollenspellen erin. Homestart is een project dat mensen die het even moeilijk hebben een steuntje in de rug geeft. Je gaat dan naar mensen thuis om als een soort buurvrouw met ze te praten. Soms heeft een moeder bijvoorbeeld alleen een gesprekje nodig over haar drukke kind, of om haar eigen problemen te bespreken. Dan leen jij als hulpverlener je schouder om even op te leunen. Je bent niet echt als opvoedingsondersteuner bezig, je luistert gewoon, en als dat nodig mocht zijn, verwijst je door voor hulp.

Na dat oriënterende jaar op het ROC heb ik besloten de mbo-opleiding sociaal pedagogisch werk (SPW) te gaan doen. Het werken met kinderen ligt me het meest. Dan laat ik alles achter me. Daar vind ik de echte Fatima. Binnenkort krijg ik bericht

van school op welk niveau ik mag instromen. Voor die selectie hebben we allemaal een portfolio gemaakt met onze opleiding en werkervaring. Ervaring heb ik inmiddels genoeg, diploma's jammer genoeg wat minder.

**

Dat is mijn eigen schuld. Ik ben namelijk in Marokko na de derde klas van de middelbare school gestopt met mijn opleiding, tot groot verdriet van mijn moeder en mijn oudste broer die leraar was. Zij vonden het allebei heel belangrijk dat ik leerde, en hebben me beiden erg gestimuleerd. Maar ja, als je vijftien bent, vind je school saai. Ik was eigenwijs, daar heb ik nu spijt van. Maar ik heb in Nederland een nieuwe kans gekregen. Die ga ik wel pakken.

Curriculum vitae

Opleiding:

1974-1976	Een paar uur per dag les in de koran en letters leren van de imam
1976-1981	Basisschool in Marokko
1982-1986	Middelbare school in Marokko (niet afgemaakt)
2001-2002	Beroepsbegeleidende leerwegopleiding op het ROC tot 'helpende welzijn'
2001	Homestart training op het werk

Werkervaring:

1994-1997	Vrijwilligerswerk op crèche in wijkcentrum
2000	Vrijwilligerswerk op ouder-kind-centrum in de open wijk school
2001-heden	Gastvrouw op ouder-kind-centrum in de open wijk school

22 "Ik wilde wat meer achtergrond hebben"

Door omstandigheden zat er een gat van vier jaar in de leer- en arbeidsweg van Marieke Jeurissen (24).² Na die tijd was het moeilijk om een nieuwe start te maken. Het lukte haar met behulp van een speciaal leer-/werkproject. Marieke heeft het gevoel dat ze met haar huidige beroepskeus "nog jaren bezig kan zijn". "Ik beseft nu dat ik eigenlijk altijd een creatieve kant heb gehad die in de houtbewerking meer naar voren komt."

Ik kreeg een boekje over de Stichting Werkartaal³* in handen toen ik vorig jaar op zoek was naar vrijwilligerswerk. In die tijd bezocht ik als een soort dagvulling een activiteitencentrum waar je gratis kon knutselen of bijvoorbeeld een computercursus kon volgen. Ik deed daar veel aan houtbewerking. Dat bleek - tot mijn verrassing - erg bij mij te passen. "Misschien is dit ook wel iets voor jou", zei iemand toen ze me dat boekje gaf. Zo ben ik hier terechtgekomen.

Ik begon op Werkartaal met de arbeidstraining, een soort oriënterend jaar waarin je van alles een beetje krijgt: elektra, metaal, houtbewerking en fietstechniek. Hoewel ik al wist dat ik met hout verder wilde, koos ik toch voor die oriëntatie, alleen al om te kijken hoe het allemaal ging. Langzaam ben ik richting houtwerkplaats gegaan. In het begin was ik hier twee dagen per week, nu ben ik hier van maandag tot en met donderdag.

Maandagmiddag en -avond ga ik naar school. Ik doe de opleiding houttechniek op het ROC hier in de buurt. Ik ben begonnen met handgereedschappen te leren onderscheiden. Daarna heb ik geleerd met machines om te gaan. Inmiddels kan ik zo'n beetje

² Om privacyredenen is de naam Marieke Jeurissen gefingeerd.

³ Stichting Werkartaal biedt leer-/werkprojecten voor iedereen met een (grote) afstand tot de arbeidsmarkt. Het is tevens een erkend leerbedrijf in het kader van de Wet Educatie- en Beroepsonderwijs.

met alle machines hier wel overweg. Binnenkort rond ik het eerste niveau van mijn mbo-opleiding af, daarna ga ik door voor niveau 2 en 3.

Omdat Werkartaal een erkend leerbedrijf is, heb ik er onlangs mijn eerste praktijkexamen voor school gehaald. Volgende week heb ik weer een praktijkexamen. Op school moet je heel zelfstandig werken; je gaat alleen naar de docent als je iets te vragen hebt. In mijn klas zitten bijna allemaal jongens. Er is nog één andere vrouw: zij is 43, en ik kan het heel goed met haar vinden.

Toen ik bij Werkartaal begon, wist ik dat ook daar voornamelijk mannen zaten. Daar zag ik best wel tegenop. Ik voelde me er wat onzeker over, maar het gaat ontzettend goed. Ik kan het met iedereen goed vinden en de sfeer is prima. Het is afwachten of dat bij de andere bedrijven waar ik binnenkort stage ga lopen ook zo is. Ik ben nu bij drie bedrijven wezen kijken. Het liefst wil ik werken bij een interieurbedrijf. Toen ik begon leek meubels maken me al het leukst, en dat vind ik nog steeds zo. Ik denk ook dat het iets is waar ik nog jaren mee bezig kan zijn. Eén van die bedrijven sprong er echt uit - daar heb ik ook een dagje meegelopen. Ook daar werkten veel mannen, maar ook een paar vrouwen. Het is best weer spannend om naar een nieuw bedrijf te gaan.

**

Zo vond ik ook de Cito-toets aan het eind van de lagere school erg spannend. Ik weet nog goed dat ik daar heel slecht uitkwam. Ik had samen met twee andere meisjes uit de klas zo ongeveer de laagste score. Dat vond ik wel een beetje vervelend, ja. Ik wist eigenlijk ook niet waar het aan lag, ik was nooit blijven zitten en kon gewoon goed meekomen.

Waarschijnlijk telde het advies van de onderwijzer en de voorkeur van mijn ouders zwaarder, want ik ben gewoon naar een scholengemeenschap gegaan waar ze een mavo-, een havo- en een vwo-afdeling hadden. Daar ben ik op de havo terechtgekomen waar ik in de derde bleef zitten. Het jaar erop ging ik over. Maar hoewel ik dus de punten had om naar 4 havo te gaan, werd me aangeraden om naar 4 mavo te gaan, omdat ik daar meer kans van slagen zou hebben.

En daar ben ik dus op eentiende punt voor mijn examen gezakt. Bij het herexamen zakte ik weer, nu op drietiende punt. Omdat

ik het op de mavo niet zo naar mijn zin had, en mijn overgangsbewijs naar 4 havo voldoende was om een mbo-opleiding te volgen, heb ik die klas niet over gedaan. In die tijd ging het ook niet zo goed met mij: ik zat niet lekker in mijn vel en had een eetprobleem. In het begin hield ik dat voor mezelf. Toen dat niet meer lukte, zocht ik hulp bij een leraar die me erg goed geholpen heeft.

Ik begon daarna gewoon aan de opleiding sociaal pedagogisch werk (SPW) Na anderhalf jaar, tijdens mijn stage op een kinderdagverblijf, ging het niet meer en moest ik ophouden. Achteraf vind ik die opleiding ook niets voor mij. Vanwege mijn problemen ben ik lange tijd opgenomen geweest, alles bij elkaar ben ik vier jaar uit het arbeids- en leerproces geweest.

Ondanks alles heb ik veel uit die tijd geleerd. Ik ben veel sterker geworden en weet beter wat ik wil. Het was naar, maar het moest gebeuren. En het is goed dat het zo is gegaan, want het heeft absoluut positieve dingen opgeleverd.

**

Aan het eind van mijn therapie ben ik gaan kijken wat ik precies wilde. De therapeut die me de laatste twee jaar behandelde, is toen heel belangrijk voor me geweest. Ik zeg altijd dat zij me heeft geholpen eruit te komen. Zij beweert altijd dat ik het zelf heb gedaan - wat waarschijnlijk ook zo is, maar wel met hulp van haar. Zij heeft me bepaalde inzichten gegeven waardoor ik weer over mijn toekomst ging nadenken. Nog tijdens mijn therapie ben ik na een intakegesprek op dat activiteitencentrum terechtgekomen waar ik met houtbewerking in aanraking kwam, en weer een beetje in beweging raakte.

Naast mijn opleiding en werk, lees ik momenteel veel. Vooral om meer zelfinzicht te krijgen. Op het moment lees ik samen met een vriendin een filosofisch boek met inzichten over hoe mensen in elkaar zitten. Daar schrijven we dan over. Dat vind ik heerlijk. Vooral om ook de moeilijke kanten aan mezelf te ontdekken. Ik besef nu dat ik eigenlijk altijd een creatieve kant heb gehad die in de houtbewerking meer naar voren komt.

**

Dat is zo'n beetje alles wat over mijn leerweg te vertellen is. Of, nee toch niet. Toen ik vorig jaar naar dat activiteitencentrum ging, heb ik mijn mavo-certificaat natuurkunde gehaald. Ik had dan wel geen diploma, maar wel vier

mavo-deelcertificaten. Nu dus vijf. Officieel hoef ik er nu nog maar één te halen voor mijn diploma. Op zich vind ik dat niet zo belangrijk, want ik heb het niet echt nodig. Ik wilde gewoon wat meer achtergrond hebben, en vond het leuk om weer met leren bezig te zijn. Maar ik was ontzettend blij toen ik dat certificaat met een zeven haalde... Dat gaf me een hartstikke goed gevoel.

Curriculum vitae

Opleiding:

1988-1993	Havo, niet afgemaakt
1993-1994	Mavo, vier deelcertificaten
1994-1996	Opleiding sociaal pedagogisch werk (SPW), niet afgemaakt
2001	Mavocertificaat natuurkunde
Vanaf 2002	Opleiding houttechniek ROC

Werkervaring:

1996	Stage kinderdagverblijf
2002	Stage opleiding houttechniek

23 "Ik leerde veel liever in de praktijk"

Leren was niet de favoriete bezigheid van Marten de Vries (49). Dat was op de mulo al zo. De studie voor het praktijkdiploma boekhouden stond hem nog véél meer tegen. Hij hield het dus bij korte cursussen. Tot er in het bedrijf waar hij werkte een traject werd aangeboden waarin je mede op grond van eerdere werkervaring een mbo-diploma kon halen. "Omdat de stof zo dichtbij de praktijk lag, pakte je het heel gemakkelijk op."

Dat ik in 1981 op de Zuidoosthoek - zoals Frico-Cheese toen heette - ben gaan werken, was uit nood geboren. Ik was eigenlijk salarisadministrateur bij een bouwbedrijf, maar wegens de slechte situatie in die branche moesten er twee van de drie administrateurs verdwijnen en daar was ik er één van. In die tijd was ik nog niet zo lang getrouwd en mijn vrouw was net in verwachting van de tweede. Toen ik van een kennis hoorde dat op de kaasmakerij van de Zuidoosthoek personeel werd gevraagd, ben ik meteen gaan praten; de maandag erop kon ik al beginnen.

Ik begon als melkontvanger. De melk werd aangevoerd in melkbussen. Ik zorgde ervoor dat die naar binnen werden gebracht waar de bussen vervolgens werden geleegd. Het was heel doods werk. Je zat vier tot vijf uur achter een installatie op de knop te drukken. En die trucks bleven maar komen. De andere helft van de dag werkte ik op de indamperij waar het vocht in de kaas, de zogeheten wei, tot een bepaald percentage werd ingedikt. Dat werk was ook niet echt wat ik zocht. Als je eenmaal bezig was ging het wel, maar als ik naar de fabriek moest, dacht ik "nou moet je weer". Die begintijd viel me erg tegen.

Toen ik na een half jaar vrijdags op het planningbord keek, zag ik dat ik de maandag erop in de kaasmakerij mocht beginnen. Dat wilde ik graag. Ten eerste omdat je daar meer met collega's werkte, maar vooral omdat het werk gevarieerder was. Hoewel het zo'n dikke twintig jaar geleden wel heel anders was dan nu. Zo moest je de wrongel handmatig naar één kant trekken, anders

verstopte de zeef. Had je dat eerste traject goed onder de knie, dan mocht je vooraan bij de bak werken. Daar begon het echte kaasmaken. Ook dat gebeurde handmatig.

**

Tegenwoordig ben je veel meer controlerend bezig. Bijna het hele proces van kaasmaken wordt aangestuurd door de computer. Daar kregen we steeds korte cursussen voor aangeboden. Die duurden zo'n acht weken en gingen niet alleen over kaasmaken, maar ook over bijvoorbeeld computergebruik. Verder heb ik ooit een cursus 'audits afnemen' gevolgd, waarbij je leerde controleren of instructies goed werden opgevolgd.

Die laatste cursus volgde ik nadat ik na viereneenhalf jaar voorman was geworden. In plaats van aan de bakken te staan, moest ik ineens toezicht houden op een ploeg van vier man. Dat was wel even wennen, want eerst was je gewoon één van de collega's, en van de ene op de andere dag stond je boven ze. In het begin vond ik het moeilijk om te delegeren, dan dacht ik "dat kan ik net zo snel even zelf doen". Gaandeweg leer je dat beter. We gingen als ploeg altijd al goed met elkaar om en dan gaan zulke dingen bijna als vanzelfsprekend. Hoewel je als voorman natuurlijk heel bedreigend kan zijn. Zo hebben we hier wel eens bepaalde veranderingen moeten doorvoeren die tot meer productie moesten leiden met hetzelfde aantal mensen. Dan worden mensen bang dat ze overbodig worden en kijken ze ineens heel anders tegen je aan.

**

Er is me door het bedrijf wel eens een langere opleiding aangeboden, maar dat zag ik niet zitten. Aan leren had ik niet zulke goede herinneringen. Toen ik op de mulo zat, voetbalde ik intensief en daar ging heel veel tijd in zitten. Het kostte me moeite om dat diploma te halen, vooral me concentreren vond ik moeilijk. Ik heb die school trouwens wel keurig afgemaakt, maar echt leuk heb ik leren nooit gevonden.

Daarna ben ik dan ook meteen aan het werk gegaan. Zo kon ik lekker 's avonds voetballen! Ik werd medewerker op het bedrijfsbureau van de Spar. Een kantoorbaan, maar wel één met veel vrijheid. Drie dagen per week gingen we alle Sparwinkels in Noord-Nederland langs om te inventariseren. Ik was zestien en leerde zo de grotemensenwereld kennen en hoe die mensen met elkaar omgingen.

Daar hoorde wel een opleiding bij: het praktijkdiploma boekhouden moest gehaald worden. Nadat ik eerst een jaar wegens onvoldoende resultaat moest overdoen, ben ik vlak voor mijn examen afgehaakt. Ik zag het niet meer zitten. Toen werd ik bij hetzelfde bedrijf salarisadministrateur, ik verzorgde de salarisadministratie van al het Sparpersoneel in Noord Nederland. Tot de Spar in het noorden ging sluiten. Als ik bij die winkelketen wilde blijven werken, moest ik verhuizen naar Gieten. Daar had ik geen zin in en ik ging op zoek naar ander werk. Dat werd de salarisadministratie bij een bouwbedrijf waar ik dus in 1981 werd ontslagen en zodoende in de kaasmakerij terecht kwam.

**

Door die ervaring met dat praktijkdiploma boekhouden, was een 'echte' lange opleiding me nog meer gaan tegenstaan. Tot bij Frico-Cheese drie jaar geleden het traject 'erkenning verworven kwalificaties' (evk) startte. Dat traject was bedoeld voor mensen die al langere tijd niet meer op school waren geweest, maar zoveel werkervaring hadden dat ze door een redelijk korte bijscholing in aanmerking konden komen voor een mbo-diploma.

Ik ben daar zelf twee jaar geleden mee begonnen. Iemand van het AOC Friesland kwam ons - een groepje van ongeveer acht mensen - elke vrijdagmiddag van één tot half vijf les geven. In die lessen werd vooral aandacht besteed aan de achtergronden van het kaasmaken. Zo zat er een gedeelte microbiologie in. Maar we kregen ook les over management, veiligheid, leidinggeven en de Ondernemingsraad. Verder moesten we vijf keer naar het AOC in Leeuwarden. Van tijd tot tijd werd op het werk ook nog een praktijkexamen afgenomen. Omdat de stof zo dichtbij de praktijk lag, pakte je het heel gemakkelijk op.

**

Sinds drie jaar werk ik nu als assistent-chef kaasmakerij/pakhuis. In die functie ben ik medeverantwoordelijk voor het leiden van 24 man personeel. In principe heb ik dezelfde taken als de chef. We werken naast en met elkaar. Als hij met vakantie gaat, neem ik zijn werk gewoon over. Ik ben nu meer administratief bezig: ik verzorg de personeels-, vervoers- en productieplanning. En ik verwerk gegevens in de computer die ik vervolgens weer aanlever aan de directie en andere instanties. Ook de inkoop van grond- en hulpstoffen behoort tot mijn takenpakket.

Ik heb nooit een lange opleiding willen doen; ik leerde veel liever in de praktijk, en vond een opleiding van twee jaar niet te overzien. Toch heb ik dat nu gedaan. Zonder probleem, omdat het op deze manier heel gemakkelijk ging. Door dat evk-traject heb ik een mbo-diploma op niveau 2. Ik zou door kunnen gaan voor niveau 3 en 4. Maar ik doe het niet. Ik weet dat er plannen zijn om dit filiaal van Frico-Cheese te sluiten. Waarschijnlijk zal ik dan naar Bedum of Workum moeten. Ik kijk daar wel of ik verder ga...

Curriculum vitae

Opleiding:

1965-1969	Mulo
1969-1970	Praktijkopleiding boekhouden, niet gehaald
1970-1975	Allerlei korte cursussen op het gebied van salarisadministratie en de computer
1981-1999	Allerlei korte interne cursussen op het gebied van kaasmaken, computergebruik en bijvoorbeeld audits afnemen
2000-2002	Mbo-opleiding gehaald via AOC Friesland en traject 'erkenning verworven kwalificaties (evk)

Werkervaring:

1969-1975	Medewerker bedrijfsbureau bij de Spar
1975-1981	Salarisadministrateur bij bouwbedrijf
1981-1982	Melkontvanger op kaasmakerij Zuidoosthoek
1982-1986	Kaasmaker op kaasmakerij Zuidoosthoek
1987-1998	Voorman kaasmakerij Zuidoosthoek/vanaf 1997 Frico-Cheese
1998-heden	Assistent-chef kaasmakerij/pakhuis Frico-Cheese

24 "Eigenlijk doe ik nu wat ik als kind al wilde"

Door zijn gedragsstoornis vond Henk Hoenselaar (38) school verschrikkelijk. Zowel de mavo als de land- en tuinbouwschool maakte hij niet af. Op zijn achttiende raakte hij aan de drugs en begon te zwerven. Met tussenpozen woonde hij in dak- en thuislozencentrum Arcuris waar hij meermaals in een leerwerkproject instroomde. Dat mislukte altijd. Tot twee mensen hem nét dat extra zetje gaven. "Zij hebben op het goede moment de juiste dingen gedaan."

Als kind was ik een tiran, een klein boemannetje. Tegenwoordig zouden ze me een ADHD-kind noemen. Zelf had ik daar weinig last van, maar mijn omgeving des te meer: ik bepaalde de sfeer thuis. Omdat het voor mij moeilijk was ergens mijn aandacht bij te houden, vond ik school verschrikkelijk. Vooral die waar ik de eerste drie jaar op heb gezeten: een strenge katholieke school waar je als je iets fout had gedaan in de hoek werd gezet en ezelsoren op kreeg, dat soort dingen. Toen er een wat vrijere school bij ons in de buurt kwam, stuurde mijn moeder me daar heen. Gelukkig, want omdat ik daar meer mezelf kon zijn, had ik meer plezier op school.

Wat ik wilde leren, ging me heel gemakkelijk af. Aan het eind van die school kwam uit de Cito-toets tot ieders verbazing een vwo-advies. Zelf wilde ik graag naar de landbouwschool. Van mijn ouders moest ik naar de mavo. Dat sloeg nergens op. Ik heb dat hele jaar niets gedaan en bleef dus zitten. Nadat ik voor de tweede keer bleef zitten, mocht ik alsnog naar de land- en tuinbouwschool.

En dat viel zo verschrikkelijk tegen. Ik had verwacht het land opgestuurd te worden en daar aan het werk te gaan. Dat wilde ik ook graag. Nee, kregen we de eerste twee jaar alleen maar theorie. Weer bleef ik zitten. Toen ik in de derde klas kwam was ik inmiddels al drie jaar ouder dan de andere leerlingen. Mijn gedragsstoornis en de puberteit deden de rest. De behoefte om naar school te gaan, verdween helemaal.

**

Ik ben toen gaan werken. Eerst in het slachthuis, want ik besefte dat ik zonder diploma's niet op een baantje achter een bureau hoefde te rekenen. Na negen maanden ben ik ontslagen omdat er niet voldoende werk meer was. Daarna ben ik begonnen op de wasserij waar mijn moeder werkte. Ik had via haar een mooie ingang. Iets meer dan een jaar heb ik daar gewerkt. Omdat ik in die tijd drugs begon te gebruiken, hoefde de baas me niet meer.

Ik ben aan de drugs verslaafd geraakt omdat ik op mijn achttiende verliefd werd op een meisje dat aan de drugs was. Door ook die troep te gaan gebruiken, wilde ik dichterbij haar komen. Heel naïef. Heroïne heb ik nooit gebruikt - ik moet er niet aan denken. Zeker de hele dag als een zombie rondlopen, niks voor mij. Nee, ik gebruikte cocaïne, LSD en speed. Peppers, ja, waar ik nog opgefokter van werd dan ik van mezelf al was.

**

Vanaf dat ik drugs begon te gebruiken, was mijn leven één grote chaos: een aaneenschakeling van ups en downs. Als het goed ging, zocht ik werk, probeerde normaal te leven, vervolgens zakte ik af, en kwam weer hier op dak- en thuislozencentrum Arcuris terecht. Verschillende keren ben ik bezig geweest door middel van projecten van de drugs af te komen, en weer een normaal leven te leiden. Tot drie jaar geleden lukte me dat nooit.

Toch heb ik nog jarenlang bij uitzendbureaus gewerkt. Daar heb ik van alles gedaan. Ik ben lader geweest op een transportbedrijf, bijrijder bij datzelfde bedrijf, matroos, ik heb in de tentenbouw gezeten, ben bollenpeller geweest... alles wat je zonder diploma kunt doen heb ik wel gedaan. Bij Randstad waren ze ook best tevreden over me. Maar ja, die drugs, hè... Daardoor ging ik steeds weer op mijn bek. Ik was te eigenwijs om hulp te zoeken, wilde ook niet inzien dat ik fout bezig was, en in 1989 belandde ik voor het eerst bij Arcuris.

Daar kreeg ik een relatie met een stagiaire. Ik wist het zo te spelen dat we gingen samenwonen. Voordat dat gebeurde, was ik alweer aan de drugs. Na een tijdje kwam ik dan ook weer alleen te staan. Toen ging het helemaal fout. Ik betaalde de huur niet meer, kreeg schulden, en het druggebruik werd steeds erger. Ik

probeerde nog wel te werken, maar dat lukte niet meer. Een tijdje heb ik als een beest rondgezworven, maar in 1993 ben ik weer in het dak- en thuislozencentrum terechtgekomen.

**

Dat was de eerste keer dat ik een leerwerkproject begon. Maar voordat het opgestart was, stapte ik alweer op. Ik vertoon altijd vluchtgedrag als het moeilijk wordt, daar ben ik goed in. De tijd tussen dat verblijf en 1999 is een intens heftige periode geweest. Tot ik besepte: nu ben ik op het eind, en lig ik echt in de goot. Even had ik daar vrede mee, ik wilde gewoon langzaam doodgaan. Toch was er iets in me waardoor ik weer terugging naar Arcuris. Daar ging ik in de werkplaats werken, en kreeg een Goldsteintraining om wat zelfstandiger te worden.

Het échte keerpunt was de dood van mijn vader. Door mijn eigen schuld heb ik niet aan zijn sterfbed kunnen staan: na een ruzie was het tot een definitieve breuk gekomen. Ik stond op het punt weer met mijn vader te gaan praten, toen hij overleed. Omdat ik besepte dat ik er vanaf dat moment alleen voor stond, ben ik helemaal doorgedraaid. Ik ben naar Werkenrode⁴ gelopen waar ik een opleiding volgde tot assistent beroepsbeoefenaar groenvoorziening, en heb gezegd: "ik hou ermee op".

Toen ik terugkwam bij Arcuris is de toenmalige directeur van de werkplaats, Cor Koot, bij me gaan zitten en zei: "je bent een stommeling, heb je het eindelijk een beetje voor elkaar, laat je het er weer bij zitten, probeer dit nou in ieder geval af te maken". Die schop onder mijn kont had ik nodig. Hij zette me aan het denken. Ik heb Werkenrode gebeld, en gevraagd of ik toch weer terug kon komen. De leerwerkdocent daar, Piet Bakker, heeft toen over zijn hart gestreken en het nog een keer geprobeerd. In het begin had hij eens tegen me gezegd: "jij, jij redt het toch niet". Op dat moment was dat voor mij geen stimulans. Dat juist hij nu toch vertrouwen in me bleek te hebben, gaf voor mij de doorslag. Die twee mensen hebben op het goede moment net de juiste dingen gedaan.

**

⁴ Werkenrode is een instelling die mensen met een handicap of beperking ondersteunt bij hun arbeidsintegratie met bijvoorbeeld trajectbegeleiding, sollicitatietraining en begeleid werken. Vaak gebeurt dat in samenwerking met een ROC.

Door die verlenging heb ik de opleiding af kunnen maken en werk ik nu als plantsoenmedewerker klasse B2. Wat die term precies inhoudt, weet ik ook niet, hoor. In ieder geval ben ik gespecialiseerd in de grove bewerking van tuinen. Ik doe maaiwerkzaamheden met bosmaaimachines, vel bomen, en zet beplantingen in, dat soort dingen. Eigenlijk doe ik dus wat ik als kind al wilde toen ik voor de landbouwschool koos.

Ik weet nu ook dat buiten werken voor mij het beste is: daar voel ik me vrij. Ik heb gewoon een leuke baan, en ga elke dag fluitend naar mijn werk. Ik heb me zelden zo fijn gevoeld als de laatste twee jaar. En helemaal de laatste paar maanden. Ik schaam me niet meer, durf mensen weer aan te kijken. Want ik vind dat ik net zoveel voor de maatschappij beteken als iemand die gewoon een huis heeft.

**

Mijn toekomst zie ik rooskleurig, maar wel zwaar. Ik weet dat ik moet knokken om te komen waar ik wil zijn. Op dit moment is de schuldsanering prioriteit nummer één. Tot over twee jaar mijn schulden zijn afgelost, blijf ik hier wonen. Daarna ga ik zelfstandig wonen. Het leven heeft me geleerd dat ik dat niet alleen kan. Dat schijnt toch met mijn handicap te maken te hebben: ik maak er letterlijk en figuurlijk steeds weer een chaos van. Daarom wil ik beschermd wonen met dezelfde vrijheid die ik hier heb.

Curriculum vitae

Opleiding:

1976-1979	Mavo (niet afgemaakt)
1979-1981	Land- en tuinbouwschool (niet afgemaakt)
1999	Goldsteintraining
2000-2002	Opleiding assistent beroepsbeoefenaar groenvoorziening op Werkenrode

Werkervaring:

1981-1982	Medewerker slachthuis
1982-1983	Medewerker wasserij
1984-1990	Diverse banen bij uitzendbureaus
2001-heden	Plantsoenmedewerker klasse B2